

Süleyman Demirel Üniversitesi
Tıp Fakültesi
Adli Tıp Anabilim Dalı

CMK ve TCK'da ADLİ TIP UZMANININ BİLİRKİŞİLİK YÜKÜMLÜLÜĞÜ
VE ÇAPRAZ SORGU

Dr. Ahmet KÜPELİ

TIPTA UZMANLIK TEZİ

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Çetin Lütfi BAYDAR

2007-İSPARTA

ÖNSÖZ

Uzmanlık eğitimim sürecinde bilgilerinden ve klinik tecrübelerinden faydalandığım hem hocalık hem ağabeylik yapan ayrıca uzmanlık tezimin hazırlanmasında katkılarını esirgememiş olan Anabilim Dalı Başkanımız ve Değerli Hocamız Yrd.Doç.Dr. Çetin Lütüfî BAYDAR'a

Anabilim Dalımızın ilk başkanı ve üzerimde emeği olan Doç.Dr. Mehmet Sunay YAVUZ'a

Anabilim Dalında birlikte çalıştığımız Dr.Mustafa DEMİRER ve bölüm sekreterimiz Ayşe KIZILKAYA'ya

Tezimi hazırlarken çalışmalarından özellikle faydalandığım Sayın Yasemin BARLAS, Sayın Bedri KESMEZ ve Sayın Buhur OĞUZHAN' a

Her zaman varlıklarını yanımda hissettiğim aile fertlerime,

TEŞEKKÜR EDERİM.
AHMET KÜPELİ

KISALTMALAR

AD	: Adalet Dergisi
ATK	: Adli Tıp Kurumu
age	: adı geçen eser
agm	: adı geçen makale
ATUD	: Adli Tıp Uzmanları Derneği
ASHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
ASHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
B.Mahkeme	: Büyük Mahkeme (Yargıtay)
Bkz	: bakınız
CGK	: Ceza Genel Kurulu
CMK	: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
CMUK	: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
çev.	: Çeviren
E.	: Esas
EU	: Avrupa
HMUK	: Hukuk Muhakemeleri Usul Kanunu
Hük Ger.	: Hükümün Gerekçesi
K.	: Karar
KD	: Kararlar Dergisi
m	: madde
s	: sayfa
sy	: sayı
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TTB	: Türk Tabipler Birliği
Yar. CGK	: Yargıtay Ceza Genel Kurulu
YCD	: Yargıtay Ceza Dairesi
YHD	: Yargıtay Hukuk Dairesi
YKD	: Yargıtay Kararlar Dergisi

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
KISALTMALAR.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
1. GİRİŞ.....	1
2. GENEL BİLGİLER.....	2
2.1. Adli Tıp.....	2
2.1.1. Ülkemizde Adli Tıbbın Tarihsel Gelişimi	4
2.2. Bilirkişilik nedir? Bilirkişilik Kavramı İçerisinde Tıbbi Bilirkişiliğin Yeri.....	6
2.2.1. Bilirkişilik.....	6
2.2.2. Bilirkişiliğe Olan İhtiyaç.....	7
2.2.3 Tıbbi Bilirkişilik.....	9
2.2.3.1. Tıbbi Bilirkişinin Hukuki Statüsü	10
2.2.3.2. Tıbbi Bilirkişilik Kavramı İçinde Adli Tıbbın Yeri ve Adli Tıp Hizmetlerinin İcrası İle İlgili Düzenlemeler.....	11
2.2.3.3. Ülkemizde Adli Tıbbi Bilirkişilik Hizmeti Veren Kurum ve Organlar.....	16
2.2.3.3.1. Sağlık Bakanlığı.....	16
2.2.3.3.2. Yüksek Sağlık Şurası.....	17
2.2.3.3.3. Üniversitelerin Adli Tıp Birimleri (Adli Tıp Anabilim Dalları, Adli Tıp Enstitüleri).....	18
2.2.3.3.4. Adli Tıp Kurumu.....	19
3. BULGULAR.....	21

3.1. Bilirkişilik İle İlgili Yasal Düzenlemeler.....	21
3.1.1 Bilirkişinin Oy Ve Görüşünün Alınmasına Karar Verilmesi.....	21
3.1.2 Tıbbi Bilirkişi Seçimi.....	21
3.1.3. Bilirkişinin Atanması.....	23
3.1.4 Bilirkişinin Çağrılması.....	26
3.1.5. Atanacak Bilirkişi Sayısı.....	26
3.1.6. Bilirkişiliği Kabul Yükümlülüğü.....	27
3.1.7. Tıbbî Bilirkişinin Reddini Gerektiren Durumlar.....	29
3.1.8. Tıbbi Bilirkişilikten Çekinme.....	31
3.1.8.1 Bilirkişilikten Sebepi Çekinme.....	32
3.1.8.2. Bilirkişilikten Sebepsiz Çekinme.....	33
3.1.9. Tıbbî Bilirkişi İncelemesi ve Araştırma Konusu İle İlgili Verileri Toplaması...34	
3.1.10. Tıbbî Bilirkişi İncelemesinin Süresi.....	37
3.1.11. Tıbbî Bilirkişinin Araştırmaları Sırasında Dikkat Etmesi Gereken Durumlar..38	
3.1.12. Bilirkişinin Görüşünü Hazırlaması Bilirkişi Raporu ve Uzman Mütalaası.....39	
3.1.12.1. Adli (Adli-Tıbbi) Raporlar.....	41
3.1.12.2. Adli Rapor Yazımında Teknik Kurallar.....	42
3.1.12.3. Bir Adli Raporda Standart Olarak Bulunması Gerekenler.....	42
3.1.13. Gerçeğe aykırı rapor hazırlama.....	44
3.1.14. Tıbbî Bilirkişiye Verilecek Ücretin Belirlenmesi.....	44
3.1.15. Bilirkişinin Hakim Kararına İtiraz Etmesi.....	46
3.1.16. Tıbbi Bilirkişiye Başvurmanın Zorunlu Olduğu Durumlar.....	47
3.1.16.1. Sanığın şuurunun tetkiki (CMK. m. 32.,57. ve 74).....	47
3.1.16.2. Ölünün Kimliğini Belirleme ve Adli Muayene (CMK. m. 86).....	48
3.1.16.3. Otopsi (CMK m.87).....	49
3.1.16.4. Yeni Doğanın Cesedinin Adli Muayenesi veya Otopsi.....	52
3.1.16.5. Zehirlenme Şüphesinde Yapılacak İnceleme (CMK m.89).....	52
3.1.17. Adli Olgu Bildirim Kavramı ve Bilirkişilik Raporu.....	53
3.2. Çapraz Sorgu.....	54
3.2.1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde Çapraz Sorgu.....	55
3.2.2. Duruşmada Bilirkişinin Açıklaması.....	58
3.2.3. Çapraz Sorgunun Amacı.....	59

3.2.4.Çapraz Sorgunun Kapsamı.....	59
3.2.5. Çapraz Sorgunun Şartları.....	60
3.2.6. Ülkemizdeki Uygulamada Çapraz Sorgu.....	61
4. TARTIŞMA.....	63
4.1. Tıbbi Bilirkişilikle Ve Çapraz Sorgu İle İlgili Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri.....	63
4.1.1. Adli Tıp Kurumunun Yapısı İle İlgili Sorunlar.....	63
4.1.2 Adli Tıp Uzmanı Sayısının Yetersizliği, İş Yükü Fazlalığı.....	64
4.1.3. Ücretlendirme İle İlgili Sorunlar.....	66
4.1.4. Adli Tıp Uzmanının Özlük Hakları.....	67
4.1.5. Bağımsız Çalışma Koşullarının Yerine Getirilmesi.....	67
4.1.6. Otopsi İşleminin Yalnızca Adli Tıp Uzmanı Veya Patologun Yapması ve Atanan Bilirkişi Sayısı İle İlgili Sorunlar.....	68
4.1.7. Adli Tıp Hizmetlerinin Sunumu İle İlgili Sorunlar.....	69
4.1.8.Adli Makamlarca Açık ve Anlaşılır İstemlerde Bulunulmaması.....	70
4.1.9. Bilirkişi İnceleme Süresi İlgili Sorunlar.....	71
4.1.10.Adli olgu bildiriminin adli tıbbi bilirkişilik raporu ile karıştırılması ile ilgili sorunlar.....	72
5. SONUÇ.....	74
6.ÖZET.....	76
7. ABSTRACT.....	78
8. KAYNAKLAR.....	80

GİRİŞ

Yargı makamlarınca adaletin eksiksiz ve tam olarak gerçekleşmesi amacı ile çözümlü özel ve teknik bilgiyi gerektiren hallerde bilirkişilerden nesnel, tarafsız ve bilimsel görüşleri istenir. Konusu insan veya insan ürünü olan birçok konuda da bilirkişi olarak hekimlerden, özellikle Adli Tıp uzmanlarından görüş alınmaktadır.

Ülkemizde yürürlükte olan mevzuat gereği tıbbi bilirkişilik görevi; uzmanlık dalı ayrımı yapılmaksızın mesleğini icra etmeye yetkili hekimlere verilmiştir. Bu kapsamda Adli Tıp Kurumu, Yüksek Sağlık Şurası, Üniversitelerin Adli Tıp Anabilim Dalları, Adli Tıp Enstitüleri, Hastaneler, Sağlık Ocakları ve özel çalışan hekimler yargı organlarına Adli Tıp alanında bilirkişilik hizmeti verebilmektedir. Adli Tıp Uzmanının bu işleyiş içindeki yeri oldukça önemlidir. Yeni yasal düzenlemelerde Çapraz Sorgu kavramının da yer alması ile birlikte bilirkişilik hizmetini veren hekimler, bilgilerine başvurulmak amacı ile mahkemelere daha çok gidecekler, savcılarının, avukatların ciddi ve yorucu sorgulamaları ile karşı karşıya kalabileceklerdir.

Yeni yasal düzenlemelere rağmen, mesleği tıbbi bilirkişilik olan Adli Tıp Uzmanının bağımsız ve her türlü baskıdan uzak şekilde çalışmasını sağlayacak koşulların sağlanmaması, özlük haklarının düzenlenmemesi, bilirkişi ücretlendirmeleri ile ilgili sorunların, uygulamada (olay yeri inceleme, adli ölü muayenesi, otopsi vs) karşılaşılan problemlerin hala devam etmesi üzüntü vericidir. Yargı makamlarının hala adli tıbbi raporlar ile ilgili ne istediklerini açık yazmamaları, süre tayini, raporun sonuç kısmı ile ilgili anlam kargaşası yaşamaları da Adli tıp Uzmanının işini güçleştiren diğer hususlardır.

“Yeni CMK ve TCK’ da Adli Tıp Uzmanının Bilirkişilik Yükümlülüğü ve Çapraz Sorgu” konusu ile ilgili yapmış olduğumuz bu çalışmamızda Adli Tıp kavramı, TCK ve CMK başta olmak üzere HMUK ve yönetmeliklerde bilirkişilik kavramı içerisinde tıbbi bilirkişilik ve çapraz sorgu konusunda düzenlemeler değerlendirildikten sonra uygulamada karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri ele alındı.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Adli Tıp

Adli Tıp, insan vücudunu ve insanla ilgili davranışların yarattığı sonuçları hukukun yargı aşamasında doğru ve bilgilenmiş olarak değerlendirebilmesi için bilirkişilik yapan bilimdir. (1).

Adli Tıp, canlılarda ve ölülerde; travmanın kanıtlarını, etkilerini, nedenlerini ve sonuçlarını değerlendiren, ülkede yargıya yansıyan tıbbi konularda değerlendirme yaparak sonuçların yasal bir dile dönüşmesini sağlayan bir tıp disiplini. (2)

Adli Tıp diğer tıp bilim dallarından farklı yapı ve içeriğe sahip bir dal olarak dikkati çekmektedir. Çünkü multidisipliner bir yaklaşım esastır. Adli Tıp Temel olarak tıp, hukuk, kriminoloji, sosyoloji, genetik, biyoloji, biyokimya ve patolojiyi kapsayan bir içeriğe sahiptir.

Adli Tıp tedavi edici veya koruyucu tıp dışında bilirkişilik olarak tanımlanabilecek boyutta tıbbın kullanıldığı bir bilim dalıdır. Bu açıdan da hukuka yakındır. Adli Tıpta her türlü şiddet olgusunun saptanmasından başlayarak şüpheli ölüm olgularının saptanması, babalık tespitinin yapılması ve kimlik tespitinin yapılmasına kadar çok geniş bir çalışma alanı bulunmaktadır. Bugün çocuk istismarı, kadına yönelik şiddet, aile içi şiddet olguları ve insan haklarının ihlalleri olgularında temel odak görev Adli Tıp Bilim Dalının kapsamı içindedir. Son yıllarda çok gündeme gelmeye başlayan tıbbi uygulama hatalarının (malpraktis) saptanmasının yanı sıra, DNA analizi ile babalık tespiti başta olmak üzere kimlik tespiti de adli tıbbin temel konuları arasındadır. Ayrıca uyuşturucu ile ilgili yapılan çalışmalar da adli tıp konuları içindedir (1).

Tıbbî bilgilerin hukuk alanına uygulanmasıyla ilgili olan Adli Tıp, suçla suçlunun ilgisini inceleyen adalet psikolojisi, yara ve ölümlerle ilgili adli patoloji,

akıl hastalığının etkisini inceleyen adli psikiyatri, adli olaylarda zehirlenme vakalarını inceleyen adli toksikoloji, lekelerle ilgili araştırmalar yapan adli biyoloji gibi alanlarda yaptığı inceleme ve araştırmalarla adaletin sağlanmasında mahkemelere yardımcı olmaktadır (3). Adli tıbbın diğer araştırma alanları ise insanın biyolojik, psikolojik ve sosyal boyutunda her düzeyde çalışma yapmaya olanak sağlayacak kadar geniştir. Örneğin “In vitro düzeyde potasyum düzeyinin ölüm süresini belirtmede endikatör olarak kullanımı” gibi mikro düzeyde çalışmalardan, “Çocuk istismarında ebeveyn tutumlarını etkileyen sosyal yaklaşımlar ve kültürel boyut” gibi makro düzeydeki araştırmalara kadar çok farklı alanlara uzanan çok geniş spektrumlu bir araştırma alanı söz konusudur. Bu konularda yapılan araştırmaların hem ulusal hem de uluslararası düzeyde ilgi gören ve desteklenen araştırmalar oldukları görölmektedir. Adli tıbbın tıp fakültelerindeki akademik yapılanması daha yeni tamamlanmakta olduğundan diğer bilim dallarındakilere göre göreceli olarak akademik çalışma yapmak isteyenler için kadro olanaklarının daha fazla olduğu görölmektedir.

Adli tıbbın diğer tıp dallarından en önemli farkı sosyal konularla ilgisi nedeniyle dinamik ve dışarıya çok açık bir çalışma alanının bulunmasıdır. Denebilir ki tüm ihtisas dalları içerisinde işbirliğine en açık bilim dalı Adli Tıptır. şiddet olgularında ocuk hekimleri, acil hekimleri, psikiyatrisiler, cerrahi dallar ve ölüm olgularında patoloji, biyoloji, mikrobiyoloji ve toksikoloji ile işbirliğindedir. Bu da tıp fakültesinde herkesle işbirliğini ve ortak çalışma alanını oluşturması açısından çok pozitif bir durumdur.

Her geçen gün adli tıbbın önemi ve prestiji artmaktadır. Teknolojinin ve DNA analizi gibi yöntemlerin gelişmesi ile birlikte Adli Tıp Uzmanı hukuksal uygulamalarda bilirkişilik görevini daha detaylı ve doyurucu olarak gerçekleştirmektedir (1).

2.1.1. Ülkemizde Adli Tıbbın Tarihsel Gelişimi

Türk hukukunda, 1808 Fransız CMK' undan iktibas edilen ve 1929 yılına kadar yürürlükte kalan 1879 tarihli Usûl-ü Muhakemat-ı Cezaiye Kanununda, bilirkişiliğe ilişkin bir düzenleme olmamasına rağmen, doktrin ve mahkeme içtihatları ile bilirkişiliğin uygulanmasına imkan verilmiştir (5).

Osmanlı zamanında, duruşmalar sırasında kadının bölgenin örf ve gelenekleri hakkında karar vermeden önce danıştığı, bugünkü bilirkişilik kurumuna benzetilebilecek ve “şühü'd-ül müslimin” denilen, şehrin seçkin kişileri arasından seçilenlerin oluşturduğu bir kurul vardı (4). Bu kurulun varlığı hem kadının işini kolaylaştırıyor hem de davanın taraflarına güven veriyordu. 1840 yılında kabul edilen ceza kanunu (Ceza Kanunnamei Hümayumu), ölüm halinde yapılan keşiflerde, adlî tabip bulundurulması gerektiğini kabul etmiş; 1851 ve 1858'de çıkarılan ceza kanunları ise mahkemelerde ebe, hemşire ve hekimlerin bilgilerine başvurulmayı zorunlu kılmıştır. 1857'de Sultan Abdülmecit tarafından çıkarılan fermanla, Meclisi Umuru Tibbie-i Mülkiye İdaresi kurularak, adlî tıp işlerinin hekimlere verilmesi kabul edilmiştir. Bu gelişmeye paralel olarak, 1879'da adlî tabipliğin ilk özel görevi sayılan Zabıta Tababeti Adliyesi ve 1908' de ölüm olaylarını incelemek üzere İstanbul'da Morg Dairesi kurulmuştur (6).

Adli tıp eğitimi ülkemizde ilk kez 1839' da, II. Mahmut zamanında, Askeri Tıbbiye Mektebi' nde Tıbbi-ı Kanuni adı ile okutulmaya başlanılmıştı. İlk hocası da Avusturyalı doktor Bernard olmuştur. İlk Adli Otopsi 1841 yılında Dr. Bernard'ın nezaretinde yapılmış ve öğrencilere gösterilmiştir. 1917 yılında Adalet Bakanlığına bağlı Adli Tıp Müessesesi Kurulmuş ve bünyesinde Tıbbi Adli Meclisi, Morg Müdürlüğü, Kimya Müdürlüğü; Müşehadehane Müdürlüğü tesis edilmiştir (7).

İstiklal savaşı sırasında Ankara'da Adli Tıp İşleri Müdürlüğü kurulmuş ve burada ceza ve hukuk ile ilgili adli tıp meselelerinde bakan müdürlükler tesis edilmiştir (8). Türkiye'de ilk Adlî Tıp eğitimi 1800 yılların başlarına rastlamaktadır. İlk adlî tıp profesörü Dr. Serviçen Efendi (1815-1897) olup, ilk Adlî Tıp Kitabı

1910'da Dr. Bahattin Şakir tarafından yazılmıştır (9). 2659 sayılı Adli Tıp Kurumu Kanunu 1 Mayıs 1982 tarihinde yürürlüğe girmiş, bu Kanunla Adli tıbbın bünyesinde değişiklikler yapılmış, Adli tıbbın ismi Adli Tıp Kurumu olmuş ve kuruma dahil birimler oluşturulmuştur (10). 1960'lı yıllara gelindiğinde ülkemizde, 20 tane adli tıp uzmanı bulunduğunu görmekteyiz (11).

Günümüzde Adli Tıp Uzmanı sayısındaki yetersizlik sebebiyle Adli Tıp Kurumu tüm illerde örgütlenmesini hala tamamlayamamış olup bağlı birimler tüm ülke ihtiyacını karşılamakta zorlanmakta ve aşırı iş yükü altında nitelikten ziyade niceliği öncelemektedir.

2.2. Bilirkişilik ve Bilirkişilik Kavramı İçerisinde Tıbbi Bilirkişiliğin Yeri

2.2.1 Bilirkişilik

Bilirkişi, HUMK m 275 ve CMK m. 63'deki düzenlemelere göre, çözümü özel ve teknik bilgiyi gerektiren hallerde oy ve görüşüne başvurulanan kişidir. Buna göre oy, fikir ve kanaatlerin beyan ve ifadesi; görüş ise bir işi düşünüp o işle ilgili araştırma yapmak ve vardığı sonuçları bildirmektir (12).

Bilirkişilik ile ilgi diğer tanımlamalar ise şöyledir; Bilirkişilik; bir konunun özel veya teknik bir bilgiyle açığa kavuşabildiği durumlarda, çözümü için uzmanlık bilgisinden yararlanılması zorunlu bulunan kişiye bilirkişi, bu uzmanın o konuyu yorumlayarak görüşünü ortaya koymak için yapmış olduğu işe de bilirkişilik denir (13). Kantar'a göre ise "kendilerinin ya da üçüncü şahısların vakıf oldukları olaylar hakkında uzmanlıkları nedeniyle sonuç çıkaracak olan kimselere ehlihibre (bilirkişi) denir"(14). Öztürk tarafından yapılan tanıma göre; "Suç muhakemesinde karar verme yetkisine haiz olan yetkililerin sahip oldukları farz edilen hayat tecrübeleri, maddi uyuşmazlığın çözülmesinde kavranması gereken konuları kavramaya yetmediği zaman, hayat tecrübeleri bakımından duyulan noksanlığı tamamlamak amacıyla yardımına müracaat edilen belirli konuya ilişkin yeterli hayat tecrübesi yani bilgi ve ihtisası bulunan kimseye bilirkişi denmektedir"(15).

Adli olaylarda bilgisinden faydalanılan kişilere bilirkişi denir. Mahkemeler çözümü özel ya da teknik bir bilgi gerektiren hallerde bilirkişinin görüş ve kanaatinin alınmasını isterler. Hekimlerin sağlıkla ilgili konularda bilirkişilik görevi vardır. 1219 sayılı Tababet ve İlgili Mesleklerin Tarzı İcrasına Dair Kanun'un 11. maddesi "Mahkemeler, bilirkişi olarak Türkiye'de hekimlik yetkisine sahip hekimlere başvurabilirler" şeklindedir (16).

CMK m 63'te; Çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına re'ysen, Cumhuriyet savcısının, katılanın, vekilinin, şüphelinin veya sanığın, müdafinin veya kanunî temsilcinin istemi üzerine karar verilebilir denmektedir. Ayrıca "Mahkeme, Çözümü özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına karar verir. Hâkimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukuki bilgi ile çözülmesi mümkün olan konularda bilirkişi dinlenemez." (HMUK m 275) denmektedir.

Tıbbî konularda bilgi ve uzmanlığına başvurulması halinde bir hekimin tıbbî bilirkişi olarak mahkeme tarafından görevlendirilmesi söz konusu olur. Tıbbî bilirkişi, gerek ceza davalarında gerekse hukuk davalarında, tıbbî içerikli hususlar hakkında, hâkimin davanın çözümü için özel ve teknik bilgisine başvurduğu ve diğer bilirkişilerden farklı olarak görüşü ve buna ilişkin raporu ile hâkimi bağımlı kılan kişidir. İnsan vücudunda meydana gelen lezyonların niteliği, meydana geliş sebebi, insana ait kan, saç, tükürük gibi biyolojik delillerin incelenmesi, ceza davalarında suçlu ya da mağdurun, hukuk davalarında ise ilgili tarafın, medeni haklarını kullanma ehliyetine sahip olup olmadığının tespiti, bilirkişi hekim tarafından yapılır(17). Kısacası bilirkişi yargıcın yardımcısı değil, ona yardım eden kişidir.

2.2.2. Bilirkişiliğe Olan İhtiyaç

Çağımızda bilim ve teknoloji alanında kaydedilen hızlı ilerlemeler ve ulaşım olanaklarının çoğalması, insanlar arasındaki uyumsuzlukların artmasına ve çeşitlenmesine sebep olmuştur. Adaletin tecellisini sağlayacak yetkili organların; uyumsuzlukların çeşitlilik

arz etmesi, Özel ve teknik bilgiyi gerektirecek şekilde geniş bir saha oluşturmaları karşısında, gerek ferdi gerekse kurum olarak uzmanlaşmış bilirkişilerden yardım talep etmelerini zorunlu hale getirmiştir.

Toplumsal ilişkilerin her sahasını düzenleyen hukuk ile uğraşmakta olan hakimlerin, kendilerine arz edilen davaları doğru bir şekilde sonuçlandırabilmeleri için gerekli bütün bilgileri öğrenmiş olmalarına olanak yoktur. Yapılan bir binanın bilimsel şartlara uygun olup olmadığı, açılan bir yaranın kaç günde iyileşebileceği veya bir operatörün gerçekleştirmiş olduğu ameliyatta tıbbi kurallara uyup uymadığı gibi birbiri ile alaka ve ilgisi olmayan, sonsuz çeşitlilik arz eden durumlarda hakimler, bu sahalarda uzman olan bilim, fen ve sanat bilirkişilerinin görüşlerini almak zorundadırlar (13).

Hemen hemen bütün kanunlar, hâkimin özel bilgisine güvenmiş olduğu kimselerden görüşleriyle ilgili olarak rapor almasına, bu kişilere bir inceleme yaptırmasına izin vermektedirler. Hakimlerin, bütün bilim kurallarını bilmeleri zorunlu olmadığından, özel bilgi gerektiren konularda uzmanlardan alacakları raporlarla aydınlanmalarında büyük fayda vardır (18).

"Bir yaranın öldürücü olup olmadığını beyan eden doktor, ölenin vücudundan çıkarılan mermi çekirdeğinin sanığın üzerinde yakalanan tabanca ile atılmış olup olmadığını bildiren silah uzmanı, parmak izinin şüphe edilen şahsa ait olup olmadığını beyan eden uzmanın hizmeti bilirkişiliğe ihtiyacı ortaya koymak açısından verilebilecek önemli örneklerdir (19).

Günümüzde bilim ve tekniğin gelişmesi, çeşitli mesleklerin doğmasına sebep olmuş ve bu mesleklerin öğrenilmesi de kişilerin o meslek dalı üzerinde uzun yıllar çalışması ve uzmanlık yapmasını gerektirmiştir. İnsan hayatının kısalığı dikkate alınırsa bir kişinin her şeyi, her bilimsel konuyu öğrenemeyeceği gerçeği apaçıktır. O yüzden hukuki konuların dışında özel bilgiye ihtiyaç duyulan konularda, olayı aydınlatacak ve olay hakkında bilgi verecek kişilerin dinlenmelerine gereksinim duyulmaktadır (20).

Özel bilgi gerektiren konularda hâkimin kişisel bilgisi bulunsa bile, hâkim yargılama sırasında bunu ortaya koyamayacağından aleni tartışmaya konu yapılmak ve sanığın

kendisini savunmasına olanak sağlamak için, bu konuların bilirkişiye incelettirilerek görüşüyle ilgili raporunun alınması gerekecektir (21).

2.2.3 Tıbbi Bilirkişilik

Hekimler, sağlıkla ilgili konularda bilirkişilik görevini yerine getirirler (22). Bir hekimin tıbbî konularda bilgi ve uzmanlığına başvurulması halinde bir hekimin tıbbî bilirkişi olarak mahkeme tarafından görevlendirilmesi söz konusu olur. Tıbbî bilirkişi, gerek ceza davalarında gerekse hukuk davalarında, tıbbî içerikli hususlar hakkında, hâkimin davanın çözümü için özel ve teknik bilgisine başvurduğu ve diğer bilirkişilerden farklı olarak görüşü ve buna ilişkin raporu ile hâkimi bağımlı kılan kişidir. İnsan vücudunda meydana gelen lezyonların niteliği, meydana geliş sebebi, insana ait kan, saç, tükürük gibi biyolojik delillerin incelenmesi, ceza davalarında suçlu ya da mağdurun, hukuk davalarında ise ilgili tarafın, medeni haklarını kullanma ehliyetine sahip olup olmadığının tespiti, bilirkişi hekim tarafından yapılır (23).

Başka bir anlatımla tıbbi bilirkişi; adlî tıp alanında bilgi görgü ve deneyimleri ile adaleti gerçekleşmesinde yargı organına yardımcı olan tıp mesleği mensubudur ve hâkim tarafından kendi alanında ihtiyaç duyulan bilginin verilmesi ile görevlidir (24). Buna göre tıbbî bilirkişi, güvenilir, objektif tıbbî bir görüş ve makul bir tıbbî kesinlik kurmak için zorunlu tıbbî deneyimler ve akademik başarılarla sahip olan bir hekimdir (25). Bir başka ifade ile tıbbî bilirkişi, kendi uzmanlık alanları ve yetenekleri dâhilinde konuşmak için yetkilendirilen kişilerdir (26). Tıbbî bilirkişiler halka, anayasalara, davacı ve davalılara, avukatlara ve mahkemelere yardım etmektedirler (25).

Türkiye’de tıp alanıyla ilgili konularda bilirkişilik yapmakla görevlendirilen iki resmi kurum vardır. Bunlardan biri 4810 sayılı yasaya göre adalet işlerinde bilirkişilik görevini yerine getirmek üzere kurulmuş, Adalet Bakanlığı’na bağlı Adlî Tıp Kurumu; diğeri de 1219 Sayılı Yasa, 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu ve 181 sayılı Sağlık Bakanlığı’nın Teşkilat ve Görevlerine Dair Kanun Hükmünde

Kararnamenin ilgili hükümlerine göre çalışmalarını sürdüren Yüksek Sağlık Şurası'dır (27).

Bir görüşe göre, tıbbî bilirkişiler gibi adaletin gerçekleşmesi ve davaların gerçeğe uygun bir şekilde sonuçlandırılabilmesi için mahkemelere yardımcı olan kişilerin, yaptıkları işin niteliğine göre dedektif olarak adlandırılmaları gerekmektedir. Bu görüşe göre, üniversitelerin Adli Tıp Anabilim Dallarında ve Adli Tıp Kurumu Başkanlığı'nda eğitim almış olan Adli Tıp ve Patoloji uzmanı olarak kabul edilen hekimler, birer tıbbî dedektiftir. Otopsi veya gözlem, muayene, röntgen gibi fiziksel bulgular ile ölümün doğal yolla gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda araştırmalar yaparak doğal ölüm, kaza sonucu ölüm ve cinayet sonucu ölüm, semptomlarını belirlemeye çalışan bu kişiler, ekspertiz adı altında çalışarak güvenlik güçlerine ve mahkemelere yardımcı olmakta ve adaletin yerine getirilmesinde katkıda bulunmaktadır (28).

2.2.3.1. Tıbbî Bilirkişinin Hukuki Statüsü

Bilirkişilik, adli olaylarda o konuda eğitim görmüş kişilerin özel bilgisinden yararlanılmasıdır (29). Yani bilirkişiler, hâkim tarafından belirlenen görev sınırları içinde, yargılamanın amacına uygun yapılabilmesi için yargılamanın işleyişine katkı sağlamaktadırlar (30). Tıbbî bilirkişinin, yükümlülük ve yetkileri ile sorumluluğunun kapsamının belirlenebilmesi ve bilirkişilik kurumunun kötüye kullanılmasının önlenmesi için, tıbbî bilirkişinin hukukî statüsünün belirlenmesi gerekir.

Bilirkişi, adli organın faaliyetlerinin bir kısmını, bir adli organ tarafından belirlenen görev sınırları içerisinde, bu organa ait olan kamusal yetkileri kullanarak, bu organ ve hatta devlet adına aslı bir görevi yerine getirmektedir. Bilirkişilerin adli hizmetlerin yerine getirilmesine ilişkin bu faaliyetleri aslı, sürekli yani her an ilgililerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde, kesintisiz bir kamu görevidir. Anayasanın 128. maddesinde düzenlenen ve kamu görevinin nitelikleri olan bu aslilik ve süreklilik unsurları, bilirkişinin kişiliğinden bağımsız yani onun yapmış

olduğu göreve ilişkin temel nitelikler olduğu için, her davanın özelliklerine göre farklı bilirkişilerin seçilmesi, bu unsurların varlığını ortadan kaldırmamaktadır.

Bilirkişilerin yerine getirmek zorunda oldukları bu görevlerinin bir kamu görevi olmasının en güzel rneği, taraflara soru sorabilmesi ve dava dosyasındaki belgeleri inceleyebilmesi için kamusal yetkilerle donatılması, bilirkişilerin tarafsızlığının sağlanarak etki altında bırakılmasının önlenmesi amacıyla buna yönelik davranışların birer tutuklama sebebi olarak kabul edilmesidir (31).

2.2.3.2. Tıbbi Bilirkişilik Kavramı İçinde Adli Tıbbın Yeri ve Adli Tıp Hizmetlerinin İcrası İle İlgili Düzenlemeler

Tıbbın yenilik ve değişimlerden en çok etkilenen ve insan sağlığı ile ilgilenen bir bilim olması nedeni ile insan, insan ürünü ve sağlığı ile ilgili konularda tıbbi bilirkişinin daha doğrusu bu işi meslek edinmiş olan Adli Tıp Uzmanının nemi vazgeçilmezdir. Tıpla ilgili teknik görüşlerin artması nedeniyle, tıbbi alanda gösterilmesi gereken özeni ve bu standartlarda bir bozulmanın gerekleşiş gerçekleşmediğini nitelemek için uzman tanıklığa ihtiyaç duyulmaktadır (32).

Bilirkişilik yapmak üzere kurulmuş resmi kurumlar ile muhtelif kanunlardaki özel hükümler gereği seçimi zorunlu kılınmiş bilirkişiler resmi bilirkişi olarak kabul edilmektedir (33). Hukuk davalarında hâkimlerin sıklıkla başvurdukları resmi bilirkişiler Adli Tıp Kurumu, Yüksek Sağlık şurası, Kamulaştırma Bilirkişileri, Darphane, Başbakanlık Küçükleri Mızır Neşriyattan Koruma Kurulu gibi kurumlardır (34).

Yukarıda da bahsedildiği gibi Türkiye’de tıbbi konularda bilirkişilik yapmak için kanunlar tarafından görevlendirilen ve mahkemelerin sıklıkla başvurdukları iki resmi kurum vardır (27). Resmi bilirkişi olarak kabul edilen bu kurumlardan biri, 4810 sayılı yasaya göre kurulan Adli Tıp Kurumu, diğerisi ise 1219 sayılı yasa, 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu ve 181 sayılı Sağlık Bakanlığı’nın Teşkilat ve

Görevlerine Dair Kanun Hükmünde Kararname'nin ilgili hükümlerine göre faaliyet gösteren Yüksek Sağlık Şurası'dır.

Uygulamada karşılaşılan güçlükler nedeniyle, bu resmi bilirkişilerin dışında mahkemenin Devlet Hastaneleri Sağlık Kurulları, Tıp Fakülteleri Adli Tıp Anabilim Dalları, Ruh Sağlığı Hastalıkları Hastanesi Sağlık Kurulları, hükümet tabibi olmayan yerlerde sağlık ocağı tabiplerine de tıbbî bilirkişilik hizmetini yerine getirmeleri için başvurduklarını görmekteyiz. Hatta tıbbî içerikli davalarda yani bir hekimin tıbbî bilirkişi olarak inceleme yapmasını gerektiren davalarda mahkemenin tarafların getirdiği raporları yeterli bulmaları halinde bunlara dayanarak da hüküm verdiklerini görmekteyiz (35).

Tababet Uzmanlık Tüzüğü'ne göre adli tıp eğitimi başka uzmanlık alanlarında geçirilmesi gereken uzmanlık alanlarını da kapsayan 4 yıllık bir eğitimi gerektirdiği kabul edilmiştir. Adli tıbbın çalışma alanları, Üniversitelerin Tıp Fakültelerinde, Adli Tıp Anabilim Dallarında, akademik bir ortamda bilimsel faaliyetlerde bulunma ve Adli Tıp Kurumu'nda uzman olarak çalışmadır; ancak Amerika'da 24000 serbest bilirkişilik kurumu bulunmaktadır (36).

ATK Kanunu madde 31'de belirtildiği üzere, Yüksek Öğretim Kurumları veya birimleri yani Adalet Bakanlığı'na bağlı ATK ve şubeleri dışında kalan ve Üniversitelerin Tıp Fakülteleri bünyesinde çalışmalarını sürdüren enstitü veya Anabilim Dallarındaki araştırma ve öğretim birimleri, adli tıpla ilgili yasal düzenlemelere uygun olarak adli tıp olaylarında ve diğer adli konularda Ceza Muhakemeleri Kanunu'na göre, resmi bilirkişi sayılırlar (37). denmesine rağmen Yükseköğretim Kanunu madde 38'de; Öğretim elemanları; ilgili kurumlar ile kendisinin isteği, üniversite yönetim kurulunun uygun görmesi ve rektörün onayı ile ihtiyaç duyulan konularda özlük işlemleri kendi kurumlarınca yürütülmek kaydıyla, bakanlıklarda, Silahlı Kuvvetler ile Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu, Adli Tıp Kurumu, Türkiye Atom Enerjisi Kurumu ve Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı kamu kuruluşları ve kamu yararına çalışan kuruluşlar veya gerçek kişiler tarafından kurulan vakıflar ile kanunla kurulmuş sosyal güvenlik

kurumları ile kamuya yararlı dernekler ve bunların iştiraklerinde, araştırma-geliştirme kurumları ve diğer kamu kuruluşlarında geçici olarak görevlendirilebilirler. Yükseköğretim Kurulunun isteği ve ilgili kamu kuruluşunun onayı ile yükseköğretim kurumları veya birimleri, ilgili adli mercilerin talebi ile adli tıp mevzuatı çerçevesinde adli tıp olaylarında ve diğer adli konularda resmi bilirkişi olarak görevlendirilebilirler denmektedir. Buradan Adli Tıp Anabilim Dallarında görevli Öğretim elemanlarının zorunlu resmi bilirkişilik görevi olmadığı ancak kendi isteği ve kurumunun onayı ile bu vazifeyi yüklenebileceği açıkça belirtilmiştir.

Her ne kadar tıbbî içerikli adlî vakaların çözümü için mahkemelerin tıbbî bilirkişi olarak Adlî Tıp Kurumu'na başvurması ilgili kanun maddelerinde düzenlenmiş olsa da Adalet Bakanlığı'nın her bölgeye adlî tıp uzmanı atamasının güç olması nedeniyle, adlî tıp uzmanının bulunmadığı yerlerde bunlara ait işlerin sağlık ocağı hekimlerince yapılacağına ilişkin düzenlemeler vardır (38). 224 sayılı sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi hakkında kanunun 10/2 maddesinde "... ocak hekimleri yalnız kendi ocakları içinde adlî tabiplik vazifesi görürler" şeklindeki düzenlemesi ile sağlık hizmetlerinin sosyalleştirildiği bölgelerde hizmetin yürütülmesi hakkındaki yönetmeliğin 5. maddesine göre, "hekim... kendi bölgesinde adli tabiplik görevi yapar," ifadesi bu düzenlemelere örnektir (39). Biz kendi eğitim disiplinimizde "adli tabiplik" kavramını kabul etmiyoruz nasıl KBB tabiplik veya göz tabiplik gibi kavramlar doğru değilse "adli tabiplik" tanımlaması da doğru değildir, bu nedenle yasa ve yönetmeliklerde böylesine yanlış bir kavrama yer verilmesini istemiyoruz ve doğru bulmuyoruz. Nitekim Yeni CMK ve TCK'da "adli tabip" kavramı kullanılmamakta özellikle "Adli Tıp Uzmanı" kavramına yer verilmektedir buradan yola çıkarak yönetmeliklerde ki yanlış tanımlamaların da kaldırılması gereklidir.

Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 11.07.1986 tarih 9058 sayılı genelgesinde "adli tıp hizmetleri, poliklinik hizmetleri ve memurların rapor hizmetleri esas itibarıyla hastanelerde toplanmıştır. Hastane olmayan ilçelerde sağlık merkezlerinde bu görevler ifa edilecektir. Mesai saatleri dışında adli tıp hizmetleri sağlık müdürlüğünce düzenlenecek listeye göre hastanede

bulunan pratisyen hekim, kafi gelmediği takdirde sağlık ocaklarında bulunan pratisyen hekimler tarafından nöbetle ifa edilecektir”, denilmektedir. Bu nöbet sisteminin kanuni dayanağı olmadığı gibi aslında yanlış bir uygulamadır, “adli tabip” tanımlamasının doğru bir tanımlama olmaması nedeni ile bu yanlış kavramla ilgili herhangi bir düzenlemede doğru olmayacaktır.

Tıbbî bilirkişi incelemesi olarak kabul edilen bir diğer inceleme de Yüksek Sağlık Şurası’nın mahkemenin görevlendirdiği alanla ilgili olarak yaptığı araştırmalar sonucu vardđıđı ve mahkemeye sunduğu sonuçlardır. Şura, hekimin tıbbî müdahaleler sonucu ortaya çıkan zararlar halinde hekimin sorumluluğunu değerlendiren ve kusurunu irdeleyen bir resmi bilirkişilik kurumudur (40).

Adli olaylarda kesin ve doğru sonuca varmak davalara daha kısa sürede sonuçlandırmak hataları azaltmak bedeni zararlar da eşdeğer ağırlık derecesi belirtip ceza adaleti sağlamak amacıyla 1982 yılında Adalet Bakanlığına bağlı olarak adalet işlerinde bilirkişi görevi yapmak üzere Adli Tıp Kurumu kurulmuştur ve tek resmi bilirkişilik kurumu olarak hizmet vermektedir. Ülkemizde Adli Tıp 3 kuruluş halindedir.

1-Tıp fakültelerine bağlı, Adli Tıp Anabilim Dalları.

2-Rektörlüklere bağlı, Adli Tıp Enstitüleri: İstanbul (1982) ve Ankara(1983)

3-Adalet bakanlığına bağlı, Adli Tıp Kurumu.

Adli Tıp Kurumu bünyesinde; ihtisas kurulları, ihtisas daireleri, grup başkanlıkları ve adli tıp şube müdürlükleri bulunur.

1. Adli Tıp Kurumu Başkanlığı
2. Adli Tıp Kurumu Başkanlar Kurulu
3. Adli Tıp Kurumu Genel Kurulu
4. İhtisas kurulları
5. İhtisas daireleri: 6 tanedir; Morg, Kimya, Fizik, Gözlem, Trafik, Biyoloji.

6. Grup başkanlıkları: Bünyesinde en az iki tane ihtisas dairesi bulunmak zorundadır.

7. Şube müdürlükleri

İhtisas kurulları; 6 adet ihtisas kurulu vardır

1. Adli Tıp İhtisas Kurulu; ölümle ilgili işler ile diğer kurulların görevlerine girmeyen işler;

2. Adli Tıp İhtisas Kurulu; müessir fiiller;

3. Adli Tıp İhtisas Kurulu; İkinci Adli Tıp İhtisas Kurulu' nun görevine girmeyen Sosyal Sigortalar ve İş Kanunları ile ilgili olaylar, malûliyetler, meslekte kazanma gücü kaybı, meslek hastalıkları ve mesleki kusurlar, hürriyeti bağlayıcı cezaların infazının ertelenmesi, sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebepleri ile belirli kişilerin cezalarının hafifletilmesi veya kaldırılmasına ilişkin işlemler;

4. Adli Tıp İhtisas Kurulu; cezai sorumluluk veya bunu kaldıran veya hafifleten sebepler ile hukuki ehliyetin tespiti, uyuşturucu ve uyarıcı maddeleri kullanan kimselerin alışkanlığı ile ilgili iptilâ derecesinin belirlenmesine ilişkin işlemler,

5. Adli Tıp İhtisas Kurulu; zehirlenmeler ile alerji ve immünolojiye, ilaç kimyasına, alışkanlık yapan diğer maddelere ilişkin işler, nesebin belirlenmesine ilişkin işler, halkın sağlığına, yenecek ve içilecek şeylere ilişkin cürümler, uyutucu-uyuşturucu ve uyarıcı maddeler, gıda ve ilaçlara ilişkin işler,

6. Adli Tıp İhtisas Kurulu; genel ahlâk ve aile düzeni aleyhine işlenen cürümler, nesep cürümleri, çocuk düşürme veya düşürtme cürümleri ve cinsel iktidar tespiti ile fiile karşı koyup koyamayacağı hususlarının tespitine ve yaş belirlenmesine ilişkin işlemler hakkında bilimsel ve teknik görüşlerini bildirir.

İhtisas daireleri; 6 adet ihtisas dairesi bulunmaktadır. Bunlar;

Morg; otopsi, kimliklendirme ve fethi kabir otopsileri yapılıır.

Fizik: mahkemeler tarafından gönderilen; belge, mermi, yazı, fotoğraf, resim, imza, parmak izlerini inceler.

Biyoloji: kan grupları ve alt grupları, eritrosit enzimleri, serum proteinleri, lekeler, HLA, babalık tayini, DNA, gıda maddelerinin incelenmesi, spermogram,

Kimyasal tahliller: toksikoloji, narkotik, alkol, gıda incelemeleri yapılmaktadır.

Gözlem: ceza hukuku ve medeni hukuk ait konular hakkında görüş bildirir
Trafik İhtisas dairesi: Trafik kazalarını önleme hasar tetkiki ile ilgili işlerle uğraşır (41).

2.2.3.3. Ülkemizde Adli Tıbbi Bilirkişilik Hizmeti Veren Kurum ve Organlar

2.2.3.3.1. Sağlık Bakanlığı

Türkiye’de tıbbî konularda bilirkişilik yapmak için kanunlar tarafından görevlendirilen ve mahkemelerin sıklıkla başvurdukları iki resmi kurum vardır (27). Resmi bilirkişi olarak kabul edilen bu kurumlardan biri, 4810 sayılı yasaya göre kurulan Adli Tıp Kurumu, diğeri ise 1219 sayılı yasa, 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu ve 181 sayılı Sağlık Bakanlığı’nın Teşkilat ve Görevlerine Dair Kanun Hükmünde Kararname’nin ilgili hükümlerine göre faaliyet gösteren Yüksek Sağlık Şurası’dır.

Uygulamada karşılaşılan güçlükler nedeniyle, bu resmi bilirkişilerin dışında mahkemenin Devlet Hastaneleri Sağlık Kurulları, Tıp Fakülteleri Adli Tıp Anabilim Dalları, Ruh Sağlığı Hastalıkları Hastanesi Sağlık Kurulları, hükümet tabibi olmayan yerlerde sağlık ocağı tabiplerine de tıbbî bilirkişilik hizmetini yerine getirmeleri için başvurduklarını görmekteyiz. Hatta tıbbî içerikli davalarda yani bir hekimin tıbbi bilirkişi olarak inceleme yapmasını gerektiren davalarda mahkemenin tarafların getirdiği raporları yeterli bulmaları halinde bunlara dayanarak da hüküm verdiklerini görmekteyiz.

Her ne kadar tıbbî içerikli adli vakaların çözümü için mahkemelerin tıbbî bilirkişi olarak Adli Tıp Kurumu’na başvurması ilgili kanun maddelerinde düzenlenmiş olsa da Adalet Bakanlığı’nın her bölgeye adli tıp uzmanı atamasının güç olması nedeniyle, adli tıp uzmanının bulunmadığı yerlerde bunlara ait işlerin sağlık ocağı hekimlerince yapılacağına ilişkin düzenlemeler vardır (38). 224 sayılı sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi hakkında kanunun 10/2 maddesinde “... ocak

hekimleri yalnız kendi ocakları içinde adli tabiplik vazifesi görürler,” şeklindeki düzenlemesi ile sağlık hizmetlerinin sosyalleştirildiği bölgelerde hizmetin yürütülmesi hakkındaki yönetmeliğin 5. maddesine göre, “hekim... kendi bölgesinde adlî tabiplik görevi yapar,” ifadesi bu düzenlemelere örnektir (39). Yeni TCK ve CMK’ da doğru tanımlamaların kullanılması ile birlikte artık “adli tabip” kavramı tarihteki yerini almış olup yukarıda geçen yönetmelikler bir an önce değiştirilmeli, uzmanlığı Adli Tıp olmayan hekimlerden Adli Tıp uygulamalarına ait beklentiler oldukça sınırlı olmalı, adli psikiyatrik değerlendirmeler, cinsel saldırı olgularının değerlendirilmesi, ölü muayenesi, otopsi işlemi gibi Adli Tıp Uzmanlarının değerlendirilmesi gereken durumlar tıp eğitimi boyunca çok sınırlı Adli Tıp eğitimi almış olan pratisyen hekimlere yüklenmemelidir.

2.2.3.3.2. Yüksek Sağlık Şurası

Tıbbî bilirkişi incelemesi olarak kabul edilen bir diğer inceleme de Yüksek Sağlık Şurası’nın mahkemenin görevlendirdiği alanla ilgili olarak yaptığı araştırmalar sonucu vardığı ve mahkemeye sunduğu sonuçlardır. Şura, hekimin tıbbî müdahaleler sonucu ortaya çıkan zararlar halinde hekimin sorumluluğunu değerlendiren ve kusurunu irdeleyen bir resmi bilirkişilik kurumudur (42).

Yüksek Sağlık Şurası, sağlıkla ilgili sorunlar ve yasal düzenlemeler hakkında görüşünü bildirmek, hekimlik mesleğiyle ilgili çalışma ve araştırmalar sırasında yapılan hatalar ve adlî sorunlar hakkında bilirkişilik göreviyle yükümlü olan bir danışma kuruluşudur (43). Ancak Yüksek Sağlık Şurası’nın tıbbî bilirkişilik görevi, hekimlerin meslekleriyle ilgili kusur ve durumlarını belirlemek ve hekimlik mesleğinin icrası sırasında ortaya çıkan tıbbî sorunlardan kaynaklanan adlî uyuşmazlıkların çözümü ile sınırlı olup, tıbbî içerikli diğer adlî sorunların çözümüyle Adlî Tıp Kurumu görevlendirilmiştir (44).

2.2.3.3.3. Üniversitelerin Adli Tıp Birimleri (Adli Tıp Anabilim Dalları, Adli Tıp Enstitüleri)

Ülkemizde adli tıp alanında çalışan diğer bir bölüm, üniversitelere bağlı tıp fakültesi adli tıp ana bilim dalları ve adli tıp enstitüleridir. Her iki birimde, mezuniyet öncesi ve sonrası adli tıp ve adli bilimler alanında eğitim vermektedir. 2547 sayılı Yüksek Öğrenim Kanunu Madde 38'e göre yüksek öğretim kurumları veya birimleri de adli tıp olaylarında ve diğer adli konularda resmi bilirkişi olarak görevlendirilebilirler.

Adli Tıp Enstitüsü'nde üç bilim dalı bulunmaktadır. Bunlar;

- 1- Tıp Bilimleri
- 2- Fen Bilimleri
- 3- Sosyal Bilimlerdir.

İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, bir yandan kadrolu öğretim üye ve yardımcıları, diğer yandan enstitüde görevlendirilen akademisyenler ile DNA profili ve karşılaştırma, babalık tayini, akrabalık tayini (çekirdek ve mitokondriyal DNA, Y kromozom DNA'sı), uyuşturucu maddeler, iş yeri drug-screening testleri, belge inceleme, sahtecilik suçları, olay yeri inceleme, adli tıbbi ekspertiz, cinsel saldırı soruşturmaları, çocuk istismarı soruşturmaları, insan kalıntılarının idantifikasyonu, ses ve görüntü bandı incelemeleri, adli mikrobiyoloji gibi alanlarda topluma bilirkişilik hizmeti vermektedir (35). İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü'nün kuruluş amacı, mahkemelerin sık sık bilirkişi olarak uzman hekimlerin görüşüne başvurması ve bu hekimlerin uzmanlık alanlarındaki bilgilerini kullanarak adli nitelikli hususları değerlendirirken karşılaşılabilecekleri sorunları çözmek için doktora eğitim programı dahilinde uzman hekim ve dış hekimlerine eğitim verilmesidir (45)

A.Ü. Adli Tıp Enstitüsü; 30.3.1983 tarih ve 18003 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 2809 sayılı Yükseköğrenim kurumları Teşkilatı hakkında 41 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin değiştirilerek kabulüne dair Kanunun, 7. madde, c bendine göre Ankara Üniversitesi Rektörlüğüne bağlı olarak kurulmuştur. Fen Bilimleri, Sosyal Bilimler ve Tıp Bilimleri olmak üzere üç Anabilim Dalı bulunmaktadır. Lisansüstü Eğitimi; Üniversitelerarası Kurulun

5.4.1993 tarihli toplantısında aldığı karara bağlı olarak YÖK Yürütme Kurulu'nun 18.05.1993 tarih ve 93.19.794 sayılı kararı uyarınca, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsüne bağlı bir Disiplinler arası Anabilim Dalı olarak yürütmeye başlamıştır. Bu karar doğrultusunda A.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü ile varılan prensip kararları sonucunda da, yeni kurulan ve tüm Adli Tıp Enstitüsünün eğitim faaliyetlerinin yürütüldüğü Anabilim Dalının adı "Disiplinler arası Adli Tıp Anabilim Dalı" olarak belirlenmiştir. Bu anabilim dalına bağlı olarak mevcut anabilim dalları bilim dalı şeklinde yorumlanmış olup, aşağıdaki dallarda lisansüstü öğretim sürmektedir.

2.2.3.3.4. Adli Tıp Kurumu

Adli Tıp Kurumu Başkanlığı 14.04.1982 tarih ve 2659 sayılı kanunla Adalet Bakanlığı'na bağlı olarak adalet işlerinde bilirkişilik görevi yapmak için kurulmuştur. Mahkemeler, hakimlikler ve savcılıklar tarafından sorulan adli tıp ile ilgili konularda bilimsel ve teknik görüşleri bildirmekle görevlendirilmiştir. Tıbbî bilgilerin hukuk alanına uygulanmasıyla ilgili olan adlî tıp, suçla suçlunun ilgisini inceleyen adalet psikolojisi, yara ve ölümlerle ilgili adlî patoloji, akıl hastalığının etkisini inceleyen adlîpsikiyatri, adlî olaylarda zehirlenme vakıalarını inceleyen adlî toksikoloji, lekelerle ilgili araştırmalar yapan adlî biyoloji gibi alanlarda yaptığı inceleme ve araştırmalarla adaletin sağlanmasında mahkemelere yardımcı olmaktadır (46). Bunun dışında suç araçlarının araştırılmasında, suçlunun kimliğinin belirtilmesinde, yaşının, cinsiyetinin saptanmasında adlî tıbbın verilerinden ve çalışma sisteminden yararlanılmaktadır Adlî tıpta bilirkişi incelemesinin gerekli olduğu durumlar ölüm olguları ve canlı kişilerde incelenen olaylar olarak ayrılmaktadır (47).

Bu kurumun resmi bilirkişilik görevi sadece hukuk davaları için değil ceza davalarında da önemini göstermektedir. ATK Kanunu m. 31'de belirtildiği üzere, Yüksek Öğretim Kurumları veya birimleri yani Adalet Bakanlığı'na bağlı ATK ve şubeleri dışında kalan ve üniversitelerin tıp fakülteleri bünyesinde çalışmalarını

sürdüren enstitü veya ana bilim dallarındaki araştırma ve öğretim birimleri, adli tıpla ilgili yasal düzenlemelere uygun olarak adli tıp olaylarında ve diğer adli konularda Ceza Muhakemeleri Kanunu'na göre, resmi bilirkişi sayılır (48). Denerek yanlış bir uygulamaya neden olunmuştur. Yükseköğretim Kanunu madde 38'de ise; Yükseköğretim Kurulunun isteği ve ilgili kamu kuruluşunun onayı ile yükseköğretim kurumları veya birimleri, ilgili adli mercilerin talebi ile adli tıp mevzuatı çerçevesinde adli tıp olaylarında ve diğer adli konularda resmi bilirkişi olarak görevlendirilebilirler denmektedir. Buradan Adli Tıp Anabilim Dallarında görevli Öğretim elemanlarının zorunlu resmi bilirkişilik görevi olmadığı ancak kendi isteği ve kurumunun onayı ile bu vazifeyi yüklenebileceği açıkça belirtilmiştir. Bu durumda ATK Kanunu m 31. bir an önce değiştirilmeli Yükseköğretim Kanunu madde 38'e uygun hale getirilmelidir. Böylelikle uygulamada karşılaşılan birçok sıkıntının da önüne geçilmiş olacaktır. Örneğin Üniversite bünyesinde çalışan ve Yükseköğretim Kanunu madde 38'e göre resmi bilirkişi olmadığını bilen Adli Tıp Uzmanı, ATK Kanunu 31 'e göre resmi bilirkişi olduğunu söyleyen yargı makamlarının çoğu zaman bilirkişilik konusunda diretmeleri ile karşılaşabilmekte sorunlar yaşayabilmektedir.

3.BULGULAR

3.1. Bilirkişilik İle İlgili Yasal Düzenlemeler

3.1.1 Bilirkişinin Oy ve Görüşünün Alınmasına Karar Verilmesi

Mahkemelerin özel ve teknik bilgiyi gerektiren konularda bilirkişi incelemesi yaptırmaksızın kendi bilgi ve verilerine göre karar vermesi ve bu kararların Yargıtay tarafından bozulması sonucunda bilirkişiye başvurma bazı hallerde zorunlu hale getirilmiştir (49). Bir konuda bilirkişilik yapacak mercii, önceden yasa tarafından belirlenmişse yani resmi olarak kurulmuş bilirkişilik kurumları varsa hâkim, bu gibi konularla karşılaştığında, özel ve teknik bilgi elde etmek için zorunlu olarak bu kurumlara başvurmalı ve bilirkişiyi bunlar arasından seçmelidir (HUMK m. 276/II) (50). Hukukumuzda özel bir mesele ile ilgili olarak oy ve görüşünü beyan etmek üzere hükümet tarafından tayin edilmiş bilirkişilere, resmi bilirkişi adı verilmektedir (51). Başka bir ifadeyle resmi bilirkişiler, yargı organlarının ihtiyaç duyması halinde bilirkişilik yapmak için kanunla görevlendirilmiş kişi ve kurumlardır (52).

HUMK m. 275'deki düzenlemeye göre, bir kanun hükmü ile bilirkişiye başvurmak zorunlu kılınmışsa, hâkim dava ile ilgili bir konunun çözümü için gerekli olan özel ve teknik bilgiyi elde etmek için bilirkişiye başvurur; kanun hükmü ile bilirkişiye başvurmak zorunlu kılınmamışsa, olayın çözümü için özel ve teknik bilginin bilirkişi aracılığı ile elde edilmesinin gerekliliğine kendisi karar verir (53).

3.1.2 Tıbbi Bilirkişi Seçimi

Bilirkişi incelemesinin gerekli olduğuna, gerek taraf talebi gerekse mahkeme tarafından resen karar verilmiş olsun her iki durumda da HUMK m. 276'da belirtildiği gibi, tarafların anlaştıkları kişi bilirkişi olarak görevlendirilecek; ancak tarafların bilirkişinin seçiminde anlaşamaması veya anlaştıkları kişinin uzman olmaması halinde, yargılamanın hâkim tarafından yürütülmesi ilkesi gereği hâkim, bilirkişiyi kendisi seçecektir (54). Resmi olmayan bilirkişilerin seçimi konusunda kanun, ilk söz hakkını taraflara vermiştir. Taraflar, bilirkişinin belirlenmesinde ve

seçilen bilirkişinin sayısında anlaşma yetkisi ile donatılmışlardır (55). Ancak tarafların bu konuda bir anlaşmaya varabilmeleri yani birbirlerinin önerdikleri bilirkişileri kabul etmeleri için hâkimin her şeyden önce hangi konuda özel ve teknik bilgisinin yetersiz olduğuna ve bir uzmanın bilgisine ihtiyaç duyduğuna karar vermesi gerekir (56).

Bilirkişinin taraflar tarafından seçilmesi halinde, bilirkişi seçiminde tarafların yasaya aykırı davranmaları halinde hâkimin ilgili tarafı uyarması gerekmektedir. Bunun dışında hâkimin dikkat etmesi gereken bir diğer konu da, tarafların tıbbî bilirkişiyi kendilerinin seçmesine ilişkin olarak yasa tarafından kendilerine verilen bu hakkı kullanabilmeleri için gerekli ortamı sağlamasıdır (57). Buna göre, hâkimin tarafların anlaşamayacaklarını ileri sürerek onlara bilirkişinin seçimi konusunda bir hak tanımadan resen bilirkişi seçimini gerçekleştirmesi HUMK m. 276/I'e aykırıdır (58).

Buna karşılık, bilirkişilerin önceden hükümet tarafından belirlenmesi söz konusu ise, taraflar kendilerinin seçeceği bilirkişilerin inceleme yapmasını talep edemez (59). Yani bir husus için kanun tarafından belirlenmiş resmi bilirkişiler varsa, bilirkişinin bunlar arasından seçilmesi gerekir (m. 276, CMK m. 64/III) (60). Bu gibi hallerde bilirkişinin taraflar veya hâkim tarafından seçilmesi söz konusu olmayacağı için Hükümetin belirlediği bilirkişi incelemelerini yapacaktır. Muhtelif kanunlarda tayin edilmiş zorunlu bilirkişilerin mevcudiyeti halinde, hâkim bilirkişiyi, ilgili kanunun belirlediği kişi veya kuruluşlar arasından seçmek zorundadır. Ancak bazı özel sebeplerin varlığı halinde hâkim resmi bilirkişiyi görevlendirmek zorunda olmayıp, resmi bilirkişiler dışındaki bilirkişileri de görevlendirebilir (61).

Tıbbî bilirkişi seçiminde gerek tarafların gerekse mahkemenin bilirkişiyi seçmesi halinde dikkat edilmesi gereken bazı önemli hususlar vardır. Bu önemli noktalardan biri tıbbî bilirkişinin kimler arasından seçileceğine ilişkindir. Buna göre, tıbbî bilirkişilerin, davanın tarafları ve kanuni temsilcileriyle vekilleri dışındaki kişiler arasından seçilmesi gerekmektedir. Aksi halde reddedilmeleri söz konusu olabilir (62) . Ancak bir görüşe göre, taraflar anlaşarak bir kanuni temsilciyi bilirkişi

olarak seçmişlerse, sonradan reddini gerektiren bir sebep ortaya çıkmadıkça, bilirkişi olarak kabul edilmelidir (63).

Bilirkişi seçimi, ister taraflarca ister hâkim tarafından yapılsın mahkeme bu seçime ilişkin bir ara kararla seçilen bilirkişinin kimliğini ve uzmanlık durumunu belirtmelidir (64).

Ayrıca bilirkişi seçerken, mahkemenin özel ve teknik bilgiyi gerektiren konuyu ve sınırlarını açıkça belirlemesi, ne tür özelliklere sahip bilirkişilerce çözülebileceğini tespit etmesi ve seçilen bilirkişinin kimliğinin ve niteliklerinin bilirkişi seçimine ilişkin ara kararda açıkça belirtilmesi gerekir (65).

3.1. 3. Bilirkişinin Atanması

Bilirkişiye uzmanlığı gerektiren konularda başvurulacaktır. Toplumsal yaşama katılan her zeki kişinin bilebileceği hususlarda bilirkişiye başvurulmaması gerekir. Hakimin herhangi bir vatandaş olarak genel kültürü ve hakim olması için yeterli özel kültürü ile çözebileceği hususlarda bilirkişi incelemesi yaptırması doğru olmaz (66).

HMUK' nun 275. maddesinde

“Mahkeme, Çözümü özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına karar verir. Hâkimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukuki bilgi ile çözülmesi mümkün olan konularda bilirkişi dinlenemez.” denmektedir (67) ayrıca CMK m 63'te Çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hâllerde bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına re'sen, Cumhuriyet savcısının, katılanın, vekilinin, şüphelinin veya sanığın, müdafinin veya kanunî temsilcinin istemi üzerine karar verilebilir. Ancak hâkimlik mesleğinin gerektirdiği genel ve hukukî bilgi ile çözülmesi olanaklı konularda bilirkişi dinlenemez denmektedir.

Bilirkişi olarak atanabileceklerin durumu CMK 64'te düzenlenmiştir. CMK m64.'e göre Bilirkişiler, il adli yargı adalet komisyonları tarafından her yıl düzenlenen bir listede yer alan gerçek veya tüzel kişiler arasından seçilirler. Cumhuriyet savcıları ve hâkimler, yalnız buldukları il bakımından yapılmış listelerden değil, diğer illerde oluşturulmuş listelerden de bilirkişi seçebilirler. Bu listelerin düzenlenmesine veya listelerde yer verilenlerin çıkarılmalarına ilişkin esas ve usuller, yönetmelikte gösterilir. Atama kararında, gerekçesi de gösterilmek suretiyle, birinci fıkrada belirtilen listelere girmeyenler arasından da bilirkişi seçilebilir. Kanunların belirli konularda görevlendirdiği resmî bilirkişiler öncelikle atanırlar. Ancak kamu görevlileri, bağlı buldukları kurumla ilgili davalarda bilirkişi olarak atanamazlar denmektedir.

Ceza Muhakemesi Kanununa Göre (1 Haziran 2005 T. 25832 S. RG.) İl Adli Yargı Adalet Komisyonlarınca Bilirkişi Listelerinin Düzenlenmesi Hakkında Yönetmelik'te;

Uzmanlık alanlarının belirlenmesi

Madde 4. Komisyonlar, her yıl en geç 15 Eylül tarihine kadar, il merkezi ve ilçe Cumhuriyet başsavcılıklarından savcılık ve ceza mahkemelerinde hangi alanlarda bilirkişiye müracaat edildiğini 30 Eylül tarihine kadar bildirilmesini ister. Komisyonlar topladığı bilgiler ve başvurulardan yararlanmak suretiyle uzmanlık alanlarını belirler.

Listeye kabul şartları ise şöyledir:

Madde 6. Listeye kayıt olabilmek için:

Gerçek kişilerin;

- a) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olması,
- b) Başvuru tarihinde yirmi beş yaşından küçük olmaması,
- c) Bilirkişilik yapacağı alanda en az üç yıllık meslekî deneyime sahip olması,
- d) Affa uğramış ya da ertelenmiş olsalar bile Devlete karşı işlenen suçlar ile basit ve nitelikli zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflâs gibi bir suçtan veya kaçakçılık, resmî ihale ve alım

satımlara fesat karıştırma, gerçeğe aykırı bilirkişilik yapma, yalan tanıklık suçlarından biriyle hükümlü bulunmaması,

e) Disiplin yönünden meslekten ya da memuriyetten çıkarılmamış veya sanat icrasından geçici olarak yasaklanmamış olması,

f) Komisyonun bağlı bulunduğu il çevresinde oturması veya meslekî faaliyeti icra etmesi,

g) Başka bir komisyonun listesinde kayıtlı olmaması, gerekmektedir.

Listeden çıkarılma sebepleri:

MADDE 12. Listede yer alan bilirkişilerin:

a) Listeye kabul şartlarını sonradan kaybetmesi,

b) Kanunî bir sebep olmaksızın bilirkişilik yapmaktan kaçınması,

c) 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 66. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca listeden çıkarılması teklifinin komisyonca uygun bulunması,

d) Listeden çıkarılmayı talep etmesi,

e) Bilirkişilikle bağdaşmayan tutum ve davranışlarda bulunulması durumunda adı listeden çıkarılır. Şeklinde düzenlenmiştir.

Özel ve teknik bilgiyi gerektiren ve bilirkişi incelemesinin zorunlu olduğu konulardan biri de tıp alanıyla ilgili olmakta ve hâkimin davanın çözüme kavuşturulmasını sağlayacak bilgi birikimine sahip olan bir hekime başvurmasını gerekli kılmaktadır (68). Dava, tıbbî konularla ilgili ise, konuyla ilgili yazılmış eserlere ve deneysel olarak desteklenmiş bilgilere ihtiyaç vardır (69). Bu nedenle adlî makamlar tarafından, bilirkişi atanan kişilerce düzenlenen raporların içinde tıbbi değerlendirme sonuçlarını içeren raporlar çok önemli bir yer işgal etmektedir (70). İnsan vücudunda bulunan lezyonların niteliği, nasıl yapıldığının tespit edilmesi, biyolojik delillerin incelenmesi, ceza davalarında suçlunun, mağdurun ya da hukuk davalarında davanın taraflarının tıbbî konularla ilgili durumlarının belirlenmesi, her türlü tıbbî inceleme gerektiren konularda hâkime yardımcı olmak için görevlendirilen bilirkişiler, hekimler arasından seçilir ve tıbbî bilirkişi görevini yerine getirirler (71). Buna göre, hâkim önüne gelen bir davada öncelikle dava konusu olayın özellikleri ve niteliği gereği davanın çözüme kavuşturulması için özel ve teknik bilgiye ihtiyaç

duyuyorsa ve kendisinde bu konuda yeterli bir bilgi birikimi yoksa, tıbbî bilirkişiden inceleme yapmasını istemeli; ancak kendisinde davanın çözümüne yetecek derecede özel ve teknik bilginin olduğuna inanıyorsa, bu bilgilerini kullanarak davayı sonuçlandırmalıdır (72). Ancak hâkim, kendi bilgileri veya incelemeleri ile elde edebileceği tecrübe kurallarına dayanarak davayı sonuçlandırmak isterse, tarafların savunma haklarını kullanabilmeleri için tıbbî bilirkişi görüşüne başvurmayacağını açıklaması ve bu konudaki görüşlerini alması gerekmektedir (73).

3.1.4. Bilirkişinin Çağrılması

Tanıklara ilişkin hükümlerden aşağıdaki maddelere aykırı olmayanlar bilirkişiler hakkında da uygulanır demekle CMK’nda tanıklar için düzenlenmiş birçok hususun bilirkişiler içinde geçerli olduğu belirtilmiştir. (CMK m 62.)

Tanıklar (CMK m 62’e göre bilirkişiler) çağrı kâğıdı ile çağrılır. Çağrı kâğıdında gelmemenin sonuçları bildirilir. Bu çağrı telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi araçlardan yararlanılmak suretiyle de yapılabilir. Ancak, çağrı kâğıdına bağlanan sonuçlar, bu durumda uygulanmaz. Mahkeme, duruşmanın devamı sırasında hemen dinlenilmesi gerekli görülen tanıkların belirteceği gün ve saatte hazır bulundurulmasını görevlilere yazılı olarak emredebilir (CMK m 43.) denmektedir.

3.1.5. Atanacak Bilirkişi Sayısı

Bilirkişi atanması ve gerekçe gösterilerek sayısının birden çok olarak saptanması, hâkim veya mahkemeye aittir. Birden çok bilirkişi atanmasına ilişkin istemler reddedildiğinde de aynı biçimde karar verilir. Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı da bu maddede gösterilen yetkileri kullanabilir. (CMK m 63.)

Bu yasa maddesinde de açık bir şekilde ifade edildiği hâkim veya mahkeme soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı da birden fazla bilirkişi atama yetkisine sahiptir.

Bilirkişilerin sayısının fazla olması halinde, gerçeğe uygun rapor verebilmeleri ve anlaşmazlığa düştükleri zaman daha doğru bir sonuca ulaşmaları için mantıkî ve hukukî gerekçeler gösterebilmeleri için hukukî bilgiye de sahip olan kişilerin seçilmesine özen gösterilmelidir (74). Ancak burada hukukçu bilirkişinin görevi hukukî konularda görüş bildirmek değil uygulanacak hukuk kurallarını diğer bilirkişilere açıklayarak raporun hazırlanmasına yardımcı olmak ve rapordan beklenen faydanın artırılmasıdır (75). Daha fazla tıbbî bilirkişiden yararlanılması bir yandan daha kapsamlı ve belki de daha gerçeğe yakın bir incelemeyi sağlarken hiç şüphesiz bilirkişi giderinin daha da pahalıya mal olmasına neden olacaktır (76). Otopsi işlemi gibi soruşturma evresinde çok değerli bulgulara ulaşılması mümkün olan ve sadece bir kez yapılma şansı bulunan durumlarda, ayrıntıların atlanmaması, daha gerçeğe yakın sonuçlar elde edilmesi, bilirkişilerin üzerindeki oluşabilecek baskı veya baskıları azaltması gibi nedenlerle otopsi işleminin heyet halinde yapılması ve raporun bu şekilde düzenlenmesinde fayda vardır.

3.1.6. Bilirkişiliği Kabul Yükümlülüğü

Bilirkişilik, teknik ve özel bilgiyi gerektirdiğinden ve herkesin bilirkişi olabilmesi mümkün olamayacağından kural olarak bilirkişilik yapmak zorunlu değildir. Ancak bazı hallerde bilirkişilik yapmak zorunludur ve bu gibi hallerde bilirkişilik görevini ifadan kaçınılamaz (77). Çünkü bilirkişi olarak kanun tarafından görevlendirilen bazı kurumların belli bir alanda inceleme ve araştırma yapmak için yeterli donanıma sahip olduğu kabul edilmiş ve araştırma yaparak elde ettiği veriler ışığında görüş bildirmekle yetkili kılınmıştır (78).

Buna göre belirli konularda oy ve görüşüne başvurulmak amacıyla kanun tarafından resmen görevlendirilmiş olanlar yani resmi bilirkişiler bilirkişiliği kabul etmek zorundadırlar (79). Bu düzenlemenin yanı sıra HUMK m. 278/I'e göre, bilgisine başvuru alan kişi, bilgisine başvuru alan konuyu bilmeksizin sanatını yapmasına olanak bulunmayan ve bu sanatını açıkça yürüten bir kişi ise bilirkişiliği yapmakla yükümlüdür (80). Birinci grup, aldığı eğitim ve sahip olduğu bilgiler

nedeniyle mesleğini icra ederken kullandığı bilgiler için kendisine başvuru alan kişileri; ikinci grup ise, belli bir uzmanlık eğitimi almış ve özel beceri kazanmış, belli bir meslek alanında çalışmalarını sürdüren kişileri ifade etmektedir (81).

CMK m. 65'e göre bilirkişilik yapmak zorunda olan kişiler üç bölümde incelenmiştir. Belli konularda fikirlerini bildirmekle resmen görevlendirilmiş resmi bilirkişiler ve m. 64'de belirtilen listelerde yer almış bulunanlar, inceleme yapmak için gerekli fen ve sanatla uğraşı meslek edinen ya da edinmeye resmen yetkili olanlardır (82). Önceden adliyeye başvurarak bilirkişilik yapmaya hazır olduklarını bildirmiş olanların bu görevi ifadan kaçınamayacağı her ne kadar ceza muhakeme kanunumuzda düzenlenmiş olsa da hukuk yargısında da geçerli olacağı kabul edilmektedir (83). Bu üç grup halinde sayılan kişilerin dışında mahkeme veya taraflar tarafından seçildikten sonra görevi kabul ettiğini beyan edenler de bilirkişilik yapmakla yükümlüdür (84). Ancak bu yükümlülüğün varlığından söz edebilmek için bilirkişilik görevinin söz konusu kişilerin uzmanlık alanlarıyla doğrudan ilgili olması gerekmektedir (81).

Bilirkişilik müessesinin konuluş amacı, davanın gerçeğe uygun şekilde çözümlenmesi ve haklı ile haksızın ayrılması olduğundan bilirkişiliği kabule mecbur olan kişilerin tanıklara ilişkin sebeplere (HUMK m. 245, 246, 249) ve hâkimlerin davadan çekinme nedenlerine (m. 28, 29) dayanarak bilirkişilik yapmaktan çekinmeleri kabul edilmiştir (m. 278/II) (85). Ancak bilirkişilikten çekinme hakkı tanınan kişiler, mahkemeye gelmekten veya gelip de görevlerini yerine getirmekten kaçınırlarsa, mahkeme tarafından celse harcı ve para cezası ödemeye mahkum edilebilirler (HUMK m. 278/III).

Ancak bilirkişi olarak seçilen kişinin mazereti haklı bir sebebe dayanıyorsa, mahkeme bu sebebi inceleyerek mazeretin geçerliliği veya geçersizliğine karar verir (86).

Aşağıda belirtilen kişi veya kurumlar, bilirkişilik görevini kabul etmekle yükümlüdürler:

- a) Resmî bilirkişilikle görevlendirilmiş olanlar ve 64 üncü maddede belirtilen listelerde yer almış bulunanlar.
- b) İncelemenin yapılması için bilinmesi gerekli fen ve sanatları meslek edinenler.
- c) İncelemenin yapılması için gerekli mesleği yapmaya resmen yetkili olanlar. (CMK m. 65.)

Maddede, belirtilen kişi ve kurumların bilirkişilik görevini kabul etmek zorunluluğunda olduğu açıklanmaktadır. Bunlar; resmen bilirkişilikle görevlendirilmiş olanlar ve il adalet komisyonlarınca her yıl düzenlenen listede yer alan gerçek ve tüzel kişiler, incelemenin yapılması için bilinmesi gerekli fen ve sanatları meslek edinenler ile inceleme için gerekli mesleği yapmaya resmen yetkili olanlardır. (CMK gerekçe m. 65)

3.1.7 Tıbbi Bilirkişinin Reddini Gerektiren Durumlar

Hâkimin reddini gerektiren sebepler, bilirkişi hakkında da geçerlidir ve Cumhuriyet savcısı, katılan, vekili, şüpheli veya sanık, müdafii veya kanunî temsilci, ret hakkını kullanabilirler denmektedir. (CMK m 69.)

Şahitlik bilirkişiliğe engel değildir. Ret hakkı savcı, davacı ve sanığındır. Bilirkişiler hâkimin reddini gerektiren sebeplerden dolayı reddolunabilir (71).

CMK m 69'a göre hâkimin reddini gerektiren sebepler bilirkişinin reddi içinde geçerli olduğuna göre, Bilirkişinin davaya bakamayacağı ve reddini gerektiren durumlar CMK m 22.'ye göre şöyledir:

- a) Suçtan kendisi zarar görmüşse,
- b) Sonradan kalksa bile şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında evlilik, vesayet veya kayımlık ilişkisi bulunmuşsa,
- c) Şüpheli, sanık veya mağdurun kan veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoyundan biri ise,
- d) Şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında evlât edinme bağlantısı varsa,

e) Şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında üçüncü derece dahil kan hısımlığı varsa,

f) Evlilik sona ermiş olsa bile, şüpheli, sanık veya mağdur ile aralarında ikinci derece dâhil kayın hısımlığı varsa,

g) Aynı davada Cumhuriyet savcılığı, adlî kolluk görevi, şüpheli veya sanık müdafiliği veya mağdur vekilliği yapmışsa,

h) Aynı davada tanık veya bilirkişi sıfatıyla dinlenmişse, Hâkimlik görevini yapamaz denmektedir.

Ret talebinin hangi şekle uyularak yapılması gerektiği hakkında kanunda açıklayıcı bir hüküm yoktur. Şekle ilişkin olarak doktrinde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bir görüşe göre, ret talebinin sözlü olarak yapılması mümkün olarak kabul edilmektedir. Ancak karşı görüşü savunanlara göre, yazılı şekil şartının aranması gerekmektedir. Bilirkişinin keşif yerinde seçilmesi halinde seçimden hemen sonra göreve başlayacağı için bunun engellenmesi amacıyla sözlü olarak da yapılması mümkündür. Tarafların bu talepleri işleme konmazsa, keşiften itibaren üç gün içinde dilekçe ile yapacakları ret talebinin mahkemece kabul edilmesi yeni bir bilirkişi incelemesini zorunlu kılacaktır (87).

Ret istemi, tarafların bilirkişinin atandığını öğrendiği tarihten itibaren üç gün içinde yapılmalıdır (HUMK m. 277/II) (88). Bilirkişinin reddini gerektiren sebebin sonradan ortaya çıkması halinde ise, sebebin öğrenilmesinden itibaren üç gün içinde ret dilekçesinin verilmesinin gerektiği ileri sürülmüştür (89).

Mahkeme bu talebi, hadiseler hakkındaki usule (HUMK m. 224-225) göre inceler ve karara bağlar (90). Ret sebebi hakkında yemin teklif edilemez (HUMK m. 277/I). Mahkemenin tıbbî bilirkişinin ret talebinin kabul veya reddine ilişkin vereceği kararlar ara karar niteliğinde olduğundan ayrıca temyiz edilemezler (91).

3.1.8. Tıbbi Bilirkişilikten Çekinme

Tıbbî bilirkişiler, bilirkişilik görevini kabulle yükümlü olan kişilerden sayıldığı ve TCK anlamında memur olarak kabul edildiği için davete uymamaları halinde TCK m. 257 gereği görevi ihmal suçunu işlemiş olurlar (92). Bilirkişilerin kendileri için takdir edilen ücreti az bulmaları veya işlerinin yoğunluğu nedeniyle çoğu zaman çağrıldıkları duruşmalara gelmemeleri söz konusu olmaktadır (93). Bilirkişilerin bu keyfi davranışlarının önlenmesi için HUMK'da yetersiz olmakla beraber bazı düzenlemelere yer verilmiştir.

Çekinme hakları olan bilirkişiler dışında, mahkeme tarafından bilirkişi olarak seçilen kişilerin mahkemeye gelerek görevlerini yerine getirmeleri gerekmektedir. Bu zorunluluğa uymayanlar hakkında HUMK m. 278/III ve CMK m. 70'de tanıklarla ilgili hükümlere yollama yapılmış (HUMK m. 253, CMK m. 46) ve tanıklar hakkındaki hükümlere göre para cezasına çarptırılacağı ve oturum giderlerine mahkûm edilme kararı verileceği belirtilmiştir (94).

Ayrıca bu kişilerin mahkemeye zorla getirilmeleri de mümkündür (m. 253/2, 278/3). Tanıklıktan çekinme nedenleri, bilirkişiler için de geçerli olduğu için bilirkişiler, bu sebeplerden birine dayanarak bilirkişilik yapmaktan çekinme yetkisine sahiptirler (m. 278/II). Buna göre, bilirkişi olarak görevlendirilen kişiler, kendilerinden istenen görevin uzmanlık alanları dışında kaldığını, davanın tarafları ile arasında maddî veya manevî bir bağ bulunduğunu, tarafsızlığını etkileyecek herhangi bir durumun var olduğunu ileri sürebilirler (95). Ayrıca daha önce tarafların vekili, vasisi veya kayyımı sıfatıyla görev yapan kişilerin ve bilirkişinin üyesi olduğu veya yönetim kurulunda bulunduğu özel hukuk veya kamu tüzel kişilerini ilgilendiren davalarda bilirkişilikten çekinmesi gerekir (96). Bilirkişilik görevini kabul yükümlülüğü olan kişiler bile bu sebeplerden birine dayanarak bilirkişilik görevini yerine getirme yükümlülüğünden kurtulabilirler (97). Buna göre, CMK'da tanıklara için düzenlenmiş hükümler aykırılık teşkil etmediği sürece bilirkişiler için de uygulanabilir (CMK m. 70)

Yargı makamlarının da bilirkişilik hizmetlerini alma konusunda çoğu zaman zorlayıcı davranması bilirkişiler için sıkıntı verici bir durumdur. Bilirkişilik hizmetlerinin bilgi, deneyim, emek, zaman isteyen ve hata kabul etmeyen hizmetlerdir. Bilirkişilik hizmetlerinin ücretlendirilmesinin bir standartının olmaması, Yargı makamlarının bilirkişinin emeğinin ücret olarak karşılığının yeterince takdir etmemesi ve bu durumun bilirkişiliğin reddini gerektiren hususlardan biri olmaması, Bilim insanlarımızın bu müesseseden uzaklaşmasına neden olmaktadır.

3.1.8.1 Bilirkişilikten Sebepli Çekinme

Tanıklıktan çekinmeyi gerektirecek sebepler bilirkişiler hakkında da geçerlidir. Bilirkişi, geçerli diğer sebeplerle de görüş bildirmekten çekinebilir. (CMK m 70) Denmektedir buna göre;

CMK m 45.'e göre aşağıdaki kimseler tanıklıktan (CMK m 70'e göre bilirkişilikten) çekinebilir:

- a) Şüpheli veya sanığın nişanlısı.
- b) Evlilik bağı kalmasa bile şüpheli veya sanığın eşi.
- c) Şüpheli veya sanığın kan hısımlığından veya kayın hısımlığından üstsoy veya altsoy.
- d) Şüpheli veya sanığın üçüncü derece dahil kan veya ikinci derece dahil kayın hısımları.
- e) Şüpheli veya sanıkla aralarında evlâtlık bağı bulunanlar.

Meslek ve sürekli uğraşları sebebiyle tanıklıktan çekinme CMK m 46.'da Meslekleri ve sürekli uğraşları sebebiyle tanıklıktan çekinebilecekler ile çekinme konu ve koşulları düzenlenmiş olup burada, hekimler, diş hekimleri, eczacılar, ebeler ve bunların yardımcıları ve diğer bütün tıp meslek veya sanatları mensuplarının, bu sıfatları dolayısıyla hastaları ve bunların yakınları hakkında öğrendikleri bilgileri

beyan etmeleri gerekecekleri bir durum söz konusu olduğunda bilirkişilikten/tanıklıktan çekilebilecekleri belirtilmektedir.

Bilirkişilikten çekinme yetkisini kullanacak kişinin çekinme sebebini ve bunun geçerliliğini ortaya koyan delilini mahkemeye sunmak zorundadır (98). Çekilme sebebi, bilirkişiyi tayin eden mahkemeye bildirilir ve sebebin haklı olup olmadığı da bu mahkeme tarafından değerlendirilir (99). Çekinme sebebi haklı bulunarak söz konusu talep yerinde görülürse, bilirkişilik görevi yapma yükümlülüğü ortadan kalmış olur; ancak sebep yerinde görülmezse, bilirkişi olarak görevlendirilen kişi, bilirkişilik görevini yerine getirme yükümlülüğünü yerine getirmek zorundadır (100).

Tıbbî bilirkişi olarak görevlendirilen hekimlerin çekinmelerini yargıya bir saygısızlık ve görevlerini ihmal olarak kabul eden hâkimlerin bu kişileri cezalandırmak yerine görevini istekle yapabilecek ve görevini yerine getirmesine engel bir durumu olmayan hekimleri görevlendirmesi daha doğru olmaktadır (101).

3.1.8.2. Bilirkişilikten Sebepsiz Çekinme

CMK m 71.'de Usulünce çağrıldığı hâlde gelmeyen veya gelip de yeminden, oy ve görüş bildirmekten çekinen bilirkişiler hakkında 60'ıncı maddenin birinci fıkrası hükmü uygulanır denmektedir. O halde CMK md. 60'a göre; yasal bir sebep olmaksızın tanıklıktan veya yeminden çekinen tanık hakkında, bundan doğan giderlere hükmedilmekle beraber, yemininin veya tanıklığının gerçekleştirilmesi için dava hakkında hüküm verilinceye kadar ve her hâlde üç ayı geçmemek üzere disiplin hapsi verilebilir. Kişi, tanıklığa ilişkin yükümlülüğüne uygun davranması halinde, derhâl serbest bırakılır. Disiplin hapsi kararına itiraz edilebilir denmekle tanık için geçerli olan bu madde bilirkişiler içinde geçerli hale gelmiştir.

CMK m. 71'e göre de, usulünce çağrıldığı hâlde gelmeyen veya gelip de yeminden, oy ve görüş bildirmekten çekinen bilirkişiler hakkında 60. maddenin birinci fıkrası hükmü uygulanır. Buna göre, yasal bir sebep olmaksızın tanıklıktan

veya yeminden çekinen tanık hakkında, bundan doğan giderlere hükmedilmekle beraber, yeminin veya tanıklığının gerçekleştirilmesi için dava hakkında hüküm verilinceye kadar ve her hâlde üç ayı geçmemek üzere disiplin hapsi verilebilir (CMK m. 60).

Ceza kanunumuz bilirkişiliği kabule mecbur olan olmayan ayrımı yapmaksızın asılsız sebep ileri sürerek bilirkişilik görevinden kaçınan kişileri cezalandırmaktadır. Ceza Usul Kanunumuz ise bilirkişilik görevini yapmaya mecbur olanları cezalandırmaktadır. Doktrindeki bir görüşe göre, bilirkişilik yapma mecburiyeti olmayan bir kişinin asılsız sebep ileri sürerek görevi ifadan kaçınmasının cezalandırılması mantıklı değildir (102). Bu işi meslek edinmiş Resmi bilirkişiler dışında bilirkişi atanması mevzubahisse; bilirkişi olarak atanma konusunda istekli olan kişilerin bilirkişi olarak atanması doğru olacaktır.

3.1.9. Tıbbî Bilirkişi İncelemesi ve Araştırma Konusu ile İlgili Verileri Toplaması

Bilirkişi, görevini, kendisini atamış olan merci ile ilişki içinde yerine getirir, gerektiğinde bu mercie incelemelerindeki gelişmeler hakkında bilgi verir, yararlı görülecek tedbirlerin alınmasını isteyebilir.

Bilirkişi, görevini yerine getirmek amacıyla bilgi edinmek için şüpheli veya sanık dışındaki kimselerin de bilgilerine başvurabilir. Bilirkişi, uzmanlık alanına girmeyen bir sorun bakımından aydınlatılmasını isteyecek olursa; hâkim, mahkeme veya Cumhuriyet savcısı, nitelikli ve konusunda bilgisiyle tanınmış kişilerle bir araya gelmesine izin verebilir. Bu şekilde çağrılan kişiler yemin eder ve verecekleri raporlar, bilirkişi raporunun tamamlayıcı bir bölümü olarak dosyaya konulur.

İlgililer de merciinden, incelemeler yapılırken bilirkişiye teknik nitelikte bilgiler verebilecek olan ve ismen belirleyecekleri kişileri dinlemeleri veya bazı araştırmaların yapılması hususlarında karar verilmesini isteyebilir.

Gerekli olması halinde, bilirkişi, mağdur, şüpheli veya sanığa mahkeme başkanı, hâkim veya Cumhuriyet savcısı aracılığı ile soru sorabilir. Ancak, mahkeme başkanı, hâkim veya Cumhuriyet savcısı, bilirkişinin doğrudan soru sormasına da izin verebilir. Muayene ile görevlendirilen hekim bilirkişi, görevini yerine getirirken zorunlu saydığı soruları, hâkim, Cumhuriyet savcısı ve müdafi bulunmadan da mağdur, şüpheli veya sanığa doğrudan doğruya yöneltebilir.

Bilirkişiye inceleyeceği şeyler mühür altında verilmeden önce bunların listesi ve sayımı yapılır. Bu hususlar bir tutanakla belirlenir. Bilirkişi, mühürlerin açılmasını ve yeniden konulmasını yine tutanakla belirtmek ve bir liste düzenlemekle yükümlüdür (CMK m. 66.)

Bilirkişi incelemesine karar veren hâkimin, iki tarafı dinledikten sonra bilirkişiye sorulacak soruları belirleyeceğini ilişkin HUMK m. 279'da yer alan düzenleme, bilirkişinin görev alanını belirlemektedir (103). Hâkim bu soruları belirlemekle hangi konularda özel ve teknik bilgiye ihtiyacı olacağını ortaya koyacağı için hâkim tarafında açıklanması istenen soruların açık ve net olarak belirlenmesinden sonra dosyanın bilirkişiye verilmesi gerekmektedir (104). Bu, bilirkişinin kendisinden istenen görevin ve sınırlarının ne olduğunu anlamasına, yetkilerini aşmadan ve hukukî bir değerlendirme yapmadan, uzmanlık alanının verilerine ve sahip olduğu özel ve teknik bilgisine uygun bir şekilde araştırmalarını yaparak raporunun hazırlamasını sağlar (105).

Bilirkişinin, bu görevinin gereklerini yerine getirebilmesi, tarafsız, gerçeğe uygun bir rapor hazırlayabilmesi için kendisine verilen kamusal yetkilerden biri de bilgi alma yetkisidir (105). Bilirkişinin bilgi alma yetkisi gerek kendisini bilirkişi olarak atayan mahkeme gerekse incelemelerini yapacağı sırada bilgilerine başvuracağı kişiler ya da kurumlar açısından geçerli olmaktadır. Buna göre her şeyden önce bilirkişi, kendisine verilen görevin kapsamı, amacı hakkında tam olarak aydınlanmadığını düşünüyorsa mahkemeye başvurarak konuyla ilgili olarak aydınlatılmasını talep edebilir. Bunun dışında yaptığı incelemelerin sağlıklı olabilmesi için dava dosyasını ve eklerini incelemek, tanıkları dinlemek için

mahkemeden izin isteyebilir, taraflardan birine sorular yöneltebilir, bir eşyayla ilgili olarak incelemeler yapması istenmişse, eşyayı inceleyip üzerinde çalışabilir, bulunduğu yere giderek çevrenin ve eşyanın özelliklerine göre değerlendirmeler yapabilir (106).

Buna göre, tıbbî bilirkişi görüşü, yazılı raporlardan, tanık ifadelerinden, mahkemede sunulan delillerden de yararlanılarak yazılmaktadır (107). Bu nedenle, tıbbî bilirkişi olarak görevlendirilen hekim, muayene ve inceleme yapabilir, dosyayı inceleyebilir, taraflara sorular sorabilir (29). Tıbbî bilirkişinin ayrıca davadaki her kararı okuması, davayı destekleyecek diğer tıbbî araştırmaları incelemesi gerekmektedir (108).

Tıbbî bilirkişi, mahkeme tarafından görevlendirildiği alanla ilgili olarak gerekli inceleme ve araştırmaları mahkeme veya hâkim huzurunda yapabileceği gibi dosya üzerinde de yapabilir (109). Her iki durumda da, tıbbî bilirkişinin dikkat etmesi gereken konu, araştırma yaptığı konu üzerinde bilimsel, objektif verilerle hareket etmeye önem vermesidir (110).

Tıbbî bilirkişilerin kendilerinden istenen görevi tam olarak yerine getirebilmeleri ve gerçeğe uygun bir rapor hazırlayabilmeleri için tarafları dinleyerek onlara soru sorabilmeleri kabul edilmiştir (HUMK m. 279) (111). Bilirkişilerin taraflara soru sorabilmeleri veya dava dosyasındaki belgeleri inceleyebilmesinin temel nedeni, hâkimin yardımcısı ve hâkime ait yetkilerin bir kısmının kullanıcıları olarak kabul edilen bilirkişilerin kamusal bir görev yerine getirmesi ve gerçeğin ortaya çıkarılması için kamusal yetkilerle donatılmasının gerekliliğidir (112). Bu nedenle tıbbî bilirkişilerin incelemelerinde hazır bulunabilmeleri amacıyla taraflara yapılacak incelemenin yeri ve zamanı, incelemenin geri bırakılmasına neden olmamak kaydıyla, işlemin yapılacağı günden evvel bildirilmelidir (113).

3.1.10. Tıbbî Bilirkişi İncelemesinin Süresi

Bilirkişi incelemesi yaptırılmasına ilişkin kararda, cevaplandırılması uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren sorularla inceleme konusu ve görevin yerine getirileceği süre belirtilir. Bu süre, işin niteliğine göre üç ayı geçemez. Özel sebepler zorunlu kıldığında bu süre, bilirkişinin istemi üzerine, kendisini atayan merciin gerekçeli kararıyla en çok üç ay daha uzatılabilir.

Belirlenen süre içinde raporunu vermeyen bilirkişi hemen değiştirilebilir. Bu durumda bilirkişi, o ana kadar yaptığı işlemleri açıklayan bir rapor sunar ve görevi sebebiyle kendisine teslim edilmiş olan eşya ve belgeleri hemen geri verir. Bu bilirkişi, 64 üncü maddede öngörülen listelerden çıkarılabileceği gibi; gecikme dolayısıyla uğranılmış zararları ödemesine de karar verilebilir. (CMK m. 66.)

Tıbbî bilirkişi, görüşünü mahkemede yargılama sırasında açıklayabilecek durumda ise görüşü tutanağa geçirilerek kendisine imzalatılır (HUMK m. 281/I); ancak görüşünü yapacağı incelemelerden sonra açıklaması gerekiyorsa, hâkim raporun taraf sayısından bir fazla nüsha olacağını ve diğer taraf olmaksızın iki taraftan birini dinleyemeyeceğini belirterek tıbbî bilirkişiye bir süre verir (HUMK m. 281/III) (114). Mahkemenin bilirkişiyi görevlendirirken, raporun verilmesi için belirlenen süreye uymamasının sonuçlarını bilirkişiye açıklaması ve bu sürelerle uyulup uyulmadığını denetlemesi gerekir (115). İnceleme sırasında sürenin yetmeyeceği anlaşılırsa, bilirkişi hâkimden sürenin uzatılmasını isteyebilir. Ancak bu gibi durumların önlenmesi için ya sürenin mümkün olduğunca uzun tutulması ya da süre belirlenmeden bilirkişinin görüşünün alınması gerekir (116).

CMK m. 332.- [1] Suçların soruşturma ve kovuşturması sırasında Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından yazılı olarak istenilen bilgilere on gün içinde cevap verilmesi zorunludur. Eğer bu süre içinde istenen bilgilerin verilmesi imkânsız ise, sebebi ve en geç hangi tarihte cevap verilebileceği aynı süre içinde bildirilir denmektedir.

Adli Makamlar, CMK 66'ya rağmen çoğu zaman bilirkişilik raporu istemlerine 10 (On) gün içerisinde cevap verilmesini istemektedirler (CMK 332'ye dayanarak), unutulmamalıdır ki bilirkişiden istenen yalnızca bilgi vermesi değil, bilimsel veriler ışığında bulgularını değerlendirmesi yorumlaması ve tüm bunları usulüne uygun olarak doğru ve tam şekilde Adli makamlara raporunda sunmasıdır. Bu uygulama ile bilirkişi zaman anlamında baskı altına alınmakta ve bilirkişinin yoğun iş yükü altında araştırma ve değerlendirmelerini sağlıklı yapamamasına neden olmaktadır.

3.1.11. Tıbbî Bilirkişinin Araştırmaları Sırasında Dikkat Etmesi Gereken Durumlar

Tıbbî bilirkişinin, inceleme yaptığı alanla ilgili olarak elde ettiği her bilgiyi belgelemesi ve elde ettiği verileri özel paketlere koyarak saklaması ve böylece orijinalliklerinin bozulmasını önlemesi gerekir (117).

Tıbbî bilirkişilerin yaptıkları araştırmaların adlî tıp muayenesini gerektirmesi halinde, örneğin şiddete yönelik bir eylemin gerçekleşmesi halinde, vücuttaki lezyonların tespiti, kaç gün iş gücünden kaybı olduğu gibi olguların belirlenmesi gerekir. Bu gibi durumlarda, gerekli araştırmaları yapacak adlî tıp uzmanı tıbbî bilirkişinin ve incelemeleri yaptığı yerin sahip olması gereken özellikler vardır. Her şeyden önce bilirkişinin, muayene için tam donanımlı, yeterli genişlikte ve yeterli ısıya sahip, havalandırılmış bir odayı kullanması, kişinin rahat muayene edilebilmesi için ortama uygun, hareket edebilen spot bir ışığın olması ve muayene formlarının ve araştırmaları ile ilgili belgelerin farklı bir yerde bulundurulması gerekmektedir. Alınan örneklerin detaylı incelemelerinin yapılması için merkeze götürülmesine kadar saklanması için odada bir dondurucunun bulunmasına ve hasta ve hekim arasındaki gizliliğin ve polis ya da jandarmanın etkisinin ortadan kaldırılması için odada sadece hasta ve hekimin olmasına dikkat edilmelidir. Adlî tıp uzmanının bir yandan kişinin zarar görmemesine bir yandan da gerekli delillerin elde edilmesi için

çalışması, muayene edilen kişinin fiziksel durumu ile kendisine anlattığı durum arasında bir benzerlik olup olmadığını tespit etmesi gerekir (118).

Adli Tıp Uzmanı bir hekim olmasına rağmen muayene edeceği kişiye veya yaklaşımda bulunacağı olaya karşı tarafsız olmalıdır. Kişilerle duygudaşlık kurarak tarafsızlığına gölge düşürmemelidir. İşinin ehli olmayan kişilerin kendisini yönlendirmesine izin vermemelidir. Gerek adli psikiyatrik değerlendirmelerde gerekse cinsel saldırılarda olsun tüm muayenelerinde hastasının temaruz edip etmediği konusunda uyanık olmalıdır. Muayenelerin mümkünse tek başına yapılmaması ve her elde edilen bulgunun mümkünse görüntü kaydı altına alınması sağlamalıdır. Yetersiz olduğu konularda değişik alanlarda uzman olan hekimlerden konsültasyon istemekten çekinmemeli ve bu durumu raporunda açıkça belirtmelidir. Hasta hakkında kendisinden önce yapılan değerlendirmelere ve tetkiklerin yorumlarına da sorgulayıcı yaklaşmalı hekim olarak kendi değerlendirmesini tekrar yapmalıdır. Adli Tıp Uzmanı olay ile ilgili adli tahkikat dosyasını, tıbbi evrakı ve grafileri adli makamlardan istemeli ve eksiksiz tetkik etmelidir. Gerekiyorsa yine olayla ilgili olabilecek kişileri dinlemekten çekinmemeli ve gerekiyorsa raporunda bu görüşmelere yer vermelidir.

3.1.12. Bilirkişinin Görüşünü Hazırlaması, Bilirkişi Raporu ve Uzman Mütalaası

Mahkeme tarafından kendisine yöneltilen soruları yöneltiliş sırasına göre, bilimsel dayanaklarını anlaşılır bir şekilde göstererek, yalın bir dille, ayrıntılara girmeden, hâkimin ve tarafların anlayabileceği, karmaşık kavramlara yer vermeden, yorumlarını asla hukukî değerlendirmelere girmeden açık ve kesin bir şekilde, hâkim tarafından gösterilen usule uygun olarak, temel yazım kuralları ve noktalama işaretlerine dikkat ederek rapor haline getirmesi gerekir (119).

Yaptığı incelemeler sonucunda sonuca ulaşamaması ve davanın çözümü için gerekli delilleri elde edememesi halinde, sonuca ulaşamamasının sebebinin raporunda

açıkça belirtmesi gerekmektedir (120). Bilirkişilerin raporlarını hazırlarken kişilik haklarına saygı duyması, yasal düzenlemelerin kendilerine verdikleri yetkileri kullanarak yükümlülükleri yerine getirmeleri gerekmektedir (121).

İncelemeleri sona erdiğinde bilirkişi yaptığı işlemleri ve vardığı sonuçları açıklayan bir raporu imzalayıp ilgili mercie verir veya gönderir. Mühür altındaki şeyler de ilgili mercie verilir veya gönderilir ve bu husus bir tutanağa bağlanır. Birden çok atanmış bilirkişiler değişik görüşleri yansıtmışlarsa veya bunların ortak sonuçlar üzerinde ayrık görüşleri varsa, bu durumu gerekçeleri ile birlikte rapora yazarlar. Bilirkişi raporunda, hâkim tarafından yapılması gereken hukukî değerlendirmelere yer vermemelidir. Bilirkişi tarafından düzenlenen rapor örnekleri, duruşma sırasında Cumhuriyet savcısına, katılana, vekiline, şüpheliye veya sanığa, müdafiiine veya kanunî temsilciye doğrudan verilebileceği gibi; kendilerine iadeli taahhütlü mektupla da gönderilebilir (CMK m 67.) denmektedir.

Her ne kadar bilirkişiliğin, genelde hazırlık soruşturması dışında son soruşturma safhasında kural olarak, muhakeme sırasında "delillerin değerlendirilmesi ve münakaşası" ilkesine bağlı olarak sözlü olması gerekir ise de uygulamada genellikle mahkemelerce çoğu durumlarda yazılı olarak bu raporlar alındığından bir takım özellikleri taşıması gerekecektir. Buna göre özellikle bu konuda mahkemelere gelen adli tıp raporları önem arz etmektedir. Adli tıp raporları inceleme konusuna göre bazen; başlangıç, işin karakteri ve netice bölümlerinden oluşup bazen ise; başlangıç, nitelendirme, metin, inceleme özeti, tartışma ve netice bölümlerinden oluşmaktadır (122).

Ülkemizde adli tıp çalışanlarının sayısının az olması sebebiyle adli tıp hizmetlerinin verilmesinde ve adli rapor düzenlenmesinde diğer branşlardaki uzmanlardan ve pratisyen hekimlerden yararlanılmaktadır. Sağlık Bakanlığı'nın 20.9.2000 gün 13243 sayılı genelgesiyle, adli tıp hizmetlerinin daha düzenli yürütülmesinin sağlanması, adli rapor düzenlenmesinde uluslararası standartlara ulaşılabilmesi ve uygulamada karşılaşılan sorunların giderilmesi için 2002 yılından beri, standart adli rapor formlarının hekimler tarafından kullanıldığını görmekteyiz.

Dört nüsha halinde doldurulan raporun birinci nüshasının, raporu talep eden kurum adına yetkili kişiye kapalı ve mühürlü olarak teslim edileceği, ikinci nüshasının raporu düzenleyen kurum tarafından ilgili cumhuriyet savcılığına kapalı mühürlü zarf ile gönderilmesi, üçüncü nüshanın ilgili il sağlık müdürlüğüne aylık dönemler halinde gönderileceği, son nüshanın ise raporu düzenleyen kurumda kalacağı bildirilmektedir (123). Yasalarımızda açıkça belirtmesine ve Sağlık Bakanlığına bağlı Hastane veya sağlık ocaklarının resmi bilirkişi olmamalarına rağmen bu matbu adli rapor formlarının hala uygulamada olması bir hatadır. Doğru olan resmi bilirkişi yükümlülüğü olmayan sağlık kuruluşlarında Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesine bağlı hastanelerde uygulandığı gibi adli vakalarla karşılaşıldığında Adli olgu bilirdim formlarının doldurulması ve gerekli mercilere iletilmesi şeklindedir.

Adli Tıp Uzmanının hazırladığı rapor bilimsel makale disiplinde, gerekiyorsa yargı makamlarını eğitici nitelikte olmalıdır. Bu şekilde tüm eleştiri ve saldırılara rağmen rapor zarar görmeyecek ve rapora dolayısıyla Bilirkişiye karşı olan güven sarsılmayacaktır.

3.1.12.1.Adli (Adli-Tıbbi) Raporlar

Adli makamlarca hekimden istenilen ve kişinin tıbbi durumunu tespit ederek sorulan soruları yanıtlayan hekimin görüş ve kanaatini bildiren raporlardır (125). Acil olguların önemli bir kısmını oluşturan olgular; darp, yaralama ve cinsel saldırı olayları, trafik kazası, ilaç veya değişik madde intoksikasyonları, intihar girişimleri, ani ölüm, kuşkulu ölüm, ceza sorumluluğu veya medeni hakları kullanma ehliyetinin tespiti gibi olgular “adli” nitelik taşıyan olgulardır. Bu olgularda hekim müdahale ve tedavi etme sorumluluğundan başka, olayı adli makamlara bildirmek, kendisinden istendiğinde adli rapor yazmak veya bilirkişilikte bulunmak zorundadır. (126,127). Adli Tıp uzmanından istenilen hususlar bunlarla da sınırlı kalmayıp, cinsel saldırılarla ilgili muayene ve raporların düzenlenmesi, yaş tayini ve maluliyet hesaplaması gibi konularda da görüş istenmektedir.

3.1.12.2. Adli Rapor Yazımında Teknik Kurallar

Adli raporlar bilgisayar, daktilo veya okunaklı el yazısı ile resmi yazışma kuralları ve rapor tekniğine uygun, yalın ve hukukçuların okuyacağı düşünülerek çok fazla tıbbi terim kullanmaktan kaçınarak anlaşılır şekilde yazılmalıdır. Adli rapor en az iki nüsha olmalıdır. Raporun aslı, raporu isteyen adli makama gönderilirken bir nüshası da arşivde saklanmalıdır. Her sağlık kurumunda sayfa sayısı belirlenmiş, mühürlü ve onaylı adli rapor kayıt defteri bulunmalıdır. Adli olgulara her yılbaşından başlayarak kayıt sayısı verilir. Her bir olgu için açılan haneye protokol sayısı, muayene tarihi ve saati, muayene olan kişinin adı soyadı, doğum tarihi, anne-baba adı, olay şekli ve tarihi, kişinin yakınması, gönderen adli makam, muayene bulguları ve sonuç olmak üzere bölümler yer almalıdır (125,128,129).

3.1.12.3. Bir Adli Raporda Standart Olarak Bulunması Gerekenler

Raporu düzenleyen kurumun adı, raporun kayıt sayısı, raporun düzenlendiği tarih yazılmalıdır.

Muayene eden kişinin kimliği ve muayeneye gönderilme biçimi: Adı-soyadı, anne-baba adı, doğum yeri ve tarihi, cinsiyeti, mesleği belirtilmelidir. Kişinin nüfus cüzdanı yoksa tıbbi kimliği (fiziksel özellikleri, dış görünümü) kaydedilmelidir. Farklı kişiyi muayene etmemek için kişinin "sol kolu mühürlü olarak" ya da "görevli polis memuru eşliğinde" gönderilip gönderilmediği, güvenlik görevlisi tarafından getirilmiş ise adı-soyadı, sicil numarası yazılmalıdır (125,128,130).

Raporun düzenlendiği tarih dışında olay tarihi ve muayene tarihi de raporda belirtilmelidir. Muayeneye gelen kişi yalnız geldi ise ve üzerinde kimliğini gösteren herhangi bir belge de bulunmuyorsa rapora kişinin tıbbi kimliği açıkça tariflenmelidir.

Kişinin yakınması: Özellikle bilinçli yapılan darp olaylarında bazen dışarıdan hiçbir belirti olmadan kişide ağrı, sıkıntı gibi çok büyük rahatsızlıklar olabileceğinden mutlaka kişinin yakınması dikkate alınmalıdır (125,131).

Muayene ve tetkik bulguları: Kişinin muayene olduğu tarih ve saat de belirtilir. Alkol raporu veya ırza tecavüz gibi adli olguların bir gün içerisinde çok farklı belirti ve bulgular göstereceği düşünüldüğünde, hekimin ileride kendisine yöneltebilecek birtakım soru ve iddiaları önlemesi açısından saatin de kaydedilmesi gerekir. Kişinin genel durumu, muayene bulguları özellikle anatomik lokalizasyonu ve yaraların özelliklerine göre sırasıyla yazılır. Başka bir sağlık kuruluşundan gönderilmişse mevcut tıbbi veya adli belgeler, yapılan konsültasyonlar ve laboratuvar incelemelerinin sonuçları kaydedilir (125,130,131).

Özellikle psikiyatrik olgulara rapor düzenlerken doğru teşhis için kişi uzun süre müşahade altına alınmalı ve daha sonra olanaklı ise birden fazla uzman tarafından dikkatli muayene edilmelidir (129).

Adli raporların, adli makamların sorunlarını yanıtlayıcı nitelikte olması esastır. Bazen hekimden yalnızca olgunun muayene edilerek raporunun düzenlenmesi istenmiş olabilir. Hukuken önem taşıyan, bir davanın seyrini veya cezanın niteliğini etkileyebilecek hususların sonuç kısmında belirtilmesi yararlıdır. Adli raporların sonuç maddelerindeki ifadeler net ve gerekçeli olmalı, hekimin kanaatini doğrudan yansıtmalıdır. Adli raporların "kanaatini bildirir rapordur" ibaresi ile sonlanması uygulamada yaygın olarak benimsenmiş olup bir belirsizlik anlamı taşımaz, kesin olmakla birlikte elde edilen sonuçların bir kanaat olduğunu vurgulayan doğru bir yaklaşımdır (125,128,130,132).

Raporun alt kısmında düzenleyen hekim veya hekimlerin adı, soyadı, sicil numarası, görevi (kaşe ile yazılabilir), imzası ve mühür (onay) yer almalıdır. Adli raporlar kayıt edildikten sonra resmi posta ile gönderilmeli ya da elden verilecekse görevli memurun kimlik kaydı ve imzası alındıktan sonra verilmelidir (125, 128,131,133).

3.1. 13. Gerçeğe aykırı rapor hazırlama

Bilirkişilerin, yargılama sırasında sahip oldukları önem gereği gerçeğe aykırı rapor sunmalarının veya sorulan sorulara gerçek dışı yanıtlar vermelerinin önlenmesi gerekmekte olup bu amaçla ceza hukuku açısından gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Çünkü bilirkişileri raporlarını hazırlarken doğruluk ve tarafsızlık ilkelerine uygun olarak hareket etmeleri ve gerçeğe aykırı düşünce bildirmekten kaçınmaları gerekir. TCK m. 276'ya göre, yargı mercileri veya suçtan dolayı kanunen soruşturma yapmak veya yemin altında tanık dinlemek yetkisine sahip bulunan kişi veya kurul tarafından görevlendirilen bilirkişinin gerçeğe aykırı mütalâada bulunması hâlinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur (124).

Yeni yasal düzenlemelerle bilirkişi mahkemelerde Çapraz sorgulamaya maruz kalacaktır. Bu durum bilirkişinin gerçeğe aykırı rapor düzenlemesine engel olacağı gibi, bilirkişi raporunun tüm saldırılara karşı koyabilmesi için bilimsel gerekçelere ve değerlendirmelere daha çok önem verecektir.

3.1.14. Tıbbî Bilirkişiye Verilecek Ücretin Belirlenmesi

Tıbbî bilirkişiler, hâkim tarafından kendileri için belirleyecek ücreti talep etme hakkına sahiptir. Bilirkişinin yaptığı araştırmalara uygun bir ücretin kendisine verilmemesi, bilirkişilik görevinin bir angaryaya dönüşmesine sebep olur ve söz konusu durum Anayasa'mıza göre yasaktır (Anayasa m. 18) (134). Ancak tıbbî bilirkişinin bu ücrete hak kazanabilmesi için kendisinden istenen işleri tamamlaması gerekir. Bu nedenle sadece davete icabet etmek veya bir sonuca ulaştırmayacak faaliyetlerde bulunmak ücret talep etmek için yeterli değildir (135). Görevlerinin gereklerini yerine getirmeleri halinde bilirkişiye gördükleri hizmete karşılık bir ücret verilir (m. 423/II) ve ücretin miktarı hâkim tarafından belirlenir (m. 285) (136).

Ücret miktarının belirlenmesinde her ne kadar objektif nitelikli ilke ve kuralları öngören bir tarife olmasa da, yapılacak işin zorluk derecesi, farklı durumların ortaya çıkma ihtimali, dava dosyasının kapsamı, bilirkişinin kariyeri, söz

konusu alanda bilirkişi bulmanın zorluğu, bilirkişinin bilgi donanımı gibi hususlar dikkate alınarak belirlenmelidir (137).

Bilirkişi ücreti, bilirkişinin harcadığı zaman, emek ve çaba için alacağı karşılıktır. Buna karşılık bilirkişilerin belgeler üzerinde yaptığı incelemeler ve keşif yaparken veya davayla ilgili bir konunun aydınlatılması için gerekli olan deney, test ve yolculukların giderleri ücret içerisinde değerlendirilmemelidir (138). Ancak başka bir görüşe göre, bilirkişi için takdir edilecek ücret kavramını dar anlamda almamak ve bilirkişinin emek ve harcadığı zamanın yanı sıra yapmış olduğu harcamaları (inceleme, yolculuk, konaklama gibi) ve bilirkişilik görevi nedeniyle ilgilenemediği asıl işi dolayısıyla uğradığı kayıpları da bu hesaplama dahil etmek gerekir (139). Bilirkişi ücretinin dar anlamda yargılama gideri yani davanın görülmesi ve sonuca kavuşturulması için tarafların ödemekle yükümlü oldukları giderlerden kabul edilmesi esastır.

Resmi bilirkişilerin kendi kurum tarifelerine göre aldıkları ücretler de bilirkişi çalışmaları için yeterli olmayıp Anayasa m. 18/I'e aykırıdır. Öte yandan bazı meslek odalarının kabul ettiği tarifeler de mahkemeler tarafından yüksek bulunmakta ve kabul edilmemektedir. Bunun için bilirkişinin işlev ve faaliyetleri tanımlanarak, Adalet Bakanlığı tarafından veya bilirkişilik örgütlü bir yapıya kavuşturulursa bu kuruluş tarafından çıkarılacak tarifelere göre bilirkişilik ücretinin belirlenmesi önerilmiştir (140).

3717 sayılı Adli Personele Yolluk Verilmesine İlişkin Kanun'un 2. maddesine göre; "...bir işlem yapmak için makamından ayrılmak durumunda olan hâkimler, savcılar, adli tabipler,..." biçimindeki kayıt gereği mesai saatleri içinde adli personelle birlikte her yıl Adalet Bakanlığınca saptanan yolluk ücretini alırlar. Mesai saatlerinde, görev yerlerindeki veya kurumlarındaki adli tıbbi bilirkişilik hizmetleri için ayrıca ücret ödenmez (141). Denmektedir. Yeni CMK' da "adli tabip" kavramının terk edilmiş olması, 3717 sayılı kanunun 2. maddesi gibi "adi tabip" kavramını içeren tüm kanunların yeniden düzenlenmesi ihtiyacını doğurmuştur. Ayrıca "Mesai saatlerinde, görev yerlerindeki veya kurumlarındaki adli tıbbi

bilirkişilik hizmetleri için ayrıca ücret ödenmez” ibaresi Anayasa m.18’e aykırı olduğu için yeniden düzenlenmeli bilirkişilik hizmetlerini bedavaya nasıl getirebiliriz kaygısı bir kenara bırakılarak bilirkişilik hizmetlerinin kalitesi arttırılmaya çalışılmalıdır. 224 sayılı Sağlık Hizmetleri’nin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun’un 10. maddesi “Ocak hekimleri yalnız kendi ocakları içinde adli tabiplik vazifesi görürler” ifadesiyle sağlık ocağı hekimlerine ocak bölgesindeki adli tabiplik hizmetlerini yerine getirme sorumluluğu getirmiştir. Herhangi bir alanda uzmanlığı bulunmayan pratisyen hekimlerin tıp eğitimleri boyunca çoğu zaman aldıkları Adli Tıp teorik dersleri oldukça sınırlı, adli tıbbi uygulamaları ise çoğu zaman yetersizdir. Yargılama sürecini direk etkileyen adli tıbbi değerlendirmelerin özellikle otopsi işlemlerinin pratisyen hekimlere “adli tabiplik” gibi artık Yeni CMK’da yeri olmayan bir nitelendirme ile yaptırılmaya çalışılması hatadır. Bu nedenle 224 sayılı Sağlık Hizmetleri’nin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun 10. maddesi yeniden düzenlenmeli, adli tıp hizmetleri için ehli olan Adli Tıp Uzmanlarına bırakılmalıdır.

Bilirkişi gider ve ücreti aşağıdaki CMK maddelerinde ele alınmış olup CMK m72’de; Bilirkişiye, inceleme ve seyahat gideri ile çalışmasıyla orantılı bir ücret ödenir ve gerekçesinde ise “Ceza yargılamasında, kriminoloji ve teknolojideki gelişmelerden yararlanılması kaçınılmaz bir zorunluluktur. Bu durumda teknik bilirkişinin önemi ve vazgeçilmezliği bir defa daha ortaya çıkmaktadır. Maddede sağlıklı bir yargılama ve doğru bir hüküm tesisi için çaba gösteren ehliyetli kişilere bu görevlerinin karşılığı olarak yapılacak ödemeler düzenlenmektedir.” denmektedir

3.1. 15. Bilirkişinin Hâkim Kararına İtiraz Etmesi

Tıbbî bilirkişi incelemesinin gerekli olduğu davalarda, tarafların haklarının korunması ve zarara uğramalarının önlenmesi kadar, tıbbî bilirkişilerin haklarının korunması da önemlidir. Bunu sağlamak için, kendileri, hakkında hâkim tarafından verilen kararlara itiraz etme hakkı bilirkişilere tanınmıştır. CMK m. 267’de düzenlendiği üzere, bilirkişiler kendilerine ilişkin kararlara itiraz etme hakkına sahiptirler (142).

Hâkim kararları ile kanunun gösterdiği hâllerde, mahkeme kararlarına karşı itiraz yoluna gidilebilir (CMK m 267.)

3.1.16. Tıbbi Bilirkişiyeye Başvurmanın Zorunlu Olduğu Durumlar

3.1.16.1. Sanığın şuurunun tetkiki (CMK. m. 32.,57. ve 74)

Akıl hastalığı nedeniyle, işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişiye ceza verilmez. Ancak, bu kişiler hakkında güvenlik tedbirine hükmolunacağı.

İlk paragrafta yazılı derecede olmamakla birlikte işlediği fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği azalmış olan kişinin cezasında indirimle gidileceği mahkûm olunan ceza, süresi aynı olmak koşuluyla, kısmen veya tamamen, akıl hastalarına özgü güvenlik tedbiri olarak da uygulanabileceği TCK m 32.'de belirtilmektedir.

TCK m 32.'nin gerekçesinde; Kusur yeteneğini etkileyen bir neden olan akıl hastalığının varlığı durumunda, kişi işlemiş bulunduğu fiilin anlam ve sonuçlarını algılayamamakta veya işlediği fiille ilgili olarak irade yeteneği önemli ölçüde etkilenmektedir. Kişi bu durumda kusurlu olamayacağından, hakkında cezaya hükmedilemeyecektir. Ancak, fiili hukuka aykırı niteliğe sahip olduğundan, kişi hakkında akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirlerine başvurulacaktır. Ayrıca işaret etmek gerekir ki, akıl hastalığı kişinin işlediği her fiil açısından algılama veya irade yeteneği üzerinde etkili olmayabilir. Örneğin, kleptomani akıl hastası olan kişinin hafif değerdeki şeylere yönelik olarak işlediği hırsızlık suçu açısından irade yeteneğinin olmadığı söylenebilir. Ancak, bu kişinin kasten adam

öldürme suçunu işlemesi durumunda, malûl olduğu akıl hastalığı bu fiille ilgili olarak algılama ya da irade yeteneğini etkilemez.

Kişinin akıl hastası olup olmadığının tespiti ile hastalığının algılama ve irade yeteneği üzerinde ne gibi etkilerinin olabileceğini, davranışlarını ne surette etkilediğini genel olarak belirleme, tıbbî bir konudur. Uzman bilirkişi bu hususu ortaya koyduktan sonra, akıl hastası olan kişinin somut olay açısından algılama veya irade yeteneğinin olup olmadığını, akıl hastalığının somut olay açısından kişinin bu yeteneklerini ne ölçüde etkilediğini normatif olarak belirleme görevi, hâkime aittir.

Fiili işlediği sırada akıl hastası olan kişi hakkında, koruma ve tedavi amaçlı olarak güvenlik tedbirine hükmedilir. Hakkında güvenlik tedbirine hükmedilen akıl hastaları, yüksek güvenli sağlık kurumlarında koruma ve tedavi altına alınacağı (TCK m 57.) belirtilmektedir.

Fiili işlediği yolunda kuvvetli şüpheler bulunan şüpheli veya sanığın akıl hastası olup olmadığını, akıl hastası ise ne zamandan beri hasta olduğunu ve bunun, kişinin davranışları üzerindeki etkilerini saptamak için; uzman hekimin önerisi üzerine, Cumhuriyet savcısının ve müdafinin dinlenmesinden sonra resmî bir sağlık kurumunda gözlem altına alınmasına, soruşturma evresinde sulh ceza hâkimi, kovuşturma evresinde mahkeme tarafından karar verilebilir.

Gözlem süresi üç haftayı geçemez. Bu sürenin yetmeyeceği anlaşılırsa resmî sağlık kurumunun istemi üzerine, her seferinde üç haftayı geçmemek üzere ek süreler verilebilir; ancak sürelerin toplamı üç ayı geçemez. (TCK m 74.)

3.1.16.2. Ölünün Kimliğini Belirleme ve Adli Muayene (CMK. m. 86)

Engelleyici sebepler olmadıkça ölü muayenesinden veya otopsiden önce ölünün kimliği her suretle ve özellikle kendisini tanıyanlara gösterilerek belirlenir ve elde edilmiş bir şüpheli veya sanık varsa, teşhis edilmek üzere ölü ona da gösterilebilir. Ölünün adli muayenesinde tıbbî belirtiler, ölüm zamanı ve ölüm

nedenini belirlemek için tüm bulgular saptanır. Bu muayene, Cumhuriyet savcısının huzurunda ve bir hekim görevlendirilerek yapılır. (CMK m 86.)

CMK 86. maddenin gerekçesinde ise; Madde ölünün kimliğini belirleme ve adli muayeneyi düzenlemektedir. 87 inci maddede de otopsi düzenlenmiştir. Keşif ve bilirkişiliğe ilişkin genel hükümler varken bu iki konunun ayrıca ele alınmasının nedeni, ceset iyi muayene edilmezse çürüyeceğinden ve otopsi iyi yapılmadığında ceset dağılacak ve deliller de kaybolacağından, bu işlemlerin iyi ve doğru bir tarzda yapılmasını sağlamak üzere konuyu ayrıca düzenleme gereğidir.

Her şeyden önce ölünün kimliği saptanacaktır. Bu amaçla her şey yapılabilecek ve özellikle, ölen kişiyi tanıyanlara ceset gösterilecek veya bilgilerine başvurulacaktır. Şüpheli veya sanığa da ölü gösterilecektir. Maddede sayılı hususlar dışında da, soruşturmayı yapan, gerekli gördüğü yerlerden bilgi toplayabilecektir.

Ölünün kimliği saptandıktan sonra, adli muayenesi yapılacaktır. Bu muayenede, tıbbî belirtiler, ölüm zamanı ve ölüm nedenini belirlemek için tüm bulgular saptanacaktır. Adli muayene, sırf olayı saptamak ve delil, iz, eser ve emare bulmak amacı ile yapılan işlemdir.

Cesedin adli muayenesi esasta zorunludur ve Cumhuriyet savcısının istemi üzerine buna hâkim, gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde buna Cumhuriyet savcısı tarafından karar verilir ve bir hekim görevlendirilerek, hâkim veya Cumhuriyet savcısının huzuru ile işlem gerçekleştirilir. Ancak ölüm nedeni açık ise veya delil, iz, eser ve emarelerin elde edilmesi için hekime gereksinim yoksa, hekim görevlendirilmesinden vazgeçilebilir ve saptamaları hâkim veya Cumhuriyet savcısı kendisi yapar. Denmektedir.

3.1.16.3. Otopsi (CMK m.87)

Otopsi, Cumhuriyet savcısının huzurunda biri adli tıp, diğeri patoloji uzmanı veya diğeri dallardan birisinin mensubu veya biri pratisyen iki hekim tarafından

yapılır. Müdafî veya vekil tarafından getirilen hekim de otopside hazır bulunabilir. Zorunluluk bulunduğunda otopsi işlemi bir hekim tarafından da yapılabilir; bu durum otopsi raporunda açıkça belirtilir. Otopsi, cesedin durumu olanak verdiği takdirde, mutlaka baş, göğüs ve karnın açılmasını gerektirir. Ölümünden hemen önceki hastalığında öleni tedavi etmiş olan tabibe, otopsi yapma görevi verilemez. Ancak, bu tabibin otopsi sırasında hazır bulunması ve hastalığın seyri hakkında bilgi vermesi istenebilir. Gömülmüş bulunan bir ceset, incelenmesi veya otopsi yapılması için mezardan çıkarılabilir. Bu husustaki karar, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı, kovuşturma evresinde mahkeme tarafından verilir. Mezardan çıkarma kararı, araştırmanın amacını tehlikeye düşürmeyecekse ve ulaşılması da zor değilse ölünün bir yakınına derhâl bildirilir. Yukarıdaki fıkralarda sözü edilen işlemler yapılırken, cesedin görüntüleri kayda alınır. (CMK m 87.)

CMK m. 87'nin gerekçesi ise şöyledir: 86 nci maddenin gerekçesinde de belirtildiği gibi, keşif ve bilirkişiliğe ilişkin genel hükümler varken önemi nedeniyle otopsi ayrıca düzenlenmiştir.

Maddenin kapsadığı esaslar şunlardır:

1. Otopsi, cesedin durumu olanak verdiği takdirde, mutlaka baş, göğüs ve karnının açılması suretiyle yapılan tıbbî bir müdahaledir. İlke olarak birisi adlî tıp uzmanı diğeri patoloji uzmanı veya diğeri dallardan birisinin mensubu veya biri pratisyen iki hekim tarafından yapılır. Avukat tarafından getirilen hekim de otopside hazır bulunabilir; böylece “adil yargılanma hakkı” güçlendirilmektedir ve ayrıca soruşturmada, sağlam delillerin elde edilmesi, davanın bir duruşmada bitirilmesi için gerekli olduğundan, avukatın bu evrede belli delillerin saptanmasında katkıda bulunması sağlanmaktadır.

Kural böyle olmakla beraber, ülkemizin bazı bölgelerindeki koşullar göz önüne alınarak, zorunluluk bulunduğunda işlemin bir hekim tarafından yapılabilmesi de kabul edilmiştir.

Ölümünden önceki hastalığında öleni tedavi etmiş olan hekime otopsi yapma görevi verilemeyeceği, ancak adı geçeninin otopsi sırasında hazır bulundurulması hastalığın seyri hakkında bilgi vermesinin istenebileceği kabul edilmiştir.

2. Otopsi Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkimin, gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısının huzurunda yapılacaktır.

3. Gömülmüş bir cesedin çıkarılıp muayenesi ve ceset üzerinde otopsi yapılması için gerekli karar hâkim tarafından verilecektir. Ancak gecikmesinde sakınca bulunan bir hâl varsa Cumhuriyet savcısı tarafından da bu hususta karar verilebilecektir.

4. Mezardan cesedin çıkarılması kararı ilke olarak ölünün bir yakınına hemen bildirilecektir; ancak bildirme, araştırmanın amacını tehlikeye düşürecekse, örneğin cesedin yok edilmesi olasılığı varsa veya yakınına ulaşılması zor ise, gerçekleştirilmeyecektir.

5. Maddede belirtilen işlemler yapılırken olanaklar ölçüsünde cesedin fotoğrafı da alınacaktır. Denmektedir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 87. maddesinde, otopsinin kimler tarafından ve ne şekilde yapılacağı belirtilmiştir. Bu Kanun'da, her yerde ve her zaman adli tıp uzmanı hekim bulunamayacağı endişesi ile, zorunlu hallerde otopsinin, bu konuda uzman olmayan tek bir hekimle de yapılabilmesi belirtilmiştir. İşte bu Yasa'ya göre Cumhuriyet savcısının talimatı ile uzman olmayan bir hekim tarafından, bir hastanenin morgunda, sağlık kuruluşu olmayan bir mekânda, bazen olay yerinde etrafı örtüler ile çevrilmiş bir masa üzerinde otopsi yapılabilmektedir. Ülkemizin en kısa sürede bu büyük hatadan kurtulması gerekmektedir. Ameliyat olması gereken bir hasta nasıl bir merkeze sevk ediliyor ve imkânları yetersiz bir hastanede, bir evde veya bir tarlanın ortasında ameliyat edilmiyorsa, adli ölüm olgusunda da eğer otopsi uygulanacaksa; cesedin en yakın merkeze sevk gerekecektir. Herkes inanmalıdır ki bu konuda gösterilecek çaba, harcanacak emek ve yapılacak masraflar fazlası ile karşılığını bulacaktır (143).

3.1.16.4. Yeni Doğanın Cesedinin Adli Muayenesi veya Otopsi

Yeni doğanın cesedi üzerinde adli muayene veya otopside, doğum sırasında veya doğumdan sonra yaşam bulgularının varlığı ve olağan süresinde doğup doğmadığı ve biyolojik olarak yaşamını rahim dışında sürdürebilecek kadar olgunlaşmış olup olmadığı veya yaşama yeteneği bulunup bulunmadığı saptanır. (CMK m 88.)

CMK m 88'in gerekçesi ise şöyledir: Madde, yeni doğanın adli muayenesi ve otopsi hakkında özel hüküm getirmekte ve araştırılacak hususları belirtmektedir: Bunlar, yeni doğanın yaşayıp yaşamadığı, vaktinde doğup doğmadığı, yaşama yeteneği, doğumdan sonra yaşama süresi ve ölüm zamanı ile ölüm nedenlerini kapsamaktadır.

Yeni doğanın cesedi üzerinde yapılacak adli muayene veya otopsi işleminin amacı çocuğun doğum sırasında veya doğumdan sonra yaşayıp yaşamadığını, yaşam bulgularının var olup olmadığını veya biyolojik olarak ananın bedeni dışında yaşamını sürdürüp sürdüremeyeceğini saptamaktır yani yaşama yeteneğini taşıyıp taşımadığını belirlemektir. Demek oluyor ki, yasanın bu maddesi ile getirilen bir başka yenilik, yeni doğanın yaşama hakkının bir belirtisi olarak, klâsik adli muayene veya otopsi işlemlerinin yapılmasından beklenen amacın ötesinde, ananın bedeni dışında yaşamının olgunlaşıp olgunlaşmadığının veya yaşama yeteneğinin bulunup bulunmadığının da saptanmasının zorunlu hâle getirilmesidir denmektedir.

3.1.16.5. Zehirlenme Şüphesinde Yapılacak İnceleme (CMK m.89)

Yeterli miktarda (toksik dozda) alındığında vücudun kimyasal ve fizyolojik düzenine etki ederek sonuçta ölüme yol açan maddelere toksin ya da zehir denir. Zehirlenme; yeterli miktarda verildiğinde zehir gibi davranabilecek bir kimyasal maddenin dokularda yol açtığı hasarın klinik belirtileridir. Bir zehirlenme olgusu karşısında: zehirlendiğinden kuşkulanan kişi hayatta ise ve kooperasyon kurulabiliyorsa kendisinden; bilinci kapalıysa veya komadaysa yakınlarından,

dikkatli ve ayrıntılı bir anamnez alınmalıdır. Kişi vefat etmişse yine yakınlarından, tanıklardan ve soruşturma dosyasından, adli yetkililerden zehirlenmeye yol açan maddenin ne olduğu, hangi yolla ve ne miktarda almış olduğunun öğrenilmesine çalışılır. Zehirlenme nedeniyle öldüğünden kuşku edilen bir kimsenin üzeri ve ölü olarak bulunduğu yer dikkatlice gözden geçirilmeli ve incelenmelidir. Şüpheli maddeler özellikleri bozulmadan incelenmek üzere uygun ambalajlara konarak alınır. Savcılığa teslim edilir. Tokikolojik inceleme yapmak için gerekli vücut sıvıları, doku ve organlardan örnekler alınır. Zehirlenmeler, olay kaynağı (orijin) açısından çoğu kez kaza, seyrek olarak intihar, nadiren cinayettir (144).

Zehirlenme şüphesi olan hâllerde organlardan parça alınırken, görünen şekli ile organın tahribatı tanımlanır. Ölüde veya başka yerlerde bulunmuş şüpheli maddeler, görevlendirilen uzman tarafından incelenerek tahlil edilir. Cumhuriyet savcısı veya mahkeme, bu incelemenin, hekimin katılmasıyla veya onun yönetiminde yapılmasına karar verebilir (CMK m. 89.)

3.1.17. Adli Olgu Bildirim Kavramı ve Bilirkişilik Raporu

Görevini yaptığı sırada bir suçun işlendiği yönünde bir belirti ile karşılaşmasına rağmen, durumu yetkili makamlara bildirmeyen veya bu hususta gecikme gösteren sağlık mesleği mensubu, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Sağlık mesleği mensubu deyiminden tabip, diş tabibi, eczacı, ebe, hemşire ve sağlık hizmeti veren diğer kişiler anlaşılır. (TCK m 280).

Suçla ilişkin ihbar veya şikâyet, Cumhuriyet Başsavcılığına veya kolluk makamlarına yapılabilir. Valilik veya kaymakamlığa ya da mahkemeye yapılan ihbar veya şikâyet, ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir. Bir kamu görevinin yürütülmesiyle bağlantılı olarak işlendiği iddia edilen bir suç nedeniyle, ilgili kurum ve kuruluş idaresine yapılan ihbar veya şikâyet, gecikmeksizin ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir. İhbar veya şikâyet yazılı veya tutanağa geçirilmek üzere sözlü olarak yapılabilir denmektedir (CMK m 158).

Hastanın sağlığının bozulmasından ya da 3l3m3nden; başka kişi ya da kurumun tedbirsiz, dikkatsiz ya da ihmalkâr davranışı, ya da kasıtlı eyleminin sorumlu tutulduğu durumlarda bu olgu adli olgu olarak değerlendirilmelidir.

Bildirimden ardından adli makamların yazılı istemiyle hekim hastasını değerlendirmeli ve sağlığındaki bozulmayı ilgili yasada belirtilen parametrelere g3re bir adli rapor şeklinde sunmalıdır. Bu yasada ge3en parametreler genel tıp terminolojisine uzak olsa da olgu değerlendirilirken bunlar intihar girişiminde bulunan olgularda hekimin yaklaşımı 3ok 3nemlidir.

Yataklı tedavi kurumları işletme y3netmeliği 86. maddesine g3re; yataklı tedavi kurumlarında muayene ve tedavi edilen adli vakaların gecikmeksizin Cumhuriyet Savcılığına haber verilmesi zorunludur. Ayrıca yaralı ve cesette bulunan delil niteliğindeki eşyalar adli makamlara aynen ve gecikmeksizin teslim edilmelidir. Adli olgu bildirimini yapılan hasta 3l3rse defin ruhsatı cumhuriyet savcılığı tarafından d3zenlenir. Yataklı tedavi kurumlarında adli olgu 3ld3đ3nde adli makamların yanı sıra Başhekimde de mutlaka bilgi verilmelidir. Bu bilgilendirme hastanedeki 3l3mlerde defin ruhsatını veren başhekimliğin bu olgu i3in yanlışlıkla defin ruhsatı d3zenlemesini 3nleyecektir. (145)

Vazifesini icra eden hekim, TCK 280' e g3re; g3revi sırasında adli bir olgu ile karşılaştığında Adli Olgu Bildirimini Cumhuriyet Başsavcılığına veya kolluk makamlarına yapmalı bu adli olgular hakkında Adli makamlarca istenmedik3e adli tıbbi rapor d3zenlememelidir. Bu anlamda Sağlık Bakanlığınca hazırlanmış “adli tıbbi rapor” niteliği de y3klenmiş olan Genel Adli Muayene Formları veya Adli Muayene Rapor Formları değiştirilmeli yerine Adli Olgu Bildirim Formları kullanılmalıdır.

3.2. 3apraz Sorgu

3apraz sorgu, uygulandığı 3lkelerin hukuk sistemlerinde farklı şekillerde tanımlanmaktadır. 3rnek vermek gerekirse Kara Avrupaşı hukukunda 3apraz sorgu;

"tanık dinleme işleminin doğrudan doğruya savcı ve müdafî tarafından yapılması" (146). Anglo-Sakson hukukunda ise çapraz sorgu; "iddia ve savunma makamının kendi getirdikleri tanıkları önce kendilerinin sorguya çekmesi (direct-examination), daha sonra taraflardan birinin karşı tarafın tanıklarını sorgulaması (cross-examination), son aşama olarak da eksiklerin tamamlanması amacıyla tarafların kendi tanıklarını yeniden sorgulaması (re-examination) olarak tarif edilmektedir. Bu tanımlarda yer alan tanık kavramı, sadece tanığı değil, bilirkişi ve hatta sanığı da kapsamaktadır.

Sanık da diğer tanıklar gibi çapraz sorguya tabi tutulabilir. Onun dinlendiği yerde çağırmak istediği tanıkların ifadelerinden önce kendisinin tanıklığı dinlenir (147).

Çapraz sorgu teriminin, sorgu taktiğini ifade eder şekilde kullanıldığına rastlanmaktadır. Zaman zaman kolluk tarafından birden fazla memurun katılımı ile yapılan sorgulamaların da çapraz sorgu olarak anıldığı görülmektedir. Oysa çapraz sorgu, yalnızca hâkim önünde gerçekleşebilecek bir mahkeme işlemidir (148).

3.2.1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde Çapraz Sorgu

Anayasamızın 90. maddesinin son fıkrasına göre; "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası adlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz." Denmektedir. Buna göre Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde Çapraz Sorgu kavramına değinmekte fayda var.

Çapraz sorgu, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinin 3. fıkrasının (d) bendinde yer almaktadır. Sözleşmenin bu maddesine göre; "Her sanık ezcümle; iddia şahitlerini sorguya çekmek veya çektirmek, müdafaa şahitlerinin de iddia şahitleriyle aynı şartlar altında davet edilmesini ve dinlenmesinin sağlanmasını

istemek hakkına sahiptir."(149). Bu maddeyle, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne üye devletlere çapraz sorguyu uygulama yükümlülüğü getirilmiştir.

A.İ.H.S.'nin 6. maddesinin 3. fıkrasını (d) bendi; bir anlamda, adil yargılama açısından delillerin değerlendirilmesi, kısaca ispat konusuna ilişkin bir ilkeyi ortaya koymaktadır. Bent hükmüne göre savunma tanıkları da iddia tanıklarıyla aynı düzeyde bulunacak, aynı koşullar altında davet edilip dinlenileceklerdir. Bu bent hükmü, "adil yargılama" kavramı içinde yer alan silahların eşitliği ilkesinin bir uzantısıdır (150).

Silahların eşitliği ilkesinin ve savunma hakkının temel bir unsuru olan tanık dinletme ve sorgulama hakkı, iddia makamına tanınmış olan tanıkları duruşmaya gelmeye zorlanma ve onları sorguya ya da çapraz sorguya çekme yetkisinin aynısını, sanığa da tanımak için düzenlenmiştir.

Tanıkları dinletme ve sorgulama hakkı, savunma tarafına, sanık lehine ifade verecek tanıkları dinleme ve sorgulama ile sanık aleyhindeki tanıklığa itiraz etme imkânını vermektedir. Tanıkların hem iddia hem de savunma tarafından sorgulanması, mahkemeye tanıkların ifadelerini ve bunlara yapılan itirazları dinleme fırsatı vermektedir.

Hakkında bir suç isnadı bulunan herkes; aleyhindeki tanıklarla aynı koşullarda tanık dinletme ve sorgulama, kendi aleyhindeki tanıkları sorgulama ya da sorgulatma hakkına sahiptir. Sanığın, aleyhindeki tanıkları sorgulama ve lehindeki tanıkları dinletme ve sorgulama hakkı sınırsız değildir (151).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, A.İ.H.S.'nin olanak eşitliğini amaçlayan 6/3(d) bendinin, sanığın lehine olan her tanığın mahkemeye getirilmesini ve sorgulanmasını gerektirmemekle birlikte; taraflar arasında eşitlik gözetilmek koşuluyla, hangi tanıkların çağrılacağı konusunda bir mahkemenin takdir yetkisini adil yargılanma hakkına ve silahların eşitliği ilkesine uygun olarak kullanması gerektiğine karar vermişti. A.İ.H.M.'ne göre savunma tanığının dinlenmesi istemini

reddeden mahkeme, kendisini bu sonuca götüren gerekçeleri kararında göstermek zorundadır, aksi uygulama 6/3(d) maddesinin ihlalidir (152) .

A.İ.H.S.'nin. 6. maddesinin 3 fıkrasının (d) bendinin bir sonucu yargılamanın aleniliğidir; yargılamada yüzyüzelik ilkesi, özellikle tanıkların dinlenmesinde "çapraz sorgulama" ile önem kazanmaktadır. Buna göre bütün tanık ifadeleri aleni ve sanığın hazır bulunduğu duruşmada alınacak, bu suretle sanık; iddianın dayandığı delillerin neler olduğunu bilecek, sanığın, ifadenin kendisine ve tanığın güvenilirliğine itiraz edebilme imkânı doğacak ve böylece suçlama delillerine karşı iddialar (savunma) açık olarak tartışılacaktır (153).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, uyuşturucu kaçakçılığı olaylarının kovuşturulmasında tanıkları mahkemeye çıkarmadaki güçlüğü kaydederek, "böylesi kaygıların savunma tarafının tanıkları sorgulama hakkının bu ölçüde kısıtlanmasını mazur gösteremeyeceğini" belirtmiştir.

Yargılamada kimliği savunma tarafından bilinmeyen (anonim) tanığın verdiği ifadenin kullanılması sanık haklarını ihlal etmektedir. Çünkü sanık, tanığın güvenilirliğine itiraz edebilmek için gerekli bilgiden yoksun kalmaktadır. Anonim tanıkların ifadelerinin mahkemede delil olarak kullanılması bir bütün olarak yargılamayı adaletsiz kılabilir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, anonim ifadelerin kullanılmasını bütün davalarda tamamen aykırı görmemiş, Fakat kesin bir biçimde sınırlandırılmasını önermiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, bütün delillerin normal olarak, sanığın huzurunda aleni bir duruşmada sunulması gerektiğini, bu ilkenin istisnalarının bulunduğunu, ancak bu istisnaların sanığın haklarını ihlal etmemesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca, A.İ.H.S.'nin 6. maddesinin 1. fıkrası ve 3(d) fıkrasının sanığa, aleyhindeki tanığa ya ifadesini verdiği ya da daha sonraki bir aşamada itiraz etme ve onu sorgulama amacıyla yeterli ve uygun fırsatın tanınması gerektiğini belirtmiştir (154).

Görüldüğü gibi çapraz sorgu, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinin 3. fıkrasının (d) bendinde yer almaktadır.

3.2.2. Duruşmada Bilirkişinin Açıklaması

Mahkeme, her zaman bilirkişinin duruşmada dinlenmesine karar verebileceği gibi, ilgililerden birinin istemesi halinde de açıklamalarda bulunmak üzere duruşmaya çağırabilir. Yaptıkları açıklamalardan sonra mahkeme başkanı veya hâkim, çekilmelerine izin vermedikçe, bilirkişiler duruşma salonunda kalırlar; ancak salona teker teker alınıp birbirinden ayrı olarak dinlenmeleri zorunlu değildir. Cumhuriyet savcısının, katılanın, vekilinin, şüphelinin veya sanığın, müdafinin veya kanunî temsilcinin istemi üzerine bilimsel mütalaa hazırlayan uzmanın duruşmada dinlenmesi hususunda da yukarıdaki fıkralar hükümleri uygulanır. (CMK m. 68.)

CMK m. 68'in gerekçesinde şöyle denmektedir: Kovuşturma evresinin, hemen hemen bütün mukayeseli mevzuatta ortak olan özellikleri sözlülük, tartışmalılık, işi bir duruşmada bitirmedi. Bunlardan sözlülük (şifahilik) esastır ve başta gelir. Bu esas çerçevesinde bilirkişilerin duruşmada açıklama yapmak üzere çağırılması, bu madde ile öngörülmüş ve düzenlenmiştir. Bilirkişilerin duruşma aşamasında raporlarını verdikten sonra hazır bulunmaları zorunluğu yoktur. Ancak mahkeme re'sen veya Cumhuriyet savcısının veya tarafların veya avukatların istemi üzerine adı geçenleri, açıklamalarda bulunmak üzere çağırabilir. Bu hâlde not ve raporlarına bakarak cevap verebilecek olan bilirkişilere, görevleri kapsamındaki bütün sorular yöneltilebilir. Bilirkişi açıklaması ile tanık olarak veya bilgi edinilmesi için dinlenen kişilerin beyanları arasında çelişki ortaya çıkarsa, mahkeme gerekçeli bir kararla duruşmanın devamına veya işin ileri bir tarihe bırakılmasına karar verebilir.

3.2.3. Çapraz Sorgunun Amacı

Çapraz sorgu, belli bir amaca yönelik olmalıdır. Çapraz sorgunun amacı, Belirsizlikleri aydınlatmak, itirazları bertaraf etmek, yanlış değerleri düzeltmek, tanığın ve tanık açıklamasının güvenilirliğini araştırmak ve sınamak (155).

Çapraz sorgudaki amaçlarını aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz:

- 1- Karşı tarafın belirttiği bazı konuları açıklığa kavuşturmak;
 - a) Unutulmuş noktaları yakalamak.
 - b) Tam olarak anlayamadığınız bir tartışma veya konuşmanın açıklamasını dinleme şansını elde etmek.
- 2- Karşı tarafın uygunsuz veya zayıf kanıt gösterdiği yerleri vurgulamak;
 - a) Delili desteklemeyen tartışmalar başlatmak.
 - b) Delil tarafından yeterince desteklenmeyen tartışmaları gündeme getirmek.
 - c) Zayıf delil sonucu ortaya çıkan tartışmaları gündeme getirmek.
- 3- Karşı tarafın tanıtımındaki hatalı yerleri göz önüne sermek;
 - a) Karşı tarafın tanığın anlatımının hatalı olduğu, ikileme düştüğü noktaları göz önüne sermek.
 - b) Aslen çok geçerliymiş gibi gözükten noktaların, hatalı yönlerini göz önüne sermek.
- 4- Karşı tarafın size davayı kazanma yolunu açacak kabuller yapmasını sağlamak (156).

3.2.4. Çapraz Sorgunun Kapsamı

Çapraz sorguda tanığın açıklamasının etkisinin azaltılması veya ortadan kaldırılması amaçlanabilir. Yönlendirici soru sorulabilir. Olayla sınırlanamaz. Çapraz sorgu, direkt sorguda tartışılan ve tanığın güvenilirliğini etkileyen meselelerle sınırlanmalıdır. Mahkeme de takdir yetkisini kullanarak sanki direkt sorgu yapıyormuş gibi bazı ek meselelere ilişkin soru sorulmasına izin verebilir (157).

Tanığın açıklamasının değerini düşürmek ve tanığın güvenilirliğini sorgulamak amacıyla sanığı veya sanığın hareketlerini ne derece iyi gördüğüne,

davanın sonucundan beklediği kişisel veya ekonomik bir yarar olup olmadığına, taraflı veya tarafsız oluşuna ilişkin sorular sorulabilir. Yine Aynı amaca yönelik olarak, tanığın önceki beyanları ile şimdiki beyanları arasındaki çelişkiler, tanığın sesinin kötülüğü veya tanığın daha önceki hükümlülüğü belirtilebilir (158).

Çapraz sorgulamanın uygulandığı ülkelerden beşte biri geniş kapsamlı çapraz sorguyu uygulamaktadır. Geniş kapsamlı çapraz sorgu tanığın vermiş olduğu önceki ifadelerle sınırlı değildir. Konu ile doğrudan veya bağlantısı olan olaylarla ilgili olarak çapraz sorgulama yapılabilir. Çapraz sorgulamayı yapan kendi yararına veya savunma yararına olabilecek konularda sorgulama yapabilir. Dolayısıyla savcı iddiasını kanıtlamaya hizmet edecek şekilde veya savunmanın yararına çapraz sorguyu uygulayabilirken, müdafinin iddianın yararına çapraz sorguya gitmesi mümkün değildir (159) .

Tanığın duruşmada yeminli olarak yaptığı açıklamasının doğruluğunu test etmek amacıyla önceki her çeşit ifadesi; sözlü veya yazılı, yeminli veya yeminsiz oluşuna bakılmaksızın kullanılabilir (160).

3.2.5. Çapraz Sorgunun Şartları

Çapraz sorgunun yapılabilmesi için bazı şartların bulunması lâzımdır. Bu şartlar şunlardır:

1- Çapraz sorgu yalnız iddia ve savunma makamları tarafından gösterilmiş, yemini etmiş veya yeminli beyanda bulunmuş tanıklar hakkında uygulanır. Yani mahkemede tanıklık yapan herkes çapraz sorguya katılmak zorundadır. Bu zorunluluk sanık için de söz konusudur. Bu genel kurala birkaç istisna getirilmiştir:

a) Yemin etmeksizin sadece bir belgenin mahkemeye sunulması için davet edilen tanık çapraz sorguya tabi tutulamaz.

b) Yanlışlıkla mahkemeye davet edilmiş ve temel sorgu sırasında bu yanlışlık fark edilmiş olan bu tanık da çapraz sorguya tabi tutulamaz.

c) Bizzat yargıç tarafından davet edilmiş hiçbir tanık, yargıç izin vermedikçe taraflarca çapraz sorguya tabi tutulamaz.

d) Mahkeme tarafından teşhis için davet edilmiş olan tanıklar da çapraz sorguya tabi tutulamaz (161).

2- Çapraz sorgu, ancak müdafî bulunan davalarda olur. Sanığın böyle bir sorguya hakkı yoktur Eğer sanık, bir müdafî tarafından temsil edilmiyorsa ona bu hakkının hatırlatılması, çapraz sorgunun uygulanabilmesi için müdafî tarafından temsil edilmesi gerektiğinin bildirilmesi gerekir (162)

3- Çapraz sorgu için savcı veya müdafîin anlaşmaları lâzımdır. Bu şart sadece Almanya'da aranmaktadır. Alman Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun (Löve) 239. maddesinde yer alan bu koşul, çapraz sorgunun uygulandığı diğer ülkelerde aranmamaktadır.

4- Çapraz sorgu, başkanın tanığı dinlemeğe başlamasından önce istenmiş olmalıdır. Savcı ile müdafî, başkan tarafından başlanmış olan sorgunun bırakılmasını ve kendilerinin çapraz sorguda bulunmalarını isteyemezler. Fakat bu istek başkanın sorgusu bittikten sonra vaki olmuşsa, başkan buna müsaade edebilir (163).

3.2.6. Ülkemizdeki Uygulamada Çapraz Sorgu

Türkiye'de çapraz sorgu yönteminin uygulanabilip uygulanamayacağı konusunda iki görüş bulunmaktadır

Feridun Yenisey, Sulhi Dönmezer gibi bazı hukukçular Türkiye'de çapraz sorgu yönteminin uygulanamayacağı görüşünü savunmaktadırlar. Feridun Yenisey; çapraz sorgunun Türk Hukukuna uygun olmadığını, bu hukuk sistemi içinde Türkiye'ye getirilmenin mümkün olmadığını, sistem tamamen değiştirilirse, o zaman çapraz sorgunun bütün diğer müesseseleriyle birlikte alınabileceğini, çapraz sorgunun tek başına Türkiye'ye getirilmesinin hatalı olacağını savunmuştur (164).

Faruk Erem, Öztekin Tosun gibi bazı hukukçular ise; çapraz sorgunun ülkemiz ceza yargılaması hukukuna getirilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Öztekin Tosun'a göre; çapraz sorgu sistemi getirildiği takdirde hâkimler, yargılamanın idaresinde etkili olacak şekilde davranmayıp, tarafların kanuna uygun olarak

duruşmayı yürütmelerini sağlayacaktır (165) . Faruk Erem; çapraz sorgunun Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6/3(d) maddesinde yer aldığını belirterek, Sözleşme'nin bu maddesinin ülkemizde gereği gibi uygulanabilmesi için mevzuatta ve bilhassa Usul Kanunları'nda bazı değişikliklerin yapılması ve boşlukların da doldurulması gerektiğini savunmuştur (166).

Sonuç olarak, çapraz sorgunun Türkiye'de uygulanması gerektiği kanısındayım. Çünkü Türkiye Avrupa, İnsan Hakları Sözleşmesi'ne taraftır ve Sözleşme'nin 6. maddesi kayıt koyulmadan olduğu gibi kabul etmiştir. Bunun doğal bir sonucu olarak 6. maddenin 3. fıkrasının (d) bendinde yer alan "Her sanığın ezcümle: iddia şahitlerini sorguya çekmek veya çektirmek, müdafaa şahitlerini de iddia şahitleriyle aynı şartlar altında davet edilmesini ve dinlenmesini istemek hakkı"nı, yani çapraz sorgu hakkını kabul etmiş ve bunu uygulama yükümlülüğü altına girmiştir. Ancak bu hüküm, Usul kanunumuzla ve bilhassa bu kanunun uygulamasıyla çelişki halindedir.

Anayasamızın 90. maddesinin son fıkrasına göre; "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz." Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi de iç hukuk hükmünde olduğu için, sözleşmeyle çelişen mevzuat ve usul kanunlarımızda bazı değişikliklerin yapılması ve çapraz sorgu yönteminin Türkiye'de uygulanması gerekir (167).

Bu anlamda yeniden düzenlenen CMK'da;

Cumhuriyet savcısı, müdafii veya vekil sıfatıyla duruşmaya katılan avukat; sanığa, katılana, tanıklara, bilirkişilere ve duruşmaya çağrılmış diğer kişilere, duruşma disiplinine uygun olarak doğrudan soru yöneltebilirler. Sanık ve katılan da mahkeme başkanı veya hâkim aracılığı ile soru yöneltebilir. Yöneltilen soruya itiraz edildiğinde sorunun yöneltilmesinin gerekip gerekmediğine, mahkeme başkanı karar verir. Gerektiğinde ilgililer yeniden soru sorabilir. (CMK m 201) denmektedir.

Rapor, belge ve diğer yazıların okunması hususunda; Bir açıklamaı ve görüşü içeren resmî belge ve diğer yazılar ve fennî muayene ve doktor raporlarının okunmasından sonra gerekli görülürse belge ve diğer yazılar veya raporda imzası bulunanlar, açıklamada bulunmak üzere duruşmaya çağırılabilirler. (CMK m 214.) denmekle bilirkiőisi kendisinden istenen konu hakkında hazırladığı rapor konusunda gerek duyulduğu taktirde duruşmaya çağırılabilirlerdir.

Bilirkiőisinin dinlenmesinden ve herhangi bir belgenin okunmasından sonra bunlara karşı bir diyecekleri olup olmadığı katılana veya vekiline, Cumhuriyet savcısına, sanığa ve müdafisine sorulabilecektir (CMK m 215.)

4.TARTIŞMA

4.1. Tıbbi Bilirkişilik ve Çapraz Sorgu ile İlgili Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

4.1.1. Adli Tıp Kurumunun Yapısı İle İlgili Sorunlar

Adli tıp hizmetleri bir sağlık hizmeti olup, sağlık kuruluşlarında sunulması gerekmektedir. ATK sağlık yapılanması içinde tanımlanmalıdır. Adli tıp Şube müdürlüklerinin ve adli tıp anabilim dallarının bulunduğu illerin otopsi merkezleri şeklinde çalışabilmesi için genelge çıkartılması otopsilerin pratisyen hekimlerce yapılmasını engelleyebilecek yeterli bir düzenleme olacaktır.

Adli tıp hizmetlerinde hedeflenen değişikliklere karşı bugün mevcut olan merkezi bir yapılanma ile ATK'nun adli olgulara cevap verecek durumda olmadığı anlaşılmaktadır. Bilirkişilik hizmetinin günün koşullarına göre en uygun şekilde verilmesi, adil yargılanma hakkının önemli ayaklarından biri olarak kabul edilebilir.

ATK Şube müdürlüklerinde verilen hizmetler arasında adli tıp uzmanlarının görev alanında olmayan 'kurum hekimliği' önemli bir yer tutmaktadır.

Adli olguların çoğu sağlık kuruluşlarına başvurmakta ilk tıbbi mudadale yanında, laboratuvar hizmetleri ve konsültasyonlar yapılmaktadır. Adli tıp uzmanlarının hastaneler dışında görev yapıyor oluşu nedeniyle sayıları artsa bile, adli raporların çoğunu diğer hekimlerin düzenlemesi engellenemeyecektir.

Adli tıp hizmetlerinin sürdürülmesinde pek çok olgunun aydınlatılabilmesinde multidisipliner çalışma birimlerine gereksinim duyulmaktadır (168).

Gerek ceza gerekse hukuk davalarının sonuçlandırılmasında Adli Tıp Kurumu'ndan gelecek raporlar çok büyük öneme sahiptir (169). Kurumun yapısından kaynaklanan bazı sorunlar birikişilikle ilgili yeni çözüm önerilerinin getirilmesini zorunlu kılmaktadır (170).

Adli Tıp Kurumu gečen bunca zamana kadar hala başta taşra teşkilatı olmak üzere yapılanmasını tamamlayamamıştır çünkü Adli Tıp Kurumunun bel kemiği olan Adli Tıp Uzmanlarının özlük hakları, çalışma koşulları, emeğinin karşılığının ücretlendirilmesi gibi konulardaki sorunları aşılamadığından bu uzmanlık dalı yeni mezun doktorların ilgisini yeterince çekmemektedir.

Adli Tıp Kurumunun YÖK'e bağlanması Üniversitelerdekine benzer bir yapılanmaya gidilmesi veya ATK için TÜBİTAK benzeri bir model sečilmesi Kurumda daha bağımsız, bilimsel ve özgür çalışma koşullarının oluşmasına vesile olacaktır.

4.1.2 Adli Tıp Uzmanı Sayısının Yetersizliği, İş Yüğü Fazlalığı

Adli tıp uzmanlarının sayıca yetersizliği dışında varolan uzmanların da genellikle büyük şehirlerde görev yapması bu alanda yaşanan yetersizliği daha da ağırlaştırmaktadır. Üniversitelerde görev yapan adli tıp uzmanlarından da yargı organları yeterince yararlanmaması da diğer bir sorundur. Üniversiteler adli tıp

uzmanı ve asistanlarının %45'ini, ATK %40'ını oluşturmasına karşın üniversitelerin adli tıp hizmetlerine katkısı adli raporlarda %15, otopilerde ise %5'dir.

Adli tıp uzmanı sayısının yetersizliği, soruna geçici çözümler üretmekten öteye gidememektedir. Adli tıp ve pratisyen hekimlik görev ve uğraşı alanı tanımlanmış tıp disiplinleri olmalarına karşın uygulamada görev birinci basamak hekimlerinin sırtına yıkılmak istenmektedir. Pratisyen hekimlerin keyfi görevlendirmeleri, alanın bilgisine yeteri kadar sahip olmadan hizmet verdirilmesi, verilen hizmet ve emeğin karşılığı olan ücretlendirmenin yapılmaması, bu alanda sağlıklı ve nitelikli hizmet verilmesini de engelleyen başlıca konulardır. Hekimlerin güvencesiz ve karşılıksız olarak bu görevleri yerine getirmeye zorlanması ve ilgili bakanlıkların bir türlü protokol hazırlamaya yanaşmaması, özlük hakları yönünden kayıplara da yol açmaktadır (171).

Uygulamadaki en önemli sorunlardan biri, mahkemenin görevlendirdiği alanda inceleme yapacak bilirkişinin sayı ve nitelik itibarıyla yetersiz ve imkânlarının eksik olması nedeniyle gerekli araştırmaları yapamamaları ve işlerin yığılmasına sebep olmalarıdır (172). Her ne kadar hekimlerin adli olaylarda tıbbî bilirkişi olarak görevlendirilmesi ve adli rapor sürecinde yer alması kabul edilmiş olsa da, yeterli adli tıp uzmanının bulunmaması ve adli hekimlik eğitiminin verilmemesi sebebiyle, adli olguların ilk başvurusunun adli tıp uzmanları tarafından değerlendirilmesi mümkün değildir (173). Bu nedenle ülkemizde bazı Tıp Fakültelerinde Adli Tıp Anabilim Dalı bulunmaması, adli tıp hizmetlerinin önemli bir bölümünün adli tıp uzmanı olmayan hekimlerce yürütülmesine sebep olmaktadır (174). İşte 2006 yılında sorun olmaktan kurtulamamış ve herkesi memnun etmekten uzak bir hizmet alanı da adli hekimlik hizmetleridir. Yalnızca 350 civarında adli tıp uzmanı olan bir ülkede verilen adli hekimlik hizmetleri, başta adli tıp uzmanları olmak üzere ne sağlık ocağı hekimlerini ne Yüce Yargıyı ne de vatandaşımızı memnun etmemektedir. Ülkemizde adli hekimlik hizmetlerinin yerine getirilmesinde Sağlık Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve Üniversiteler görev üstlenmiş durumdadırlar (175).

Yargı organlarının Adli tıbbi meselelerde çoğu zaman ATK'nun mütalaasını istemeleri Üniversitelerde görev yapan değerli bilim insanlarının görüşlerini geçerli bir gerekçe göstermeksizin kabul etmemeleri sorunu daha da derinleştirmektedir. Bu durum zamanla ATK'nun kararlarının tartışılmaz hale gelmesine de neden olmuştur. Demek oluyor ki sorunun bir ayağı Adli Tıp Uzmanı yetersizliği ve yeterince yeni uzman yetiştirilememesi ise diğer bir ayağı ise yargı makamlarınca mevcut Adli Tıp uzmanlarından gereği kadar istifade edilememesidir.

4.1.3. Ücretlendirme ile İlgili Sorunlar

Bilirkişilerin mahkemeye, taraflarla ve hatta kamuoyu ile mahkemenin vereceği karardan etkilenecek diğer kişilerle olan ilişkisi, bilirkişinin adaletin yerine getirilmesindeki fonksiyonu, bilirkişi için takdir edilecek ücret, bilirkişi incelemesinin gerekli olduğu davalarda yargılamaya egemen olan ilkelerin varlığı gibi pek çok sorun, bu bahsettiğimiz sorunlardan sadece bir kaçıdır. Uygulamada ortaya çıkan bu sorunlara zamanında ve doğru bir şekilde üretilebilecek bir çözüm yolu bulunmazsa bilirkişilik, çözümü imkânsız bir sorun olarak kalacaktır (176).

Bir uzmanlık alanının tercih edilmesinde etkili olan iki önemli faktör var. Bunlardan birisi manevi tatmin, diğeri de maddi tatmin olanakları. Maddi açıdan yaklaşıldığında; adaletin yerini bulmasında çok önemli rolleri olan adli tıp uzmanları, ne hekimlerle ne de hâkimlerle aynı özlük haklarına sahip değiller. Ayrıca, adli tıp uzmanlarının, özel çalışma olanakları da şimdilik oldukça kısıtlı. Uzman meslektaşlarımız, bugünkü koşullarda “memur” olarak bir kamu kurumunda çalışmak durumunda. Önemli gelir kaynaklarından biri olabilecek bilirkişilik ücretleri, mevcut yasal düzenlemeye göre hâkimin takdirine bağlı olup standarttan yoksundur. Örneğin, otopsi işlemi, uzmanlık gerektiren, kendine özgü teknik ve incelemeleri olan bir cerrahi işlemdir. Kimsenin yaklaşmaya cesaret edemeyeceği vücut bütünlüğü bozulmuş bir cesede yapılan otopsi işlemi için bilirkişi ücreti olarak 10 YTL takdir edilebildiği gibi 200 YTL de takdir edilebilmektedir. Cerrahlar

arasında, en basit ameliyatlardan biri olarak değerlendirilen bir apandisit ameliyatının mesai dışında yapılması durumunda kamu ve özel sağlık kuruluşlarındaki fiyatı bellidir. Karar vermeyi gerektiren diğer bilirkişilik konuları da, bu alandaki uzmanların önemli sorumluluk ve risk almalarını gerektirmektedir. Adli tıp uzmanlarının mesleklerini icra etme karşılığında elde ettikleri gelirin, aldıkları sorumluluk ve riskleri karşılayabildiğini söylemek mümkün değildir (177).

4.1.4. Adli Tıp Uzmanının Özlük Hakları

Özlük hakları olarak zor şartlarda çalışan uzmanların başta çalışma şartları, ücretlendirme, yasal korunma ve dokunulmazlık gibi konularda özlük haklarının iyileştirilmesi gerekmektedir. Adalet Bakanlığına bağlı olarak çalışan Adli Tıp Uzmanlarına adalet mensuplarının yararlandıkları tazminatlar gibi eklemelerin yapılarak ücretlerinde iyileştirme yapılmasına çalışılmalı, bilirkişilik ücretlerinde iyileştirme ve takdir yerine her yerde aynı olacak şekilde ücretlendirme için çalışmalar yapılmalıdır (178). Türkiye Hakem ve Bilirkişi Odaları Birliği Kanun Tasarısı'nın bir an evvel kanunlaşması halinde bu sorunların üstesinden gelinbilir.

4.1.5. Bağımsız Çalışma Koşullarının Yerine Getirilmesi

Hekimliğin önemli ve vazgeçilmez bir disiplini olan adli tıbbın doğal uygulama alanı hastaneler olması gerekirken ATK Şubeleri adliye binalarının içinde yer almaktadır. Bu durum bilirkişilik kurumunun ve hekimliğin olmazsa olmaz koşulu olan bağımsız çalışma imkânını ortadan kaldırmaktadır (179).

Adli Tıp uzmanının bilirkişilik hizmetine ihtiyaç duyulduğunda, yargının doğru ve tam tecelli edebilmesi için, tüm baskılardan, telkinlerden ve yönlendirmelerden uzak özgür ve bilimsel faaliyetleri hakkı ile yerine getirebilecek bir ortam oluşturulmalıdır. Bunun için ilk olarak Adli tıp hizmetlerinin sağlık hizmetleri içerisinde görülmeye başlanması gerekmektedir devamında ise Adli Tıp Şube Müdürlükleri Adliye Binaları içersinden sağlık hizmetlerinin verildiği kuruluşlara taşınmalıdır. Böylece Adli Tıp Uzmanı bilimsel, bağımsız ve tarafsız bir

çalışma ortamına daha yakın olacak aynı zamanda muayene sırasında ihtiyaç duyduğu uzmanlık alanı ile ilgili olarak dilediği konsültasyonu isteyebilecektir.

Adli Tıp Kurumunun YÖK'e bağlanması Üniversitelerdekine benzer bir yapılanmaya gidilmesi veya ATK için TÜBİTAK benzeri bir model seçilmesi Kurumda daha bağımsız, bilimsel ve özgür çalışma koşullarının oluşmasına vesile olacaktır.

4.1.6. Otopsi İşleminin Yalnızca Adli Tıp Uzmanı veya Patologun Yapması ve Atanan Bilirkişi Sayısı ile İlgili Sorunlar

Hâkimlerin bilirkişi olabilmek için gerekli niteliklere sahip olmayan kişileri bilirkişi olarak ataması veya gerekli yeterlilik ve uzmanlığa sahip olup olmadığını araştırmadan tıbbî bilirkişi olarak atanan kişiye dosyayı teslim ederek onun görev alanını belirlemesi hem zaman hem emek hem de para kaybına sebep olabilmektedir. Bilirkişilik yapabilme yeterliliğine sahip kişilerin belirlenmesi ve meslekî disiplin ve denetimin sağlanması için, bilirkişilerin oluşturulacak bir meslekî örgüte üye olmalarının gerektiği, mahkemelerin, objektif esaslara göre belirlenmiş nitelikleri taşıdığı resmi bir merci tarafından tasdik edilmiş ve bilirkişilik ruhsatı ve kimliği verilmiş kişiler arasından bilirkişileri seçmeleri gerektiği ileri sürülmüştür (180).

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 87. maddesinde, otopsinin kimler tarafından ve ne şekilde yapılacağı belirtilmiştir. Bu Kanun'da, her yerde ve her zaman adli tıp uzmanı hekim bulunamayacağı endişesi ile zorunlu hallerde otopsinin, bu konuda uzman olmayan tek bir hekimle yapılabileceği belirtilmiştir. İşte bu Yasa'ya göre Cumhuriyet savcısının talimatı ile uzman olmayan bir hekim tarafından, bir hastanenin morgunda, sağlık kuruluşu olmayan bir mekânda, bazen olay yerinde etrafı örtüler ile çevrilmiş bir masa üzerinde otopsi yapılabilmektedir. Ülkemizin en kısa sürede bu büyük hatadan kurtulması gerekmektedir. Ameliyat olması gereken bir hasta nasıl bir merkeze sevk ediliyor ve imkânları yetersiz bir hastanede, bir evde veya bir tarlanın ortasında ameliyat edilmiyorsa, adli ölüm olgusunda da eğer otopsi

uygulanacaksa; cesedin en yakın merkeze sevki gerekecektir. Herkes inanmalıdır ki bu konuda gösterilecek çaba, harcanacak emek ve yapılacak masraflar fazlası ile karşılığını bulacaktır (181). Otopsi işlemlerinin yeterince Adli Tıp eğitimi almamış olan veya bu konuda yeterince tecrübesi olmayan pratisyen veya uzman hekimlere yaptırılması bir hatadır. Otopsi işlemi birçok adli tıbbi işlem gibi sadece bir kez yapılabilecek bir uygulamadır bu nedenle bu alanda uzman kişiler tarafından yapılmalıdır. Günümüz şartlarında Adli Tıp Uzmanına ulaşmak veya otopsi işlemleri gibi bir sefer yapılabilecek yargılama sürecinde değerli olan işlemleri belli merkezlerde toplamak hiçte zor değildir.

CMK m 63’de de açık bir şekilde belirtildiği gibi hâkim veya mahkeme soruşturma evresinde Cumhuriyet Savcısı da ölü muayenesi ve otopsi sırasında birden fazla bilirkişi atama yetkisine sahiptir. Birden fazla bilirkişinin atanması ile sadece bir sefer yapma şansı bulunan harici muayene ve otopsi işlemleri, ufak ayrıntıların atlanmaması olgunun birçok kişi tarafından defalarca yeniden gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesi gibi nedenler ile daha kusursuz, eksiksiz ve tam yapılacaktır.

4.1.7. Adli Tıp Hizmetlerinin Sunumu ile İlgili Sorunlar

Toplum ve Hekim Dergisi’nin yeni sayısında yayınlanan araştırma, Adli Tıp Kurumu’nun bugünkü yapılanması ile yeterli adli tıp hizmeti verecek durumda olmadığını ortaya koydu. Araştırmada, “Adli tıp hizmetlerinin bir sağlık hizmeti olduğu ve bu hizmetlerin bir sağlık kuruluşlarında sunulması gerektiği” açıkça ortaya konmuştur.

ATK sağlık yapılanması içinde tanımlanmalıdır. Adli tıp şube müdürlüklerinin ve adli tıp anabilim dallarının bulunduğu illerin otopsi merkezleri şeklinde çalışabilmesi için genelge çıkartılması otopsilerin pratisyen hekimlerce yapılmasını engelleyebilecek yeterli bir düzenleme olacaktır.

Sağlık Bakanlığı sertifikasyon programı ile bir uzmanlık alanı ve görevi olan adli tıp hizmetini pratisyen hekimlerin üstlenmesini zorlamak yerine, adli tıp hizmetlerinin yeniden yapılandırılması için yasal düzenlemelere destek verilmeli, adli tıp örgütlenmesinin yaygınlaştırılması, Adli Tıp Anabilim Dallarından etkin bir şekilde yararlanılması ve adli tıp uzmanlarının sayısının artırılması için kadro tahsis edilmesi gerekmektedir (168).

Adli tıp uzmanı adli tıbbi konularda rapor hazırlarken çoğu zaman değişik uzmanlık alanlarında ihtisas sahibi meslektaşlarının konsültasyonlarına ihtiyaç duymaktadır bu nedenle Adli Tıp Kurumunun taşra teşkilatının Adliye Binaları içinde değil de Devlet Hastaneleri gibi değişik branşlarda uzman hekimlerin bulunduğu sağlık kuruluşlarında yapılması Adli Tıbbi raporların çok daha hızlı bir şekilde sonuçlanmasına neden olacaktır

Adli Tıp Kurumu'ndaki yığılımların önlenmesi ve bilirkişilerin verimli bir şekilde çalışabilmesi için Adli Tıp Kurumunu hizmet verebilecek bir duruma getirmek ve yapılan incelemelerin sadece tek merkezden yapılmasını önlemek için bu kurumun örgütlenmesini yurt içinde yaygınlaştırmak gerekir (182). Bu amaçla gerekli yasal düzenlemelerin yapılması ve genel bütçeden bu kurumun bilirkişilik çalışmaları için yeterli ödenek ayrılması gereklidir (183).

Artan iş yükü ile kurum, yaptığı incelemeler sonucunda hızlı ve çok sayıda karar verirken niteliği ve kalitesini kaybetmektedir. Oysa yapılan yanlışlıklar bireye ve topluma maddî ve manevî zararlar verirken, AİHM'nin de Ülkemiz aleyhinde kararlar almasına neden olmaktadır (184).

4.1.8. Adli Makamlarca Açık ve Anlaşılır İstemlerde Bulunulmaması

Mahkeme veya savcılıklar tarafından “gerekli raporun verilmesi” şeklinde soyut ve yeterince açık olmayan bir gerekçe ile tıbbî bilirkişi incelemesi istendiğinden, çoğu zaman görevlendirilen tıbbî bilirkişiler görev alanlarının sınırını aşarak, özel ve teknik bilginin dışında hukukî görüşler de bildirmekte; bu ise bilirkişi incelemesinden istenen sonuca ulaşamamasına neden olmaktadır (185). Buna göre

mahkeme bir yandan tıbbî bilirkişinin görev alanını belirlemeli diğer yandan da tıbbî bilirkişinin araştırma yapacağı konu ile sınırlı olmak kaydıyla kendisini yetkilendirmelidir. Aksi halde bilirkişi gerekli incelemeleri yapamayacağı için rapordan beklenen yarar elde edilemeyecektir (186). Bunun gibi, rapor yazılması için gerekli olan bilgi ve belgelerin tam olarak verilmemesi, incelenmesi istenen konularla ilgili soruların açıkça belirtilmemesi önemli bir sorundur (187).

4.1.9. Bilirkişi İnceleme Süresi İlgili Sorunlar

Uygulamadaki bir başka sorun da bilirkişi incelemesinin süresine ilişkindir. HUMK m. 281'deki hükme rağmen, çoğu zaman dosya bilirkişilere havale edilirken bilirkişi incelemesi için gerekli olan süre tayin edilmemekte veya belirtilen süre içinde raporlarını sunmaları gerektiği hatırlatılmamakta ve süreye uyulup uyulmadığı denetlenmemektedir (188). Ancak davaların sürüncemede bırakılmasını ve bilirkişilerin keyfi davranışlarını önlemek amacıyla bilirkişinin raporunu mahkemeye sunması için gerekli süre ve bu süreye uymaması halindeki sorumluluğunun ne olacağı ara kararda belirtilmelidir (189). Raporun mahkemeye sunulacağı zamanın tıbbî bilirkişiye hatırlatılması gerekmektedir. Hâkim, üç ayı geçmemek üzere, olayın özelliklerine göre, uygun bir zaman belirlemeli ve tıbbî bilirkişiye bildirmelidir.

Adli Makamlar, CMK 66'ya rağmen çoğu zaman bilirkişilik raporu istemlerine 10 (On) gün içerisinde cevap verilmesini istemektedirler (CMK 332'ye dayanarak), unutulmamalıdır ki bilirkişiden istenen yalnızca bilgi vermesi değil, bilimsel veriler ışığında bulgularını değerlendirmesi yorumlaması ve tüm bunları usulüne uygun olarak doğru ve tam şekilde Adli makamlara raporunda sunmasıdır. Bu uygulama ile bilirkişi zaman anlamında baskı altına alınmakta ve bilirkişinin yoğun iş yükü altında araştırma ve değerlendirmelerini sağlıklı yapamamasına neden olmaktadır.

Diğer yandan bazen de mahkeme ya da savcılıklar bilirkişi raporunu aynı gün içerisinde hazırlanıp elden teslim edilmesini istemekte bu da yoğun iş yükü altında çalışan Adli Tıp Uzmanını sıkıntıya sokmaktadır.

4.1.10. Adli olgu bildiriminin adli tıp bilirkişilik raporu ile karıştırılması ile ilgili sorunlar.

Vazifesini icra eden hekim, görevi sırasında adli bir olgu ile karşılaştığında Adli Olgu Bildirimini Cumhuriyet Başsavcılığına veya kolluk makamlarına yapmalı bu adli olgular hakkında Adli makamlarca istenmedikçe adli tıbbi rapor düzenlenmemelidir. Bu anlamda Sağlık Bakanlığınca hazırlanmış “adli tıbbi rapor” niteliği de yüklenmiş olan Genel Adli Muayene Formları ve Adli Muayene Rapor formları değiştirilmeli yerine Adli Olgu Bildirim Formları kullanılmalıdır.

Yanlış bir uygulama olarak çoğu zaman Hâkim ve Savcılar, Adli olgu niteliğindeki hasta ile ilk karşılaşan hekimden istem olmadan adli tıbbi bilirkişilik raporu hazırlamasını beklenmektedirler. CMK’da ve yönetmeliklerde böyle bir uygulamaya ait düzenlemeye yer verilmemiş olup adli vakayı ilk tespit eden hekimden istenen adli olgu bildirimini yapmasıdır. Bu nedenledir ki adli tıbbi bilirkişilik raporlarında kullanılan geçici, kesin rapor gibi tanımlamalar kesinlikle yanlış uygulamalardır.

Polis Vazife Ve Salahiyet Kanunu Madde 13’te Yakalananlardan uyuşturucu madde kullanmış olanlarla sarhoş olanların durumları, tüzükte belirtilen esas ve usullere uygun olarak hekim raporu, hekimin bulunmadığı hallerde yardımcı sağlık hizmetleri personelinden birinin müşahade raporu ile tespit edilir. Burada alkol veya uyuşturucu etkisinde olduğu düşünülen kişi hakkında durum tespiti yapılması istenmektedir.

Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği Madde 9 ‘da Yakalanan kişinin gözaltına alınacak olması veya zor kullanılarak yakalanması hâllerinde hekim kontrolünden geçirilerek yakalanma anındaki sağlık durumu belirlenir. Gözaltına alınan kişinin herhangi bir nedenle yerinin değiştirilmesi, gözaltı süresinin uzatılması, serbest bırakılması veya adlî mercilere sevk edilmesi işlemlerinden önce de sağlık durumu hekim raporu ile tespit edilir. Burada gözaltına

alınan kişi hakkında sağlık durumunun tespiti yapılması istenmektedir. Bu her iki durumda da söz konusu olan Adli Tıp bilirkişilik hizmetleri değildir. Bu nedenle hekim muayene yapmak için Yargı makamlarından bir istemin olmasını beklemek zorunda değildir.

SONUÇ

5237 kanun sayılı TCK ve 5271 kanun sayılı CMK'nın yürürlüğe girmesi ile önceki 765 Kanun sayılı TCK ve 1412 kanun sayılı CMUK ile ilgili Adli makamların uygulamalarına ait tüm birikimleri ve Yargıtay içtihatları tarihteki yerini alarak hükmünü kaybetmiş bir çok uygulamaya yeni baştan başlanmak zorunluluğu doğmuştur. Kısaca Yeni CMK ve TCK'nın ilk ve en önemli sorunu kendinden önceki içtihatları kullanılmaz hale getirmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Yeni CMK ve TCK ile birlikte; Tıbbi Bilirkişi hizmetlerinin emeği karşılayacak ölçüde ücretlendirilmemesi, tıbbi bilirkişilerin bağımsız çalışma koşullarının sağlanamaması, özlük haklarının yeterince düzenlenmemesi, başta otopsi işlemleri olmak üzere alanında uzmanlık gerektiren diğer adli tıbbi işlerin konu ile ilgisi olmayan uzmanlara veya pratisyen hekimlere yaptırılmasının engellenmemesi, adli tıp hizmetlerinin sağlık hizmeti olduğu gerçeği ile bu hizmetlerin sağlık kuruluşları içerisinde verilmesini gerekli kılacak düzenlemelerin hala yapılmamış olması üzüntü vericidir. Tüm bunların yanı sıra çapraz sorgu uygulamasının yargılama sürecimizde yer almaya başlaması ile birlikte tıbbi bilirkişinin üzerine düşecek sorumluluk daha da artacak ve tıbbi bilirkişi mahkemelerde ağır sorgulama süreçleri ile karşı karşıya kalacaktır. Yeni CMK ve TCK ile birlikte bilirkişilik ve çapraz sorgu ile ilgili hala bir takım sorunlar devam etmektedir. Bu sıkıntıların yönetmeliklerle veya uygulamaya yönelik içtihatlarla giderilebileceği umundayız.

Mahkemelerin veya Cumhuriyet Savcılıklarının, uygulamadaki hataları da tıbbi bilirkişilik hizmetlerini sıkıntıya sokmaktadır.

Açık ve anlaşılır istemlerde bulunulmaması, özellikle heyet şeklinde hazırlanması ve birden fazla bilirkişinin atanması gereken adli vakalarda özellikle otopsielerde ikiden fazla tıbbi bilirkişi atanmasından imtina edilmesi, tıbbi bilirkişilik hizmetlerinin hakkı ile ücretlendirilmesinden çekinilmesi, tutuklu işi olduğunu gerekçe gösterilerek raporun ivedilikle veya hatalı olarak CMK m. 332 gerekçe

gösterilerek ve uygulanması gereken CMK m. 64 göz ardı edilerek tıbbi bilirkişinin raporunu 10 (On) gün içinde hazırlanmasının istenmesi adli tıbbi uygulamalarda karşılaştığımız sorunlardır. Bu sorunların Adalet Bakanlığının, yargı mensuplarına yönelik hizmet içi eğitimlerinde bu sorunları ele alması, Hâkim ve Savcılarımızın konu ile ilgili olarak daha duyarlı davranmaları ve Adli makamların Adli Tıp uzmanları ile olumlu istişareleri sonucunda en aza ineceği kanısındayım.

Eskiden gelen yanlış uygulamalar ve bilgisizlik nedeni ile Adli Tıp Uzmanının zihinlere oturmuş yanlış bir kavram olan adli tabip olduğunun düşünülmesi. Yeni CMK’ da terk edilmesine rağmen bazı eski kanun ve yönetmeliklerle adli tıp bilirkişilik hizmetlerini eksik ve hatalı olması pahasına ucuza mal etmek kaygısı ile “adli tabiplik” kavramının pratisyen hekimlerin görev alanı içerisinde yaşatılmaya çalışılması da üzüntü vericidir.

Ülkemizdeki tıbbi bilirkişilik hizmetleri ile ilgili olarak diğer bir sorun ise bu hizmeti veren Adli Tıp Uzmanı sayısının yetersizliliğidir. Bu sorunun çözümü ise Adli Tıp Uzmanlarının özlük haklarının düzeltilmesi, ücretlerinin iyileştirilmesi, çalışma koşul ve şartlarının iyileştirilmesi yetkilerinin arttırılması ile giderilebilecektir.

6. ÖZET

Yargı makamlarınca adaletin eksiksiz ve tam olarak gerçekleşmesi amacı ile çözümü özel ve teknik bilgiyi gerektiren hallerde seçilmiş bilirkişilerden objektif, tarafsız ve bilimsel görüşleri istenir. Konusu insan veya insan ürünü olan bir çok hususta da bilirkişi olarak hekimlerden özellikle Adli Tıp uzmanlarından görüş alınmaktadır.

Ülkemizde yürürlükte olan mevzuatlar gereği tıbbi bilirkişilik görevi; branş ayrımı yapılmaksızın mesleğini icra etmeye yetkili hekimlere verilmiştir. Bu kapsamda Adli Tıp Kurumu, Yüksek Sağlık Şurası, Üniversitelerin Adli Tıp Anabilim Dalları, Adli Tıp Enstitüleri, Hastaneler, Sağlık Ocakları ve özel çalışan hekimler yargı organlarına Adli Tıp alanında bilirkişilik hizmeti verebilmektedir. Adli Tıp Uzmanının bu işleyiş içerisindeki yeri ise vazgeçilmezdir. Yeni yasal düzenlemelerle Çapraz Sorgu kavramının da yer alması ile birlikte bilirkişilik hizmetini veren uzmanlar bilgilerine başvurulmak amacı ile mahkemelere daha çok gidecekler savcılarının, avukatların ciddi ve yorucu sorgulamaları ile karşı karşıya kalacaklardır.

“Yeni CMK ve TCK’da Adli Tıp Uzmanının Bilirkişilik Yükümlülüğü ve Çapraz Sorgu” konusu ile ilgili yapmış olduğumuz bu çalışmamızda Adli Tıp kavramı, TCK ve CMK başta olmak üzere HMUK ve yönetmeliklerde bilirkişilik kavramı içerisinde tıbbi bilirkişilik ve çapraz sorgu konusunda düzenlemeler değerlendirildikten sonra uygulamada karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri ele alındı.

Yukarıda belirtilen amaçlar doğrultusunda bu çalışma üç bölüm olarak hazırlanmıştır;

1. Bölümde ülkemizde yürürlükte bulunan yasa, yönetmelik ve mevzuatlar incelenerek adli tıp ve bilirkişilik kavramları ele alınmış,

2. Bölümde konu ile ilgili kongre ve seminer sunumları, dergiler, basın bildirileri ve Adli Tıp kitapları taranarak ülkemizde tıbbi bilirkişilik, tıbbi bilirkişilik uygulamalarında karşılaşılan sorunlar ile çapraz sorgu ele alınmış,

3. Bölümde bulguların değerlendirilmesi, çözüm önerileri, tartışma ve sonuç yer almıştır.

Anahtar Kelimeler: Adli Tıp, Tıbbi bilirkişilik, Çapraz soru

7. ABSTRACT

THE EXPERTISE CHARGING OF FORENSIC MEDICINE SPECIALIST AND CROSSWISE INQUIRY ACCORDING TO CMK (CODE OF PENAL COURTS) AND TCK (TURKISH PENAL CODE)

The experts are asked to contribute their objective, impartial and scientific attitudes by the judgement office for situations requiring special and technical knowledge in order to perform an accurate and a complete justice. The physicians, especially forensic medicine specialists are also requested as an expert for their suggestions on many cases on human and human sources.

According to the legislation laws in our country, the medical expert charge has been given to all physicians that are authorized in their proficiency. In this extension, Forensic Medicine Institution, Superior Health Council, Departments of Forensic Medicine in universities, Forensic Medicine Institutes, hospitals, village clinics and physicians working in private are in service for expertising. The forensic medicine specialist is essential in this process. The expert specialists are going to be asked for their knowledge and will be invited to the court more frequently, thus encountering critical and exhausting questionnaire of the lawyers due to the legal arrangements on Crosswise Inquiry.

This study, associated with ‘The Expertise Charging of Forensic Medicine Specialist and Crosswise Inquiry According to CMK and TCK’, consisted of Forensic Medicine concept, the evaluation of arrangements about medical expertising and crosswise inquiry participating in TCK and CMK and HMUK and suggestions on solutions.

According to the above mentioned objectives, this study has been performed in three parts:

In part 1, Forensic Medicine and expertising concepts have been discussed by investigating the standing code of laws, regulations and legislations.

In part 2, medical expertising and its difficulties and crosswise inquiry has been evaluated by searching congressess and seminar presentations, press releases and Forensic Medicine books.

Part 3 consisted of the evaluation of the data, suggestions on solutions, discussion and results.

Key words: Forensic Medicine, medical expertise, crosswise inquiry.

8. KAYNAKLAR

1. Polat O. Adli Tıp
http://www.adlitip.org/yazilar/turkce/konular/adli_tip/adli_tip_nedir.htm
tarih: 21.10.2007 saat: 19:44
2. Türk tabipleri Birliği; Tıp Dünyası; 15 Ekim 2003 Sayı: 112.
3. Bilge Y, Sözlük, s. 6.
4. Kaygısız M, Hukuk Sistemimizde, s. 18
5. Öztürk B, Uygulamalı, s. 377-378.
6. Kaygısız M, Hukuk Sistemimizde, s. 18-21
7. Soysal Z, Adli Tıp Cilt 1, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları Rektörlük No:4165 Fakülte No:224, s. 29-42.
8. Soysal Z, Adli Tıp Cilt 1, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları Rektörlük No:4165 Fakülte No:224, s. 42.
9. Atasoy S, Coloğlu S, Abacı Kalfaoğlu E, Polat O, "Postgraduate Forensic Science Education İn Turkey", Journal Of Forensic Sciences 1996 41/2, s. 206.
10. Soysal Z, Adli Tıp Cilt 1, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları Rektörlük No:4165 Fakülte No:224, s. 43.
11. Öztürel A, "Memleketimizde ve Ülkemizde Adlî Tıp", AÜHFİM, 1961, 1-4, s. 1-15.
12. Altay Ş, Bilirkişi, s. 733
13. Gürelli N, "Ekspertizin Hukuki Mahiyeti ve Ehemmiyeti Hakkında Makalesi", Adli - Tıbbi Ekspertiz Dergisi, 1955, s. 1, s.9.
14. Kantar B, "Ceza Muhakemeleri Usulü", İstanbul 1957, s. 87.
15. Türk ZB, "Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku", 3. bası, Ankara 1995, s. 377.
16. Soysal Z, Adli Tıp Cilt 1, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları Rektörlük No: 4165 Fakülte No:224, s. 46.
17. Polat O, Uygulamada, s. 7
18. Belgesay MR, Hukuk ve Ceza Muhakemesinde Deliller, İstanbul 1940, s. 109.
19. Erem F, Ceza Usulü Hukuku, Ankara 1986, s. 404.

20. Özdemir HE, "Ceza Davaları ile Trafik Davalarında Keşif ve Bilirkişilik", Ankara 1971, s. 11.
21. Taner MT, Ceza Muhakemeleri Usulü, İstanbul 1955, s. 200.
22. Bilge Y, Gündoğmuş ÜN, Gündüz T , Hancı İH , Yavuz İC Katkıcı U, Kök AN. Hekimlerin Yasal Sorumlulukları. "1. Basamak İçin Adli Tıp El Kitabı" Türk Tabipleri Birliği ve Adli Tıp Uzmanları Derneği, Ankara, 1999., s. 11.
23. Polat O, Uygulamada, s. 7; "Hekimlerin Yasal Sorumlulukları", Birinci Basamak İçin Adli Tıp El Kitabı, s.11; Mustafa KAYGISIZ, Hukuk Sistemimizde s.47; <http://www.forensic.freeservers.com/Uygulama.HTM-04/02/05.>,
24. [www. forensic. freeservers. com/uygulama. HTM-04/02/05](http://www.forensic.freeservers.com/uygulama.HTM-04/02/05).
25. "Accredited Psychiatry & Medicine Medical & Psychiatric Experts, How is an ObjektiveMedical/Psychiatric Opinion Formed?", (www.forensic-psych.com-04/02/05).
26. Gerber Samuel R, Expert Medical Tetimony and The Medical Expert, (<http://www.pubmed/medline-medicaexpert/04/11/28>).
27. Polat O, Klinik, s. 187.
28. Çalı HH, Eğrişyle Doğrusuyla Dedektiflik, http://www.medicine.ankara.edu.tr/internal_medical/forensic_medicine/dedektiflik.html-03/01/05
29. Polat O, Klinik, s. 15.
30. Deryal Y, Türk Hukukunda, s. 25.
31. Tanrıver S, Bilirkişinin Hukukî Statüsü, s. 31.38
32. Competency of Medical Expert Witnesses: Standarts and Qualifications, s. 1359, (www.pubmed/medline-28/11/04).
33. Oğuzhan B, Türk Hukukunda Bilirkişinin Seçimi ve Bilirkişi Raporunun Bağlayıcılığı, Ocak 2002(<http://www.turkhukuksitesi.com/fag/bilirkisi.shtml>).
34. Deryal Y, Türk Hukukunda, s. 83-84.
35. Bilirkişilik Hizmetleri (<http://www.istanbul.edu.tr/enstituler/adli/forensic.htm-05/01/05>).
36. Polat O, Klinik, s. 11- 13.
37. Deryal Y, Türk Hukukunda, s. 84.

38. Hancı H, Çapraz Sorgu, s. 13; “Hekimlerin Yasal Sorumlulukları”, Birinci Basamak İçin Adlî Tıp El Kitabı, s. 11.
39. Hancı İH., Hekimin Bilirkişilik Görevi,
<http://med.ege.edu.tr/ophthal/bilirkisi.html/02/02/05>
40. Gündoğmuş ÜN, Bilge Y, Kendi Ö, Hancı İH, Hekimlerin Yasal Sorumluluğu, s. 127.
41. Mersin Üniversitesi Tıp fakültesi Adli Tıp İnternet sayfası (Adli Tıbbın Tanımı ve Ülkemizdeki Konumu) http://tip.mersin.edu.tr/?sayfa_id=764 tarih :24.10.2007 saat: 17:48
42. Gündoğmuş ÜN, Bilge Y, Kendi Ö, Hancı İH, Hekimlerin Yasal Sorumluluğu, s. 127).
43. Hancı İH, Malpraktis, s. 20.
44. Deryal Y, Türk Hukukunda, s. 86; Gündoğmuş ÜN, Bilge Y, Kendi Ö, Hancı İİ, Hekimlerin Yasal Sorumluluğu, s. 129; HANCI İH, Malpraktis, s. 20.
45. Kaygısız M, Hukuk Sistemimizde, s. 54-57.
46. Bilge Y, Sözlük, s. 6.
47. Kaygısız M, Hukuk Sistemimizde, s. 46
48. Deryal Y, Türk Hukukunda, s. 84.
49. Özdemir HE, Keşif ve Bilirkişilik, s. 46.
50. Aydılek HB, “Hukuk Yargılaması Açısından Bilirkişilik”, İBD., 1992, S. 4, Y. 57, s. 40; Pekcanitez H, Atalay O, Özkes M, Usul, s. 427; Soyaslan D, Ceza Muhakemeleri Usulü Hukuku, Ankara 2000, s. 330; KURU B, C. III, s. 2663; Atalay O, Bilirkişinin, s. 176.
51. Üstündağ S, Medeni, s. 746; Üstünkaya FF, “Yargıç Karşısında Bilirkişi Raporunun Hukukî Değeri”, ABD. 1982, Y. 39, S. 1982-5, s. 89.
52. KUNTER/ YENİSEY, Muhakeme Hukuku Dali Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 11. Baskı, İstanbul 2000, s. 560.
53. Kuru B, Arslan R, Yılmaz E, Medeni, s. 509; Arslan R, “ Bilirkişilik Uygulaması”, s. 161; ARSLAN R, Bilirkişilik Sorunları, s. 193; Gököz C, Bilirkişilik Kurumu, s. 213; Gürelli N, Muhakeme, s. 72; Kuru B, Hukuk Muhakemeleri Usulü C. II, s. 2631.

54. Alangoya HY, Medeni Usul, s. 318; Aydilek HB, Hukuk Yargılaması, s. 40; Pekcanitez H, Atalay O, Özkes M, Medeni Usul Hukuku, s. 427; Duman İH, Hukuk Mahkemesinde, s. 750; Kuru B, Arslan R, Yılmaz E., Medeni, s. 513; BERKİN NM, Usul Hukuku, s. 201; AŞÇIĞLU Ç, Bilirkişilik Kavramı, s. 53; Kuru B, C. II, s. 2702; Gök Öz C, “ Bilirkişilik Kurumu”, s. 214.
55. Atalay O, Bilirkişinin Seçimi, s. 177-178.
56. Kuru B, C. II, s. 2704; Atalay O, Bilirkişinin Seçimi, s. 177.
57. Aşçıglu Ç, Bilirkişilik Kavramı, s. 53.
58. Oğuzhan B, TürkHukukunda www.turkhukuksitesi.com/fag/bilirkişi/shtml
59. Kuru B, C. II, s. 2662; Duman İH, Hukuk Mahkemesinde, s. 750.
60. Kuru B, Arslan R, Yılmaz E, Medeni, s. 513; Kuru B, C. II, s. 2663, Arslan R, Bilirkişilik Uygulaması, s. 171, Arslan R, Bilirkişilik Sorunları, s. 201; Gök Öz C, Bilirkişilik Kurumu, s. 215; Kuru B, C. II, s. 2662; Öztürk B, Uygulamalı Ceza Muhakemesi, s. 379; Atalay O, Bilirkişinin Seçimi, s. 182; Ulukapı Ö, Bilirkişi Raporu ve Bilirkişi Raporunun Delil Olarak Değeri, Sempozyum, s. 295.
61. Soyaslan D Ceza, s. 330.
62. Pekcanitez H, Atalay O, Özkes , Medeni Usul Hukuku, s. 427.
63. Önen B, Medeni Yargılama, s. 543.
64. Arslan R, Bilirkişilik Uygulaması, s. 175, Arslan R, Bilirkişilik Sorunları, s. 203.
65. Kuru B, Hukuk Muhakemeleri Usulü C. II, s. 2706; Deryal Y, Türk Hukuku, s. 100
66. Tosun, Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri, s.790
67. Köroğlu H, "Uygulamada ve İctihatlarda Bilirkişilik", Ankara 1995, s. 108-115. Gürelli N, Muhakeme, s. 62. s. 27.
68. Kuru B, Hukuk Muhakemesi Usulü, C. II, s. 2627.
69. Medical Legal Expert & Consultant (www.theexpertsmedcalconsultant.com/page8.html)
70. Aktaş E Ö, Koçak A , Zeyfeoglu Y, Ege Üniversitesi
71. Hancı H, Çapraz Sorgu, s. 9-10.
72. Aydilek H.B, Hukuk Yargılaması, s. 39; Gök Öz C, Bilirkişilik Kurumu, s. 213; Kuru B, Hukuk Muhakemeleri Usulü C. II, s. 2624, 2632.

73. Gök Öz C, “ Bilirkişilik Kurumu”, s. 212; Arslan R, Bilirkişilik Uygulaması, s. 165; Arslan R, “Bilirkişilik Sorunları”, s. 197
74. Arslan R, Bilirkişilik Uygulaması, s. 171; Arslan R, Bilirkişilik Sorunları, s. 200; Deryal Y, Türk Hukukunda, s. 22.
75. Gök Öz C, Bilirkişilik Kurumu, s. 215.
76. Medical Expert Costs (www.medicalmalpracticetoday.com/medicalmalpractice2-medicalcost).
77. Deryal Y, Türk Hukukunda Bilirkişilik ve Bilirkişi Raporu Örnekleri, İstanbul 2001, s. 20; Koroğlu H, Uygulamada ve İçtihatlarda Bilirkişilik, Ankara 1995; Gürelli N, Muhakeme, s. 62; Kuru B, Arslan R, Yılmaz E, Medeni, s. 514; Kuru B, C. II, s. 2727.
78. Deryal Y, Türk Hukuku, s. 77.
79. BİLGE, ÖNEN, Medeni Yargılama, s. 544.
80. Aydılek HB, Hukuk Yargılaması, s. 40, Necmettin M. Berkin, Usul Hukuku, s. 201; Gök Öz C, Bilirkişilik Kurumu, s. 216; Atalay O, Bilirkişinin Seçimi, s. 187.
81. Deryal Y, Türk Hukuku, s. 94.
82. Soyaslan D, Ceza, s. 332; Demirer G, Bilirkişilik ve Uygulamadaki Sorunlar, ABD. 1976/6, Y. 33, s. 1031.
83. Tanrıver S, Bilirkişinin Hukukî Statüsü, s. 46.
84. BİLGE/ÖNEN, Medeni Yargılama, s. 645; TANRIVER S Bilirkişinin Hukukî Statüsü, s. 46.
85. Kuru B, C. II, s. 2727; Aydılek HB, Hukuk Yargılaması, s. 40; Pekcanitez H, Atalay O, Özekes M, Usul, s. 428; Alangoya H.Y, Medeni Usul, s. 319; BİLGE/ÖNEN, Medeni Yargılama, s. 541.
86. Tanrıver S, Bilirkişinin Hukukî Statüsü, s. 46.
87. Kuru B, Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. II, s. 2721-2722
88. Kuru B, Arslan R, Yılmaz E, Medeni, s. 514; Berkin NM., Usul Hukuku, s. 201.
89. BİLGE/ ÖNEN, Medeni Yargılama, s. 545; Gök Öz C, Bilirkişilik Kurumu, s. 216.
90. Duman İH, Hukuk Mahkemesinde, s. 752; Tuğsavul M, Takdirî Deliller, s. 792; Kuru B, Arslan R, Yılmaz E, Medeni, s. 514, Berkin NM., Usul Hukuku, s. 201; Gök Öz C, Bilirkişilik Kurumu, s. 215; Kuru B, C. II, s. 2722.

91. BİLGE/ ÖNEN, Medeni Yargılama, s. 545; Kuru B, C. II, s. 2722; Deryal Y, Türk Hukuku, s.106.
92. Tanrıver S, Bilirkişinin Hukukî Statüsü, s. 48.
93. Demirer G, Bilirkişilik, s. 1033.
94. Kuru B, ARSLAN R, Yılmaz E, Medeni, s. 514; Kuru B, C. II, s. 2728;
95. Deryal Y, Türk Hukuku, s 80
96. Deryal Y, Türk Hukuku, s 108
97. Karafakih İ.H., C. II Usulü Esasları, Ankara 1952,s.214; TANRIVER S, Bilirkişinin Hukuki Statüsü, s.90; BERKİN N, Tatbikatçılara Medeni Usul Hukuku Rehberi, İstanbul 1981,s.845.
- 98.KUNTER N./ YENİSEY F., Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 11. Baskı, İstanbul 2000, s. 560.
99. Soyaslan D, Ceza, s. 333; Deryal Y, Türk Hukuku, s. 80.
100. Tanrıver S, Bilirkişinin Hukukî Statüsü, s. 92; Deryal Y, Türk Hukuku, s. 109.
101. Deryal Y, Türk Hukuku, s. 78.
102. Soyaslan D, Ceza, s. 334.
103. Aydilek HB, Hukuk Yargılaması, s. 41; Pekcanitez H, Atalay O, Özekes M, Usul, s. 429; Duman İH, Hukuk Mahkemesinde, s. 753; Alangoyahy, Medeni Usul, s. 320; Aşçıglu Ç, Bilirkişilik Kavramı, s. 32.
104. Aydilek HB, Hukuk Yargılaması, s. 41.
105. Tanrıver S, Bilirkişinin Hukukî Statüsü, s. 72 -93
106. Tanrıver S, Bilirkişinin Hukukî Statüsü, s. 93.
107. Accredited Psychiatry & Medicine Medical & Psychiatric Experts, How is an ObjektiveMedical/PsychiatricOpinion Formed?, (www. forensic-psych.com).
- 108.MedicalExpertCosts (www. medicalmalpracticetoday.com/medicalmalpractice2-medicalcost).
109. Soyaslan D, Ceza, s. 335.
110. Kaygısız M, Hukuk Sistemimizde, s. 43
- 111.BİLGE/ ÖNEN, Medeni Yargılama, s. 546.
112. Tanrıver S, Bilirkişinin Hukukî Statüsü, s. 37.
113. Duman İH, Hukuk Mahkemesinde, s. 754; Alangoya HY, Medeni Usul, s. 321; Soyaslan D, Ceza, s. 243.

114. Üstündağ S, Medeni Yargılama Hukuku, s. 749; BİLGE/ ÖNEN, Medeni Yargılama, s. 546; GÖK ÖZ C, Bilirkişilik Kurumu, s. 217; KURU B, C. II, s. 2732-2733.
115. Tanrıver S, Bilirkişinin Hukukî Statüsü, s. 75; Arslan R, Bilirkişilik Uygulaması, s.176.
116. Deryal Y, Türk Hukuku, s. 113.
117. Hancı H, Çarpraz Sorgu, s. 34-35.
118. Polat O, Klinik, s. 25.
119. Tanrıver S, Bilirkişinin Hukukî Statüsü, s. 73-74; Ulukapı Ö, Bilirkişi Raporu ve Bilirkişi Raporunun Delil Olarak Değeri, Sempozyum, s. 301.
120. Özdemir HE, Keşif ve Bilirkişilik, s. 181.
121. Gündoğmuş ÜN, Erden H, ERSOY N, Gündoğmuş A., Tıbbî Bilirkişilik Uygulamalarında Kişilik Haklarının Korunması, Yıllık Adli Tıp Toplantıları, İstanbul, 25-27 Nisan 2001, s. 132-134.
122. Kamay BT, Adli Tıp'da Rapor, Adli-Tıbbi Ekspertiz, 1955, sy.4, s.3-5.
123. Büken B, Erkol Z, Büken E, Adli Rapor, s. 45, 47.
124. Kuru B, Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. II, s. 2796.
125. Koç S, Adli Tıpta Rapor Hazırlama Tekniği ve Rapor Örnekleri. İstanbul, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Ders Notları, 1995.
126. Ekdemir İ, Son Değişiklikleriyle Açıklamalı-İçtihatlı Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, İlgili Diğer Kanunlar. Ankara, Adalet Matbaacılık, 1990.
127. Aykaç M, Adli Tıp. İkinci baskı, İstanbul, Nobel Tıp Kitabevleri, 1993, s.342-357.
128. Katkıcı U, Örsal M, Adli Rapor. Sivas, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, 1991.
129. Öztürk O, Ruh Sağlığı ve Bozuklukları. İkinci baskı, İstanbul, Evrim Basım Yayım Dağıtım, 1989, s.498-499.
130. TTB-ATUD, Birinci basamak İçin Adli Tıp El Kitabı. Ankara, Polat Matbaası, 1999, s.109-118.

131. Aksoy ME, Birinci basamakta adli rapor düzenlenmesinde dikkat edilecek notlar. Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi 1998; 7(3):92-93.
132. Koç S, Çetin G, Kolusayın Ö: Acil olgularda hekimin sorumluluğu ve adli tıp sorunları. Sendrom 1994; 6(5):54-59.
133. Yılmaz A, Azmak D: Adli Tıp Bilgileri ve Rapor Örnekleri. Edirne, Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayınları, 1995.
134. Tanrıver S, Bilirkişinin Hukukî Statüsü, s. 77.
135. Taşpınar S, “Bilirkişilik Ücreti”, s. 362.
136. Kuru B, Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. II, s. 2791.
137. Tanrıver S, Bilirkişinin Hukukî Statüsü, s. 78.
138. Demirer G, Bilirkişilik, s. 1031; Musluoğlu L, Rey Beyan Etmeleri, s. 72; Taşpınar S, “Bilirkişilik Ücreti”, s. 358.
139. Tanrıver S, Bilirkişinin Hukukî Statüsü, s. 77.
140. Taşpınar S, “Bilirkişilik Ücreti”, s. 359-393
141. Hancı H, Hekimlerin Bilirkişilik Görevleri, <http://www.med.ege.edu.tr/ophthal/bilirkişi.html>.
142. Öztekin S, Fransız, s. 51.
143. Çetin G, Adli Otopsilerde Karşılaşılan Eksiklikler, Türkiye Klinikleri Cerrahi Bilimler Acil Tıp dergisi 2. Cilt. 50. Sayı
144. Elmas İ, Yılmaz A, Türk Tabipler Birliği adli tıp ders notları zehirlenmeler ve madde bağımlılığı <http://www.ttb.org.tr/eweb/adli/9.html> tarih:24.10.2007 saat:22:50
145. Cantürk G, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı Tıbbi Etik ve Adli Sorunlar <http://www.atuder.org.tr/web/dokuman/etik.pdf> tarih 23.10.2007 saat 21:00
146. Roxin C, Strafverfahrensrecht, München, 1993, s. 297
147. Arguile R, Criminal Procedure, London, 1969, s. 151
148. Yağcı A, Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanık, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 1998, s. 249 vd. (naklen); Öztürk, B, Şüpheli ve Sanık Hakları / Özellikle Savunma Hakkı, (Yargı Reformu 2000 Sempozyumu), İzmir Barosu Yayını, İzmir, 2000, s. 677
149. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa Konseyi Basın Ve Haberler Müdürlüğü Yayını, Strasburg, 1968, s. 27

150. Gölcüklü A F, Gözübüyük AŞ, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ve Uygulaması, Turhan Kitapevi, Ankara, 1996, s. 278
151. Uluslar arası Af Örgütü (Amnesty International) (Çev. Tamer, Fadıl Ahmet / Kaplan, Erol); Adil Yargılanma hakkı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, s. 225 vd.
152. Gölcüklü AF, Gözübüyük, AŞ, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ve uygulaması, Turhan Kitapevi, Ankara, 1996, s. 278
153. Uluslar arası Af Örgütü (Amnesty International) (Çev. Tamer, Fadıl Ahmet / Kaplan, Erol); Adil Yargılanma hakkı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, s. 227; Gölcüklü AF, Gözübüyük AŞ, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ve Uygulaması, Turhan Kitapevi, Ankara, 1996, s. 280
154. Uluslar arası Af Örgütü (Amnesty International) (Çev. Tamer, Fadıl Ahmet / Kaplan, Erol); Adil Yargılanma hakkı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, s. 227 vd.
155. Klemm A, Zeugeneinvernahme Durch Die Parteien (Kreuzverhör) Im Schweizerischen Strafprozess, Schweiz, 1979, s. 44
156. Lectric Law Library's Lexicon On Cross-Examination, Lectric Law Library's Publication, 1999, s. 3
157. Yağcı A, Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanık, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 1998, s. 267 (naklen)
158. Yağcı A, Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanık, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 1998, s. 268 vd. (naklen)
159. Klemm, A. : Zeugeneinvernahme Durch Die Parteien (Kreuzverhör) Im Schweizerischen Strafprozess, Schweiz, 1979, s. 45; Yağcı A, Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanık, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 1998, s. 268 (naklen)
160. Yağcı A, Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanık, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 1998, s. 268 vd. (naklen)
161. Kantar B, Ceza Muhakemesi Usulü, C. 1, Umumi Hükümler, Ankara, 1957, s. 237; Veziroğlu Ç, Çapraz Sorgu, (Hukuk Kurultayı 2000), C. 2, Ankara Barosu Yayını, Ankara, 2000, s. 382
162. Arguile R, Criminal Procedure, London, 1969, s. 151
163. Roxin C, Strafverfahrensrecht, München, 1993, s. 297; Kantar, B. : Ceza Muhakemesi Usulü, C. 1, Umumi Hükümler, Ankara, 1957, s. 237

164. Yenisey F, Hukuk Kurultayı 2000, C. 2, Ankara Barosu Yayını, Ankara, 2000, s. 400 vd. yöntemini almamızın mümkün olmadığını savunmaktadır.(132)
165. Yağcı A, Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanık, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 1998, s. 250 (naklen);
166. Erem F, Ceza Usul Hukuku, Sevinç Matbaası, Ankara, 1970, s. 30
167. Barlas Y, Ceza Yargılamasında Çapraz Sorgu, Staj bitim tezi.
168. Toplum ve Hekim Dergisi 15 Haziran 2004 Sayı: 123
169. Çiçek C, I. Yargıtay Adli Tıp Sempozyumu Konuşma Metni (<http://www.turkiye-klinikleri.com/Medimagazin.asp?Sayi=183&Haber=900>).
170. Kökan, Çankaya H, “ Türkiye’de Hukukun Üstünlüğünün Gerçekleştirilmesinde Adli Tıbbın Yeri”, Yıllık Adli Tıp Toplantıları, İstanbul, 25-27 Nisan 2001, s. 36.
171. Biçer Ü, Adli Tıp Uzmanları Derneği Başkanı; Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı kaynak: Türk tabipleri Birliği; Tıp Dünyası; 15 Ekim 2003 Sayı: 112)
172. Türk HS, “Adli Tıp Kurumu”, s. 2.
173. Korur Ş, Adli Tıp Kurumu Hakkında
174. Büken B, Erkol Z , Büken E, Adli Rapor, s. 51.
175. Kök A N, medimagazin 04-12-2006 Sayı : 307
176. Taşpınar S, “Bilirkişilik Ücreti”, s. 347.
177. Balcı Y, Medimagazin 24-09-2007 Sayı : 348
178. Hancı İH, Tıp ve Sağlık Hukuku, (<http://www.med.ege.edu.tr/~hanci>)
179. İstanbul Tabip Odası İstanbul Barosu Adli Tıp Uzmanları Derneği Basın Açıklaması, 14.01.2004 (<http://www.istabip.org.tr/basin/bal4012004.asp>).
180. Deryal Y, Türk Hukukunda, s. 171.
181. Çetin G, Adli Otopsilerde Karşılaşılan Eksiklikler, Türkiye Klinikleri Cerrahi Bilimler Acil Tıp dergisi 2. Cilt. 50. Sayı, Medimagazin haber 24.09.2007
182. “Adli Tıp Kurumu”, s. 2.
183. Türk HS, “Adli Tıp Kurumu”, s. 3.
184. İstanbul Tabip Odası İstanbul Barosu Adli Tıp Uzmanları Derneği Basın Açıklaması, 14.01.2004 (<http://www.istabip.org.tr/basin/bal4012004.asp>).
185. Aydılek HB, “Hukuk Yargılaması”, s. 41; Gök ÖZ C, Bilirkişilik Kurumu, s. 215; Aşçıglu Ç, Yargılanma Hakkımız, s. 176.

186. Gök ÖZ C, Bilirkişilik Kurumu, s. 217.
187. Polat O, Uygulamada Adli Tıp , s. 25.
188. Arslan R, Bilirkişilik Uygulaması, s. 176,
- 189.Kılıçoğlu A, Yargıda Bilirkişilik, s. 647; Arslan R, Bilirkişilik Uygulaması, s. 176, Arslan R, Bilirkişilik Sorunları, s. 204.